

Letnik VI. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1925, št. 4.

Krištof Dimač.

Spisal Jack London. — Iz angleščine prevel France Magajna.

5. Mož na drugem bregu.

To se je dogodilo še prej, preden je bil Dimač Bellew razdelil »stavbišča« za lažimesto Trali, napravil zgodovinsko kupčijo z jajci, ki je požrla skoro vse prihranke Billa Swift-waterja, in preden se je bil udeležil tekme s pasjo vprego dolí po Yukonu in si priboril natančno en milijon dolarjev in sta se Dimač in Čok v zgornjem delu Klondika ločila. Čokova naloga je bila, vrniti se dolí v Dawson in vpisati v zemljiško knjigo nekatere parcele, ki sta si jih bila skupaj osvojila in zavarovala z mejniki.

Dimač se je s svojo pasjo vprego obrnil proti jugu. Nameraval je obiskati jezero Surprise in pa skrivnostno selo pri »Dveh kočah«. Sklenil je prekorčiti reko Indian v njenem gornjem teku in prehoditi nepoznane gorske kraje nad reko Steward. Tam nekje — so govorili ljudje — leži jezero Surprise, obdano z razdrapanimi vrhovi in ledeniki. Dno tega jezera — tak je šel po deželi glas — je tlakovano s suhim zlatom. Prvi zlatosledci, ki so njih imena že davno zamrla v hladni preteklosti starih časov, so se baje potapljali v ledeno vodo jezera Surprise in prinašali v obeh rokah kepe zlata na dan. Večkrat se je posrečilo posamnim skupinam zakaljenih zlatosledcev dospeti v te daljne, prepovedane kraje, in so skušali polastiti se zlatega jezerskega dna. Toda voda je bila premrzla. Nekateri so umrli v vodi in so jih mrtve potegnili iz valov, druge je pozneje pobrala sušica, eden pa se je spustil v globino in se ni nikdar več vrnil. Tisti, ki so preživeli, so kovali načrte, kako pojdejo nazaj in osušijo jezero, pa vendar se nihče ni vračal tjakaj. Zlatoiskavce je vedno preganjala nesreča. Eden

je padel v skalnato razpoko nedaleč od Forty Mile; drugega so napadli in pojedli njegovi lastni psi; tretjega je ubilo drevo. In tako dalje. Ni ga bilo bolj usodnega kraja nego jezero Surprise. Nihče ni vedel, kje pravzaprav leži. Zlato na njegovem neosušenem dnu je bilo še vedno nedotaknjeno.

Selo pri »Dveh kočah«, tudi sila skrivnostno, je bilo bolj jasno označeno, kar se tiče kraja, kjer je stalo. Pet dni hoda gori po reki Mc Question, ki se izliva v reko Steward, tam sta stali dve koči. Bili sta že tako stari, da sta morali biti zgrajeni kdove koliko časa prej nego je prvi zlatosledec prišel v dolino Yukona. Potujoči losji lovci, ki jih je Dimač na svojem hodu večkrat srečaval, so trdili, da so zlatoiskavci že bogvekdaj izsledili te dve koči, da pa so zastonj iskali tisti rudnik, kjer so nepoznani srečolovci v davnih časih nedvomno kopali zlato.

»Rajši bi videl, da bi šel z menoj,« je žalostno rekel Čok ob slovesu, »Čprav so ti udarile v glavo indijanske muhe, se ti vendar ni treba lahkomišelnostno podajati v pogubo. Recimo, da tudi dospeš v tisto prismojeno deželo, ven ne prideš nikoli več. Nekak bavnjav kraljuje nad njo, to je dognano, če sodim po vsem, kar sem doslej slišal o njej.«

»Je že dobro, Čok,« ga je tolažil Dimač. »Šel bom in se bom vrnil. Čez šet tednov bom že spet v Dawsonu. Pot po dolini Yukona je že uglajena in kakih sto milj daleč po reki Steward tudi mora biti uglajena. Stari naselniki iz Hendersona so mi pripovedovali, da je v jeseni, komaj je reka dobro zamrznila, odšlo tja gori več upreg. Ko bom zadel na njihov sled, bom gotovo delal štirideset do petdeset

milj na dan. Samo, da dospem do jezera. Od tam si upam priti v Dawson prej ko poteče mesec dni.«

»Da, ko ‚dospem do jezera‘. Ampak prav tisti ‚dospem‘ me vznemirja. No, pa ostanj zdrav, Dimač! Imej oči odprte, ko prideš v kraljestvo tistega bav-bava, to je vse, kar ti polagam na srce. Če pa med-potoma ne ubiješ kakšne živali, ki bi te založila z mesom, se kar vrni in nič naj te ne bo sram.«

Teden dni pozneje je bil Dimač že med križajočimi se gorskimi slemeni južno od reke Indian. Še na klondajski meji je zapustil sani in otovoril svoje volčje pse. Bilo je to šest močnih kosmatincev in vsakemu je naprtil petdeset funtov težko breme. Enako breme je nosil tudi sam. S krpljami na nogah je hodil na čelu in gazil mehki sneg, za njim pa so v gosjem redu stopali psi.

Ljubil je to življenje, ljubil globoko severno zimo, tiho divjino, neizmerno snežno plan, ki še ni stopila nanjo človeška noga. Nad njim so kipeli proti nebu v led zakovani raztrgani špiki, ki jim ni vedel imena in ki niso zarisanj na nobenem zemljevidu. V mirnem zraku dolin ni nikdar opazil dima, ki bi pričal, da tamkaj počiva lovec. On edini je stopal skozi zamišljeno tišino te neobljudene dežele. Pa ta osamelost mu ni bila neprijetna. Ljubil jo je iz vsega srca, ljubil je trudapolno prodiranje, ljubil je svoje volčje pse, radostilo ga je postavljanje šotora zvečer, utrinjanje zvezd na nočnem nebu in plameneči blešč severnega sija.

Posebno je ljubil sliko malega taborišča, ki si ga je delal vsak dan pod večer, sliko, ki bi jo bil tako rad upodobil na platnu in ki je vedel, da je ne bo nikdar pozabil: na snežni plani steptan prostor, kjer gori ogenj; postelja iz zajčjih kož, razstlanih vrhu sveže nasekanih borovih vej; kot zavetje med dvema koloma napeta plahta, ki lovi in odbija ognjeni žar; sajasta posoda za kuhanje kave, in kotel, obešen na kol; mokasini, sušeči se na palicah, in krplje, pokonci zatakne v sneg; onstran ognja tropa volčjih psov, ki se drenjajo drug preko drugega, želeč se malo pogreti; gledajo pametno in hrepeneče, dlaka jim je bela od ivja, svoje košate repe pa tesno ovijajo okoli nog, ki bi jih radi ubranili pred ostrim mrazom. Vse okoli pa vlada popolna tišina in črna tema.

Ob takih časih se mu je zdelo, da so San Francisco, »Val« in O'Hara neskončno daleč, izgubljeni nekje v preteklosti, kakor sence sanj, ki jih nikdar bilo ni. Skoro verjeti ni mogel, da je kdaj živel drugačno življenje, še težje pa se je sprijaznil z mislijo, da je nekoč brodil in brozgal v bohemskem toku mestnega življenja. Ker ni bilo človeka, s komer bi govoril, je mnogo, globoko in preprosto mislil. Vselej se je moral zgroziti, kadar se je spomnil, kako strašno so se vlekle leta v mestu, kako ničvredni in ceneni sta bili šolska in knjižna modrost, kako brezpomemben je bil ostroumni cinizem studijske sobe in uredništva

in kako otročji pogovori trgovcev v njihovih klubih. Vsi skupaj niso vedeli, kaj je hrana, niso vedeli, kaj je spanje in kaj je zdravje tudi ne; niso vedeli, kaj pravzaprav ustvarja dober tek, niso poznali blagodejne bolečine, ki jo človeku prizadeva trud, in tudi ne brezumnega kipenja zdrave krvi, ki po končanem delu grizlja vsak košček človekovega telesa bolj kot najmočnejše vino.

In ves ta čas je bila tu na severu ta lepa špartanska dežela, on pa niti vedel ni zanjo. Najbolj čudno se mu je zdelo, zakaj ni nikdar občutil hrepenenja po njej, dasi je po svojem bistvu kakor ustvarjen zanjo, in zakaj se ni sam dvignil, da bi jo šel iskat. Pa tudi to vprašanje je sčasoma rešil.

»Vidiš, Rumenko, zdaj sem si na čistem.«

Pes, kateremu je rekel te besede, je dvignil najprej eno, nato drugo sprednjo tacco, potem pa je obe z največjo naglico skril v svoj košati rep in zalajal preko ognja.

»Herbert Spencer je bil skoro štirideset let star, preden je razumel svojo največjo zmožnost in svoje najsilnejše hrepenenje. Jaz pa nisem tako počasen. Meni ni treba čakati niti tridesetega leta, pa sem že spoznal, kje je moje mesto. Tukaj in nikjer drugje je moje mesto. Veš, Rumenko, skoro si želim, da bi bil rojen kot volčič in da bi bil tvoj in tvojih bratov brat.«

Dan za dnem je vse križem potoval skozi tesni in preko grebenov, ki bi jih bilo težko vtisniti v okvir zemljepisnega črteža. Zdelo se je, kakor bi se bil Stvarnik šalil, ko je tvoril to pokrajino, tako je bilo vse razmetano. Zaman je iskal potok, ki bi resnično tekkel južno proti rekama Mc Question in Steward. Potem je nastala gorska nevihta in silovit metež je začel divjati preko raztrganih gorskih hrbtov. Daleč nad črto, kjer so rastla poslednja gorska drevesa, se je z nadčloveškim naporom dva dni in dve noči brez ognja mučil, da bi našel prelaz v nižjo ravnino. Drugi dan je došel na rob ogromne stene. Tako na gosto je padal sneg, da ni videl dna kotline, niti se ni drznil spustiti se navzdol. Zavil se je v svoje kožuhe, zbral okoli sebe pse in počival v globini snežnega zameta, ni si pa upal zaspati. Zjutraj, ko je nevihta ponehala, je zlezal na prosto, da pogleda, kje je. Četrtr milje niže je — čisto razločno je bilo videti — zamrzlo, s snegom pokrito jezero. Na vseh straneh so se krog nje dvigali visoko v zrak ostri špiki. Vse natančno po opisu. Tako je kar na slepo našel bajno Surprise jezero.

»Dobro ime* ima,« je zamrmral uro pozneje, ko je došel do nje. Skupina starih borovcev je bila edini znak rastlinskega življenja ob njegovem bregu. Ko je šel proti njim, se je spoteknil nad tremi zasneženimi grobovi, ki so bili označeni z obeljenimj koli in nečitljivimi napisi. Ob robu borovega gozdiča je stala

* Surprise pomeni: presenečenje, iznenadenje.

polpodrta koča. Potegnil je zapah in vstopil. V kotu, kjer je nekoč bila postelja iz borovih vej, je ležalo človeško okostje, še vedno zavito v kožuhovino, ki je pa bila tudi že razpadla v krpe. »To je bil poslednji potapljač v Jezeru presenečenja, je sklepal Dimač, ko je pobral na tleh kepo zlata, tako debelo kot obe njegovi pesti skupaj. Poleg kepe je stala kositrna škatlica za poper, ki je bila napolnjena z zlatim zrnjem, debelim kot lešniki, ki pa ni kazalo nobenih znakov izpiranja.

Ljudska govornica je bila glede vseh podrobnosti tako verna, da je bil Dimač prepričan, da je bilo to zlato zajeto na jezerskem dnu. Seveda, jezero je bilo na debelo zamrzlo in nedostopno; zato se ni dalo ničesar storiti. Ko je opoldne odhajal, se je, stoječ na robu stene, za slovo poslednjič ozrl na svojo najdbo.

»Je že dobro, Vaša milost,« je rekel. »Le ostanite tam, kjer ste. Če me tisti Vaš bavbav ne ujame, pridem nazaj in Vas osušim. Ne vem sicer, kako sem prišel sem, zapomnil pa si bom pot sedaj, ko odhajam.«

V majhni dolinici je poleg zmrzlega potoka in pod varstvom borovcev štiri dni pozneje zanetil ogenj. Nekje v oni beli divjini, ki je ležala za njim, je bilo Jezero presenečenja, toda kje, tega ni vedel. Sto ur se je boril s sneženo vihro, ki ga je slepila in z zameti zametala sledove za njim. Ni več vedel, v kateri smeri za njim leži komaj najdeno jezero. Zdelo se mu je, kakor bi se bil pravkar zbudil iz mučne mōre. Še tega ni vedel, ali so minili štirje dnevi ali cel teden. Spal je s svojimi psi, prerival se je med nizkimi hribi, ki jih je bilo bogve koliko, šel je po vijugastih soteskah, ki so se navadno končavale z navpičnimi ali skoro navpičnimi pečinami, in dvakrat se mu je v tem času posrečilo zakuriti ogenj in otaliti nekoliko zmrzlega losjega mesa. Zdaj pa je bil tukaj, v varnem zavetju, sit in gorak. Nevihta je nehala in nastopilo je jasno, toda zelo mrzlo vreme. Lega kraja mu je zopet postala znana. Dolina, po kateri je zdaj prišel, je bila očitvidno prava in se je vila, kakor treba, proti jugozapadu. Toda Jezero presenečenja je bilo zanj izgubljeno, kakor je bilo izgubljeno za vse tiste, ki so ga bili našli pred njim.

Pol dneva je potoval po potoku navzdol in dospel do doline, po kateri je tekkel nekoliko večji potok. Sodil je, da bo to reka Mc Question. Ustrelil je losa in zopet obložil vsakega psa s petdeset funtov težkim tovorom mesa. Ko se je obrnil navzdol po reki Mc Question, je naletel na sledove sani. Pod sveže zapadlim snegom je bila trdo zgažena pot. Iz tega je sklepal, da je bilo nekje na reki Mc Question ustanovljeno dvoje taborišč in da je najdena sled vezala taborišči med seboj. Očitvidno je bilo tudi najdeno selišče pri »Dveh kočah« in nižje taborišče je bilo menda pri njem. Napotil se je radi tega po reki navzdol.

Štirideset stopinj pod ničlo je bilo tisti večer, ko se je utaboril, in ko je legel k počitku, je premišljal,

kdo bi neki mogli biti tisti ljudje, ki so našli »Dve koči«. Zanimalo ga je, če bo naslednji dan dospel do njih. Ob prvem svitu je bil že na potu, sledeč napol zabrisanemu sledu, in gazeč s krpljami nanovo zapadli sneg, da bi se psom ne udiral.

Tedaj pa je prišlo kakor strela iz jasnega in planilo je nanj izza ovinka reke. Zdelo se mu je, da je zaslišal in začutil vse obenem. Od desne je prišel strel iz puške, na rami pa je začutil silovit udarec krogle, ki mu je prevrtala in razparala kožuh, njega samega pa spričo svoje velike brzine zasukala. Opo-tekal se je nekaj časa na svojih krpljah in lovil ravnotežje. Tedaj pa je zaslišal drugi pok. Krogla je sedaj

Mož na reki je bil od prvega strela zadet.

švignila mimo. Ne da bi čakal, je planil preko snega pod varstvo dreves, ki so stala na bregu, kakih sto čevljev vstran. Strel za strelom je padal in neprijetno ga je dirnilo, ko je začutil, da se mu nekaj toplega poceja po hrbtu navzdol.

Splezal je na breg in se skrnil med drevjem in grmovjem. Psi so mu sledili za petami. Odpel si je krplje, se zleknil po dolgem v sneg ter previdno zrl okoli sebe. Opazil ni ničesar. Tisti, ki je nanj streljal, je mirno ležal med drevjem na nasprotnem bregu reke.

»Ako bo ta stvar še dolgo trajala,« je zamrmral, ko je poteklo pol ure, »se bom moral splaziti stran

in zakuriti ogenj, drugače mi bodo noge zmrznile. Kaj bi ti, Rumenko, napravil, če bi ležal na tleh v takem mrazu, čutil, da krvni obtok ugaša, nekje v zasedi pa čepi človek z nabito puško?»

Splazil se je nekoliko korakov nazaj, steptal okoli sebe mehki, suhi sneg in začel plesati živahno polko, ki mu je pognala kri v napol premrle noge. Tako je prestal še nadaljnje pol ure. Potem je pa zaslišal cin-cin pasjih zvončkov, ki je prihajal po reki navzgor. Kmalu je zagledal sani, ki so se pojavile izza rečnega ovinka. Samo en mož je bil z njimi, držeč za vodilno ročico, ki je štrlela iz zadnjega konca sani. Z živahnimi besedami je tujec priganjal svoje pse k večji hitrici. Pogled na tega moža je Dimača najprej pretresel, kajti bil je prvo človeško bitje, katero je zagledal po treh tednih, odkar se je bil poslovil od Čoka. Prihodnja njegova misel pa je veljala morivcu, ki je bil skrit na nasprotnem bregu.

Ne da bi se pokazal, je Dimač svarilno zažvižgal. Mož ga ni slišal in je prihajal vedno bliže. Zopet je zažvižgal, močneje nego prvič. Tujec je ustavil pse, postal in se obrnil proti Dimaču. Tedaj se je puška neznanega sovražnika zopet oglasila. V naslednjem hipu je tudi Dimač ustrelil v smeri, odkoder je prihajal pok. Mož na reki je bil od prvega strela zadet. Udar silovite krogle ga je vrgel naprej. Omahnil je na sani in potegnil izpod plahte puško. Komaj jo je dvignil k licu, se je nenadoma zvil v pasu in se polagoma sesedel na sani. Puška se je sprožila, mož pa je omahnil vznak, tako da je Dimač videl samo njegove noge in život.

Po reki navzgor so prihajali glasovi večjega številca zvončkov. Mož se ni genil. Izza ovinka se je prikazalo troje sani, ki jih je spremljalo šest mož. Dimač je svarilno zaklical, toda oni so medtem že spoznali, kaj se je pripetilo prvim sanem, in so hitro stekli k njim. Z nasprotnega brega ni bilo več strelav. Dimač je poklical pse in stopil na plano. Takoj so se začeli ogorčeni klici tujih mož in dva izmed njih sta vrgla rokavice stran in pomerila s puškami nanj.

»Le sem, ti morivec, ti, krvavi,« je ukazal tisti, ki je imel črno brado. »In puško iz rok!«

Dimač se je za trenutek obotavljal, potem je pa ubogal in prišel k njim.

»Preišči ga, Louis, in mu odvzemi orožje,« je ukazal bradač enemu tovarišev.

Louis je bil kanadski Francoz, vsaj tako je ugotovil Dimač, in ostali štirje tudi. Pri preiskavi je našel le Dimačev lovski nož, ki ga je zaplenil.

»Torej, kaj boš povedal v svoj zagovor, tujec, preden ti poženem kroglo v možgane?« je vprašal črnobradec.

»Da ste v zmoti, če mislite, da sem jaz ubil tistega moža,« je odgovoril Dimač.

Eden izmed mož je tedaj vzkliknil. Šel je za Dimačevim sledom in našel mesto, kjer je bil zapustil

pot in zbežal na breg, ko je neznan morivec začel streljati izza ovinka. Povedal je ostalim, kaj je izsledil.

»Zakaj si ubil Joa Kínada?« je vprašal črnobradec.

»Pravim Vam, da ga nisem jaz,« je začel Dimač.

»Eh, kaj bomo toliko govorili? Dobili smo te krvavih rok. Do tistega mesta si prišel. Ko si pa zaslišal glas zvončkov, si se skrili v zasedo. Strel na kratko daljavo. Zgrešiti nisi mogel. Pierre, vzemi puško, ki jo je vrgel v sneg.«

»Lahko bi mi vsaj dali izpričati, kako se je pripetilo,« je ugovarjal Dimač.

»Tiho,« se je mož zadril nanj, »bo že tvoja puška povedala, kako je bilo.«

Vsi so začeli pregledovati Dimačevo puško, pobrali iz nje naboje in jih prešteli ter pregledali cev pri ustju in pri zadu.

»En strel,« je zaključil črnobradec.

Pierre je povohal ustje cevi in rekel končno: »Strel je svež.«

»Krogla ga je zadela v hrbet,« je rekel Dimač. Gledal je proti meni, ko je bil ustreljen. Ali ne morete razumeti, da je krogla priletela od nasprotnega brega?«

Črnobradec je le hipec premišljeval te besede, potem pa je zmajal z glavo. »Ne. To ne bo veljalo. Obrnite ga tako, da bo gledal proti tistemu bregu, pa bo kazal hrbet v to stran. Tako si ga tudi pogodil. Skočite, fantje, tja gor in pogledajte, če boste našli sled, ki vodi proti onemu bregu.«

Vrnili so se in sporočili, da je sneg na tisti strani cel. Črnobradec se je sklonil nad mrtvecem in izmotal iz obleke kroglo, ki je bila najprej prevrtala telo, potem pa se zakrotovičila v volno in kožuhovino. Svinčena ost krogle je bila razblinjena v pol dolarja velik plošček, njen zadek, ki je bil odet v jeklen oklep, pa je ostal nepoškodovan. Vzel je iz Dimačevega pasu naboj in primeril obe krogli.

»Ali ni ta dokaz tako jasen, da bi prepričal tudi slepca? Krogla, ki ga je ubila, ima mehko ost in v jeklo odet zadek. Tvoje krogle so tudi mehkoostne in imajo jeklen zadek. Je kalibra osem, tvoja tudi. Izdelana je bila v orožarni J. & T. Arms Co., tvoja pa tudi. Zdaj boš šel z nami gor na breg, da pogledamo, kako se je stvar izvršila.«

»Morivec je tudi name streljal iz zasede,« je rekel Dimač. »Poglejte, kako mi je krogla razparala kožuh.«

Medtem, ko je črnobradec kožuh pregledoval, je eden izmed mož odprl mrtvečevo puško. Bil je takoj vsem jasno, da jo je ubiti tovariš sprožil, kajti prazna patrona je še vedno tičala v njej.

»Vražja škoda je, da te ubogi Joe ni bolje zadel,« je grenko dejal črnobradec. »Pa je le dobro pomeril, navzlic temu, da je imel svinec v životu. Zdaj pa le naprej!«

»Preiščite vendar najprej oni breg,« je silil Dimač.

»Jezik za zobmi in z nami! Naj govorijo dejstva.«
Šli so po njegovih stopinjah na breg in dospeli v goščavo, kjer je bil poprej skrit.

»Tod je pa menda stopical, da bi se ugrel,« jo je pogodil Louis in pokazal na steptani sneg. »Ondod se je plazil po trebuhu. Sem je naslonil komolec, ko je streljal.«

»Tu pa leži prazni naboj, ki ga je po zločinu vrgel proč,« je dodal črnobradec. »Fantje, samo eno nam je storiti.«

»Vsaj vprašali bi me, zakaj sem izstrelil tisti naboj,« ga je prekinil Dimač.

»Še enkrat se mi v besedo vtekni, pa ti vse zobe polomim, Ko boš vprašan, takrat odgovarjaj, mislim, da smo pošteni ljudje, ki spoštujemo postavo. Ravnali bomo, kakor zahteva red in zakon. Kaj praviš, Pierre, kako daleč smo že od doma?«

»Po mojem gotovo dvajset milj.«

»Dobro. Obrnili bomo, pa odpeljali tega lopova in ubogeža Joa k 'Dvema kočama'. Videli smo vse, kar je treba, in lahko bomo tako pričali, da bo dobil vrv za vrat.«

Tri ure po nastopu mraka so zlatosledci z Dimačem in mrtvecem dospeli k »Dvema kočama«. Ob svetlobi zvezd je Dimač zagledal kakih dvanajst nedavno zgrajenih koč, ki so se gnetle okoli večje in starejše na majhni ravninici vrh brega. Gnali so ga v staro koč. V njej so stanovali mlad hrust, njegova žena in slep starček. Žena, ki ji je mož pravil Lucija, je bila videti krepka in utrjena, kakor so po navadi žene v teh krajih. Kakor je Dimač izvedel kesneje, je starček dolgo vrsto let lovil bobre na reki Steward, prejšnjo zimo pa je oslepel. Naselbino — tudi to so mu povedali šele kesneje — je zgradilo jeseni dvanajstero mož, ki so pripluli k »Dvema kočama« v šestih čolnih, dobro založeni s potrebščinami. Tu so našli starega lovca ter okoli njegove koč postavili svoje. Poznejši došleci, ki so dospeli s sanmi po zamrzli reki, so število prebivavstva potrojili. Selišče je imelo v zalogi obilico mesa. Naleteli so tudi na precj bogato zlatonosno grez in so iz nje izpirali zlati prah.

V petih minutah so se zbrali moški selišča pri »Dveh kočah«. Dimača so potisnili v kot, ga prezirljivo merili in zasramovali; roke in nože je imel zvezane z jermeni iz losje kože. Naštel je osemtrideset mož. Bili so divjih obrazov in korenjaških postav, vsi dcma od severne meje Združenih držav ali pa iz Gorenje Kanade. Može, ki so ga pripeljali, so morali vedno znova pripovedovati zgodbo o umoru. Krog vsakega izmed njih se je sčasoma zbrala razburjena in srdita tolpa. Dimač je slišal besede: »Kar linčajmo ga! Zakaj bi čakali?« Nekega velikega Irca so navzoči komaj zadržali, da ni planil k Dimaču in ga začel tepsti.

Ko je Dimač prešteval navzoče može, je med njimi opazil znan obraz. Bil je Breck, mož, ki mu je

bil nekoč speljal čoln preko brzic. Čudil se je, zakaj ne pride k njemu, sam pa tudi ni hotel pokazati, da ga pozna. Šele pozneje, ko mu je Breck skrivaj namignil, je Dimač razumel.

Črnobradec, ki so ga navzoči imenovali Eli Harding, je prekinil razgovor o tem, naj li jetnika takoj linčajo ali ne. »Stojte!« je zagrmel. »Le ne preveč goreče. Ta človek je moj. Jaz sem ga ujel in jaz sem ga privedel sem. Ali mislite, da sem si naprtil to sitnost samo zato, da ga tukaj linčamo? Še malo ne! Ako bi to bila moja želja, bi ga bil lahko linčal kar na licu mesta. Pripeljal sem ga zato, da bo deležen poštene, nepristranske obravnave in, pri Bogu, poštena obravnava mu tudi ne bo odšla. Zvezan je dobro in uiti ne more. Vrzite ga na kako ležnico, jutri pa ga bomo sodili.« —

Ponoči se je Dimač zbudil. Pihljaj vetra, trdega in ostrega kot ledena sveča, se mu je zabodel v ramo, ko je ležal na boku, obrnjen z obrazom proti steni. Zvečer, ko so ga sunili na ležnico, ni bilo prepaha, zdaj pa je zunanji zrak s pritiskom petdesetih stopinj pod ničlo silil v razgreto koč. Dimač je spoznal, da je nekdo odzunaj izpulil mah, s katerim so bile zamašene špranje med hlodi. Prilegel je k steni, kolikor so mu dopuščale vezi, potem pa je toliko dvignil glavo, da se je z ustnicami dotikal špranje.

»Kdo je?« je zašepetal.

»Breck,« je bil komaj slišen odgovor. »Pazite in glejte, da ne boste zaropotali. Porinil Vam bom nož skozi špranjo.«

»Ne velja,« je rekel Dimač. »Ga ne morem rabiti. Imam roke zvezane na hrbtu in poleg tega še pripete k nogi ležnice. Sicer je pa itak špranja preozka. Nekaj je pa vendar treba storiti. Vaši fantje me nameravajo obesiti; pa veste, da ga nisem ubil!«

»Kaj bi pravili, Dimač. In če bi ga tudi bili ubili, bi bili imeli povod za to. Pa kaj me to briga! Rešil bi Vas rad. Naši so precej roboti. Sami ste jih videli. Ločeni so od vsega sveta in tvorijo ter vsiljujejo svoje lastne postave, kakor se to vselej dogaja na rudarskih shodih, saj veste. So že sodili dva tatova živil. Enega so spodili iz naselbine, ne da bi mu bili dali le mrvico živeža in celo vžigalic mu niso dovolili vzeti. Prehodil je štirideset milj in vztrajal dva dni, potem pa je zmrznil. Pred dvema tednoma so spodili drugega. Dali so mu na izbiro: deset udarcev z bičem za vsak dan hrane ali pa nič. Pretrpel je štirideset udarcev, potem pa je omedlel. Zdaj so dobili Vas in vsi do poslednjega so prepričani, da ste ubili Kinada.«

»Kdor je ubil Kinada, je tudi name streljal. Njegova krogla mi je posnela kožo na rami. Pregovorite jih, naj odlože sodbo in naj koga pošljejo na mesto zločina pregledat breg, kjer se je zločinec skrival.«

»Bob v steno. Verjeli bodo Hardingu in petim Francozom, ki so bili z njim. Poleg tega niso še nikogar obesili in komaj čakajo take prilike. Vidite, nji-

hovo življenje je bilo ves čas precej enolično. Tako dolgo so iskali Jezero presenečenja, da jim je začelo presedati, tu pa niso našli nič posebnega. V prvih zimskih mesecih so napravili par stamped, zdaj pa tudi tega ni več. Začela jih je prevzemati zloba in komaj čakajo prilike, da bi dali duška svoji nejevolji.«

»In kakor kaže, se bodo znesli nad menoj. Kako pa, da ste Vi, Breck, zašli v to bogopozabno tolpo?«

»Začel sem izpirati zlato na svojih deležih v Babjem potoku in najel nekaj delavcev, nato pa sem odpotoval navzgor po reki Steward iskat staro selišče pri 'Dveh kočah'. Pa so me prehiteli. Zato sem se napotil še dalje po reki navzgor in šele včeraj sem se povrnil, ker mi je zmanjkalo živil.«

»Ste li kaj našli?«

»Nič posebnega. Le nekaj zlatonosnega proda sem našel, ki ga bom začel izpirati spomladi. Morda bi se dala napraviti hidravlična* izpiralnica.«

»Stojte!« mu je nenadoma segel Dimač v besedo. »Potrpajte malo, jo že imam!«

Ko je zasledoval misel, ki mu je šinila v glavo, je opazil, kako krepko smrče prebivavci koč. »Breck, ali so odprli zavoje mesa, ki so jih nosili moji psi?«

»Le par. Bil sem zraven, Zaprli so jih v Hardingovo lopo.«

»Ali so kaj našli?«

»Meso.«

»Dobro. Pojdite tja in razvijte tisti ovoj, ki je zamotan v rjavem platnu, zakrpanem tu pa tam z losjo kožo. Našli boste nekaj funtov zlata v debelem zrnju. Še nikdar niste videli takega zlata, pa tudi nihče drugi v tej deželi ne. Zdaj pa le pazite, Vam bom povedal, kaj boste storili.«

Četrto ure pozneje je Breck, poučen o vsem potrebnem in tožeč, da mu prsti na nogah zmrzujejo, odšel. Dimač je imel nos in desno lice tako odrevenelo, da ju je cele pol ure drgnil ob odejo, preden so mu bodicajoči občutki naznanili, da se kri vrača in da je njegovo meso rešeno. —

»Moje pošteno mnenje je takole: Ni dvoma, da je ubil Kinada on. Celo zgodbo smo slišali že sinoči. Kaj je neki treba vse premlevati od kraja! Jaz glasujem: kriv.«

Tako se je začela obravnava proti Dimaču. Govornik, tršat mož iz Colorada, je vzkipel od jeze, ko je Harding ovrigel njegov nasvet in zahteval, naj se stvar vrši v postavnem redu, ter imenoval nekega Shunk Wilsona za sodnika in predsednika obravnave. Prebivavci »Dveh koč« so tvorili poroto, samo Luciji so kot ženski po kratkem prerekanju odvzeli pravico, glasovati o krivdi ali nekrivdi Dimačevi.

Dočim se je vse to godilo, je Dimač v svojem kotu slišal pritajen pogovor med Breckom in nekim rudarjem,

»Ali imaš morebiti petdeset funtov moke na prodaj?« ga je Breck vprašal.

»Saj nimaš toliko prahu, da bi mi plačal, kar zahtevam zanjo.«

»Dvesto ti dam.«

Mož je zmajal z glavo.

»Tristo. Tristo in petdeset.«

Ko je ponudil štiristo, je mož prikimal in rekel: »Pojdi z mano v mojo koč, da boš odvažal prah.«

Prerinila sta se skozi gnečo proti vratom in odšla. Čez nekaj minut se je Breck vrnil.

Baš je pričal Harding, ko je Dimač opazil, da so se vrata nalahko odprla, in skozi špranjo je zagledal obraz rudarja, ki je bil prodal moko. Mrgodil se je in migal nekemu, ki je sedel blizu peči. Tisti je vstal in se začel pomikati proti vratom.

»Kam pa greš, Sam?«* ga je vprašal Shunk Wilson.

»Bom takoj nazaj,« je pojasnil Sam. »Grem nekam.«

Dimaču so dovolili preizkušati priče in ta jih je vse križem izpraševal, kar se je zaslišalo od zunaj zvončkkanje pasje uprege in polzenje sani. Eden izmed mož je odprl vrata in pokukal ven.

»Sam je in njegov tovariš!« je zaklical. »Na vso moč drevita s svojo vprego doli proti reki Steward.«

Pol minute ga ni bilo, ki bi črhnil, toda možje so se medtem pomenljivo spogledovali in nenadoma je v nabito polni sobi zavladal splošen nemir. Dimač je motril ta prizor izpod trepalnic in zapazil, kako si Breck, Lucija in njen mož nekaj šepetaje dopovedujejo.

»Torej dalje!« je zaklical Shunk Wilson osorno proti Dimaču. »Le bolj na kratko tista vprašanja. Dobro vemo, kaj hočete dopovedati — da ona plat reke ni bila preiskana. Priče to priznavajo. Mi tudi priznavamo. Ni bilo potreba. Saj ga ni bilo sledu proti onemu bregu. Snežena površina je bila cela.«

»Pa vendar se je na nasprotnem bregu skrival morivec,« je odločno vztrajal Dimač.

»Človek, tvoj led je tako tenak, da se ni moči drsati po njem. Na Mc Question ni mnogo mož in mi vemo za vsakega.«

»Kdo pa je bil tisti človek, ki ste ga pred dvema tednoma pognali odtod?« je vprašal Dimač.

»Alonzo Miramar. Mehikanec je bil. Kaj pa ima tisti tat opraviti s sedanjo zadevo?«

»Ničesar drugega, gospod sodnik, kakor to, da ste nanj čisto pozabili.«

»On je odšel po reki navzdol, ne pa navzgor.«

»Kako veste, kam je odšel?«

»Videl sem ga, ko je odhajal.«

»Ali je to vse, kar o njem veste?«

»Ne, to ni vse, mladi mož. Jaz in vsi ostali vemo, da je imel živeža za štiri dni, pa nič orožja, da bi

* Ki jo giblje vodni pritisk.

* Sam = Samuel.

streljal divjačino. Ako ni došel do kake naselbine na Yukonu, je že davno po njem.«

»Seveda, puške imate v tej deželi vse do zadnje preštete, kajneda?« je Dimač pikro omenil.

Shunk Wilson se je bil razhudil. »Lej ga no, kako me izprašuje! Kakor da sem jaz jetnik. Zdaj pa naslednja priča. Kje je Francoz Louis?«

Medtem, ko se je Louis rinil v ospredje, je Lucija odprla vrata.

»Kam greš?« je zaklical Shunk Wilson za njo.

»Mislim, da meni ni treba ostajati tukaj,« je kljubovalno odgovorila. »Saj mi ni dovoljeno glasovati; sploh pa je naša kočica tako nabita, da človek kmalu dihati ne bi mogel.«

Čez nekaj minut ji je sledil mož. Šele ko so se vrata zaprla, je sodnik opazil njegov odhod.

»Kdo je šel?« je vprašal sredi Pierrovega pričanja.

»Bill Peabody,« je nekdo odgovoril. »Rekel je, da gre nekaj vprašat ženo in da takoj pride nazaj.«

Namesto Billa se je vrnila Lucija in zavzela svoje prejšnje mesto pri peči.

»Smatram, da ni potrebno, zaslišavati še nadaljnje priče,« je odločil Shunk Wilson, ko je Pierre svoje pričanje končal. »Vsi vemo, da bomo slišali ista dejstva, ki so nam že znana. Sorensen, pojdi in pokliči Billa Peabody. Glasovali bomo kmalu. Ti pa, obtoženec, stopi bliže in povej po svoje, kako se je vse zgodilo. Da se stvar ne bo preveč zavlekla, si bomo medtem ogledali obe puški, strelivo in smrtonosno kroglo.«

Dimač je bil vprav sredi svoje zgodbe in jim je pripovedoval, kako je došel v njihove kraje, kako je bil napaden in kako se je skrival med drevje. Tedaj mu je Shunk Wilson jezno segel v besedo:

»Mladí mož, tvoje pričevanje je brez smisla. Samo dragoceni čas zapravljaš. Seveda, pravico imaš lagati, ako misliš, da se tako rešiš zanke, ampak na take neumnosti pri nas ne damo čisto nič. Puška, strelivo in krogla, ki je ubila Joa Kinada, vse to priča proti tebi. Kaj pa je to? Odprite vrata!«

Vrata so se odprla in oster mraz je planil v sobo, ki je bila takoj polna meglenih hlapov. Od zunaj je bilo slišati cviljenje psov, ki se je naglo izgubljalo v daljavo.

»Sorensen in Peabody,« je nekdo zaklical. »Po psih tolčeta in na vse kriplje dirjata doli proti reki!«

»Kaj pri vseh —?« Shunk Wilson je umolknil sredi stavka in kar čeljust se mu je pobesila. Ostro je s pogledom premeril Lucijo. »Gospa Peabody, pojasnite nam, kaj to pomeni.«

Ona pa je kljubovalno dvignila glavo in stisnila ustnice. Srdito sodnikovo oko se je od nje obrnilo k Brecku.

»Dozdeva se mi, da bi tistile prihajač, ki sta pravkar govorila, tudi lahko pojasnil, če bi hotel.«

Breck, ves v zadregi, je čutil, da so vse oči obrnjene vanj.

»Tudi Sam je imel z njim opravka, preden se je izmuznil,« je nekdo rekel.

»Poslušajte me, gospod Breck,« je nadaljeval Shunk Wilson. »Vi ste krivi, da smo prekinili razpravo, zato nam morate pojasniti, kaj vse to pomeni. O čem ste žlobudrali?«

Breck se je boječe odkašljajal in odgovoril: »Samo malo jedače sem hotel nakupiti.«

»S čim?«

»Z zlatim prahom, seveda.«

»Odkod Vam ta zlati prah?«

Breck ni odgovoril.

»Plazil se je gori po reki Steward,« se je nekdo vmes vteknil. »Pred nekaj dnevi sem bil na lovu, pa sem naletel na njegovo taborišče. In reči moram, že takrat je kazal, da ve za nekake skrivnosti.«

»Saj ni od tam moj prah,« je rekel Breck. »Tam je le manj vredna vodna propozicija.«

»Prinesite svojo vrečo, bomo pogledali, kakšno je Vaše zlato,« je ukazoval Wilson.

»Pravim Vam, da ga nisem dobil tamkaj.«

»Nič ne de. Pokažite, kaj imate.«

Breck se je obotavljal, toda obrazi okoli njega so bili preteči. Počasi in s tresočimi se rokami je iskal po žepih svojega plašča in končno izvlekel na dan kositrno škatlo, v kateri je rožljalo nekaj trdega.

»Stresite ven!« je zagrmel Shunk Wilson.

In prikazala se je tista debela zlata kepa, kot pest velika, pa tako rumena, da navzoči svoj živi dan še niso videli takega čuda. Shunk Wilson je zazijal. Šestero mož je o prvem pogledu na zlato kepo planilo proti vratom. Zaleteli so se vanje vsi hkratu in drug drugega preklinjaje so se izgnatli na plano. Sodnik je popolnoma izpraznil škatlo. Ob pogledu na zlato, ki se je usulo iz nje, je nadaljnjih šest mož zdrevilo iz sobe; z njimi se je izmuznil tudi Breck.

»Kam pa?« je vprašal Eli Harding, ko se je tudi sodnik Wilson z velikimi koraki nameril proti vratom.

»Pse grem naprezat.«

»Kaj ga ne boste obesili?«

»Preveč zamudno je. Saj bo itak počakal. Obravnava je odgodena. Ne utegnemo.«

Harding se je obotavljal. Ozrl se je divje proti Dimaču, zapazil je, kako Pierre s praga namiguje Louisu, pogledal še enkrat na zlato kepo sredi mize in se odločil.

»Ne poskušajte ubežati, bo zastoj,« je Dimaču zabrusil preko rame. »Sicer si bom pa Vaše pse izposodil.«

»Kaj pa imajo? — Spet kakšna stampeda, da bi jo vrag!« je s čudnim, piskajočim glasom vprašal stari, slepi lovec, ko so kriki mož in cviljenje psov ter škripanje sani skalili mir, ki je vladal v sobi.

»Kajpada,« je odgovorila Lucija. »In še kakšno zlato! Malo takega na svetu. Potipljite ga no.«

Položila mu je rumeno kepo v roko. Pa starcu je bilo le malo do zlata.

»Koliko je bilo v teh krajih razne kožuhovine,« je tožil, »preden so se priklatali ti vražji rudarji in pregnali žival.«

Vrata so se odprla in vstopil je Breck. »Tako,« je rekel, »mi štirje smo edine žive duše, ki so ostale v naselbini. Do Stewarda je štirideset milj in še to po bližnici. Najhitrejši med njimi bo rabil nič manj nego pet ali šest dni, preden se bo vrnil. Toda kljub temu je čas, da jo odkuriš.«

Breck je potegnil svoj lovski nož in prerezal Dimaču vezi ter se pri tem ozrl proti ženski. »Upam, da ne boste nasprotovali,« je rekel s pomenljivo vljudnostjo.

»Le brez skrbi bodite in ne brigajte se zame,« je odvrnila Lucija. »Če mislijo, da ne smem glasovati za obtoženca ali proti njemu, mu tudi ne smem braniti, da ubeži.«

Dimač je vstal in si začel drgniti zapestja, kjer so mu bile vezi ustavile krvni obtok.

»Pripravil sem Vam vse potrebno,« je rekel Breck. »Živil za deset dni, odeje, vžigalice, tobak, sekuro in puško.«

»Zdaj pa le hitro!« ga je izpodbujala Lucija. »Kar pot pod noge in bežite, kar Vam sapa da.«

»Preden grem,« je rekel Dimač, »si bom pošteno dušo privezal. Potem pa ne pojdem po Mc Questionu navzdol, ampak navzgor. Preiskal bom drugi breg. Najti moram pravega morivca.«

»Ubogajte me in bežite doli po Stewardu v dolino Yukona,« je ugovarjal Breck. »Ko se ta drhal vrne, bo pisano gledala.«

Dimač se je nasmejal in odkimal. »Kam bi hodil iz te dežele? Navezan sem nanjo. Našel sem Jezero presenečenja. Od tam je zlato, ki ste ga videli tamle na mizi. Vzeli so mi tudi pse, pa bi jih rad nazaj

dobil. Sicer me pa moj načrt ne more varati. Na nasprotnem bregu je skrit nekdo, ki bi bil kmalu postreljal name vse svoje naboje.«

Čez pol ure je stal pred njim pladenj s poštenim kosom losje pečenke. Baš je hotel iz velikega lonca srebniti kave, pa ga je odstavil in planil pokonci. On je prvi zaslišal glasove prihajajočih. Lucija je razpelnila vrata na stežaj.

»Dober dan, Spike; dober dan, Metod,« je pozdravila dva od nog do glave injasta moža, ki sta se sklanjala nad bremenom, ki je ležalo na saneh.

»Pravkar sva prišla od zgornjega taborišča,« je rekel eden izmed njiju, ko sta opotekaje se vstopila skozi vrata z nekim v kože zavitim predmetom, s katerim sta neobičajno rahlo ravnala. »Tegale sva našla po poti. Menda bo kmalu po njem.«

»Položita ga tjakaj na zadnjo ležnico,« je rekla Lucija. Razgrnila je kožuhovino in odkrila obraz, ki so ga bile same velike, srepe, črne oči. Koža, od mraza potemnela in od ozeblin razjedena, je bila togo napeta čez kosti.

»To je pa Alonzo!« je vzkliknila. »Ti uboga, sestradana reva!«

»Mož z drugega brega,« je Dimač polglasno dejal Brecku.

»Našla sva ga, ko je plenil skrito zalogo živil, ki jo je najbrž napravil Harding,« je pojasnjeval eden prišedših. »Jedel je moko iz vreče in zmrazilo slanino. Ko sva ga dobila, je cvilil kot prase. Poglejte ga no! Sestradan je do smrti in ni ga mesta na njem, ki ne bi bilo ozeblo. Zdaj zdaj se bo stegnil.«

Ko so pol ure pozneje mrtvecu na postelji potegnili kožuhovino preko obraza, se je Dimač obrnil k Luciji. »Ako Vam ni neljubo, gospa Peabody, specite mi še en kos tistega stegna. Le na debelo ga odrežite in čisto narahlo ga specite. Veste, sem pristen mesojedec.«

(Dalje prihodnjč.)

Misli.

Mislím, da plamenček v pečki vabljivi bobni —
vlak mimo mesta v daljavo hiti . . .

Mislím, da vígred prinaša že z juga pozdrav —
burja lovi se prek snežnih planjav . . .

Mislím na ta ali oni hinavski obraz —
v sobi in zunaj in v srcu je mraz . . .

Leopold Turšič.

Balada.

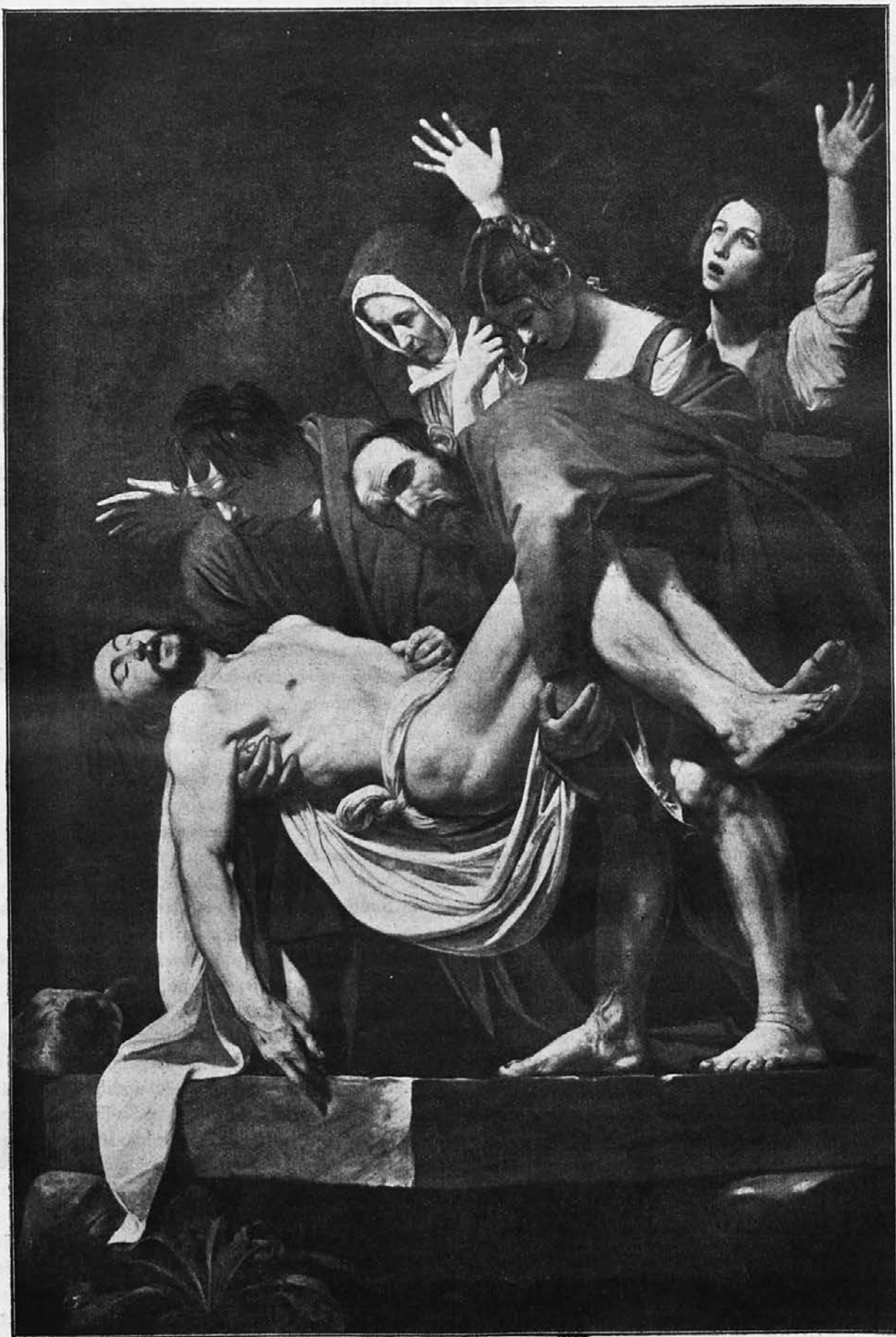
Iz kota ob cerkvi se je pojavila
in me bojnika pozdravila:
Vrt svoj očisti, oplevi,
pridem te vabit že drevil . . .

In kukavica je v logu zapela
trikrat svoj proroški kuku:
»Ne drevi, mati, čez tri dni
še le pojdem domu? . . .«

In mati ob postelji:
»Ne čez tri dni, ne drevi . . .
tri leta so ti šteta! . . .
Joj meni, revil!«

»O mati, mamica! Tri leta kót trije dnevi,
ali pa dreví, že dreví . . .«

Leopold Turšič.

Slikal Caravaggio.

Kristusa polagajo v grob.

(Vatikanska pinakoteka.)

Velika noč.

F. S. Finžgar.

»Dokler bo tale migal, Špelice ne bo k naši hiši!«

Tako je odločil oče Trdan in držal kvišku od dela ukrivljeni mezinec ter žugal z njim sinu Ferjanu.

Sin in mati in vsa družina so vedeli, da se oče brani Koritnikove za nevesto. Zakaj, tega ni ugenil nihče. Morda je mati prav slutila, češ, da oče le ne mara še izročiti sinu in zato vali krivdo na Špelico.

Ferjan je trpko vprašal: »Le zakaj se je tako branite?«

»Zato!« je odvrnil oče in segel v skledo po velikanski krof. — Dvakrat Trdan, ta oče!

Sin je molčal in ni segel po krofu, ko mu ga je ponudila mati:

»Jej! Takoj bo zazvonilo in potem je konec pusta!«

Ferjan ni jedel; šel je od mize in se zleknil na klop k peči. Tudi obe mlajši sestri, ki sta vgriznili v cvrtje, sta zlezli za peč in gredoč jedli. Dekla in pastir sta vztrajala ob polni skledi, mati se je pritikalala toliko, da ni žalila moža.

Veselo so poganjali pusta Trdanovi — toda ta nesrečna Špelica je usekala vmes in je bilo konec veselja.

»Kdaj pa misliš iti po drva?« je sprožila mati. »Ali že ta teden?«

»Kdo ve za vreme?« je odgovoril mož zato, da je sploh odgovoril, segel po kosti od gnjati, potegnil iz žepa zaklepaven nož in začel obirati.

»Le vzemita!« je nudila mati dekli in pastirju rebrc in klobas.

»Ha-a,« je globoko vzdihnil pastir Anžec in se prijel za trebušček. Vse ga je že bodlo od jedi. Toda pred seboj je videl post in vedel, kaj se to pravi. Pa je segel po rebri in klobasi, za njim je segla dekla.

Mati je vzela lesen plošček in ponudila k peči Ferjanu, ki je odklonil, in hčerama, ki sta vzeli.

Oče je iznad kosti pogledal sina, sin je z napol priprtimi očmi motril očeta. Nič si nista rekla, pa se vseeno razumela, in še kako: grča grčo!

Ob splošnem molku so vsi slišali, da je podrknila ura in napovedala bližajočo se polnoč.

»Marjana, prinesi tepkovca!« je velel Trdan. Nalil je sebi, izpil v dušku in ponudil še drugim:

»Ga ne bo več do Velike noči!«

Vsi so pili, le Ferjan se je obrnil v peč.

»Trma!« je brundnil oče, si prižgal tobak in se izprehodil po hiši.

Tedaj je udarila ura. V noč se je razlegel prifarni zvon, znaneč sveti post; vse je umolknilo, noben fan-

tovski vrisk ni več jeknil na vasi. Po krčmah sta onemela škant in harmonika.

Trdan je potegnil čedro iz ust, trdo zvil mehur in oboje položil pod tram na polico.

»Križ božji, da bi čakali Vstajenje, zdravi na duši in telesu.« Tako se je poslovil od čedre za štirideset dni in ukazal:

»Pojdimo!«

Mati je vrgla par neoglodanih rebrc kužku, mesene drobtine stresla mačku v leseno koritce in pospravila.

Vsi so se tiho razšli k pokoju.

Ferjan je obsedel na postelji in nemo zrl v temo. Celo uro.

Tedaj je v njem dozorelo.

Bos se je iztihotapil iz hiše in odšel na vas. Zmrzal ga je pekla v podplate, a si ni upal natekniti škornjičnikov, ki jih je nesel v roki.

Potrkal je Špelici.

»Moj Bog, Ferjan, post je že. Kaj misliš?« mu je šepetala in ga prosila od okna.

»Samo eno besedo!«

»Nikar, Ferjan! Sveti post je.«

»Oče mi nočejo izročiti. Ali me boš čakala?«

»Bom!«

»Ali zares?«

»Zares!«

»Kako dolgo?«

»Do smrti.«

»Jaz tudi. In če ne vem kaj...«

Špelica je zaprla okno, preden je mogel izgovoriti — — —

Sveti post je zagospodaril. Iskra je čakala na ognjišču do desetih, preden je gospodinja, še tešč z vso hišo vred, prvič podkurila. Pela sta močnik in sok, kaša in krompir, s slepo žonto zabeljeni žganc je bil že preodličen in redek gost na mizi. Na dvorišču sta peli žaga in sekira. Mnogo so delali, malo govorili.

Že takoj prvi teden je oživila Kalvarija, majhen grič nad vasjo, na katerega je vodilo štirinajst postaj križevega pota do razzebljih, od viharjev in ploh izpranih križev. Stara ženica, plešast ded se je zgubil med letom do nje, tudi otročaji so se podili večkrat po stezi do vrha, sicer pa je Kristus sameval sredi razbojnikov. Na odprtih ustnicah je trepetal vzklík: »Moj Bog, zakaj si me zapustil?« Burja je žvižgala mimo božjega lica, v dolini pa je plalo življenje in redkokatero srce je pomislilo na Kalvarijo.

Post pa jih je priklical. Od petka do petka, od nedelje do nedelje, čezdalje jih je bilo več. Ob vznožju Kalvarije je sedel berač, prerok in vedež, Štolfa. Napletal je molitve, stoletja stare, za vsak stan in starost

zložene. Ni bila bera velika, ki mu je kapljala v nastavljeni klobuk. Toda prerok, ki mu je bolj plenjala svatovščina in ples, je vedel, kaj je sveti post. In kadarkoli se je namolil in spravljal črni drobiž iz klobuka, je povzel preroško:

»O, vi vsi, ki mimo greste po poti, pomislite v svojih srcih, kako vam gre. Le pojdite na hrib in Ga pogledajte med razbojniki! Vse leto je bil zapuščen, kesni ste bili do Njega, in slednji med vami je bil hiter zase in za svojo hišo. Ali se niste veselili, da visi zastražen med razbojniki? Ali niste po strani pogledovali s polja, iz krčme, izpred pregrešnih oken, med jezo in sovraštvom, če se morda ne giblje in ne stopa s križa in ne plete korobača, da bi usekal po vaših hrbtih in vam izpahal hudobije. Všeč vam je bila njegova straža. O, velike reči so pričakovale vaše napuhnjene misli, pa ste majhne dobili. Pa še te vam bo razpihal — — — ki je za nas križan bil...«

Prerok je začel spet zategnjeno moliti, ljudje pa so sključeni in skesani romali na hrib... V klobuk je kapljalo bolj in bolj...

Že so se začele kaditi vlažne brazde na polju. Ptičje svatbe so zavriščale, ljudje pa so zamišljeno molčali. Vsak je imel opravka sam s seboj. Pod migljajočimi zvezdami so jih nosile gozdne steze, zlasti prefantovske fante, v goro, kjer se je naselil ob samotni podružnici »puščavček«; tako ime so zdeli belolasemu starčku-duhovniku, ki je pretičal ves post v spovednici in jih vabil: »Pridite, ki ste obteženi...« Tudi Ferjana je vzelo rano jutro in je šel...

Dolg je bil post in trd.

Pa je le prišlo sabotno jutro, ko je privihral navezgodaj pastir od fare in prinesel blagoslovljenega ognja. Na ognjišču je zaplapolalo krog velikih loncev, vso hišo je objel čudoviti vonj po velikonočnem mesu. Vsa nemirna se je razgibala družina. Toda nihče ni več prijel ne za ralo ne za motiko ne za sekiro. Pogovor je oživel, metle so švigale po dvorišču, oče Trdan se je obiral krog komatov, Ferjan pa je hodil po vasi in nabiral z drugimi fanti za smodnik. V hiši je čakal pisani jerbas na kolač, izpoščeni pastir Anžec se je potikal krog kuhinje, da ga je morala venomer gospodinja goniti izpod nog.

Popoldne se je razlil božji delopust po vasi. Zvonovi so pregnali še zadnje dékle, ki so drgnile in čistile posodo na studentu. Vse je zapraznovalo, oglasil se je že tuintam smeh in dovtip, a vendar še boječe. Vsa srca so pričakovala svete ure: »Vstal je!«

Ob eni na sveto jutro je zagrmel prvi strel. Špelica ga je slišala: »To je Ferjan!« Za tem jih je zagrmelo sedem, kakor je sedem zakramentov, »od Kristusa gor postavljenih«. Za strelji so pritegnili zvonovi, tiho, tiho in drobno kot plaho ubiranje strun, dokler ni udaril veliki in oznanil: »Vstal je, ni ga tukaj!«

Po vseh hišah so se zasvetile luči. Kmalu so oživel pota; v motnem mraku so zpele temne sence z

belimi kronami na glavi. Fantje in mlajši možje so ponašali za sestre in mlade žene težke jerbasa k blagoslovu v cerkev. Vse kapele so napolnili z njimi, vsaka vas je vedela za svoj prostor. Kakor bi pisanih rož posejal, so se belili in rdeli vrhovi jerbasa, ki so jim tekli ob robu venci šopotljev. V božjem grobu so migljale luči, njihov rdeči in modri soj je poskakoval po vezeninah in pisanih svitkih, ki so na vrhu vsakega jerbasa razodevali, čigavi so.

Špelica ni imela brata, da bi ji ponesel jerbas. Zato je vstala ob prvem strelu, ki je vedela, da ga je sprožil Ferjan, oblekla se samo napol praznje, na prsih si z rumeno bucko spela ogrinjalko, zadela jerbas in ga odnesla v cerkev.

Ko je klečala pred božjim grobom, je slišala oprezno škripanje nakovanih čevljev; zakesneli spokorniki, možje in fantje, so v čakajočem mraku hodili od postaje do postaje, se sklanjali nad Zveličarjeve rane in jih glasno poljubljali.

Špelica je molila; med zvonjenje je vpletala verno šepetanje. Zdaj in zdaj je zvonove presekala strel, šipe v oknih so zašklepetale, Špelici je bilo tesno pri srcu. Zdelo se ji je, da udarja pest Trdanovega oča po oknih in pribija: »Ne dam!«

Vsa se je zmedla. Vrnila se je dvakrat, trikrat k molitvi, naposled omagala, vzdihnila in po kolenih oddrsela do Križanega, ki je ležal ob brleči lučki na marmornati stopnici in imel črno, trdo blazino za vzglavje. Pobožno mu je dehnila čiste dekliške poljube na njegove svete rane; ko so se njene ustnice doteknile srčne prebodene strani, je kanila prošnjaja solza v rano: »Omeči srce oču, Gospod, ki si dober!«

Nato je odšla po prstih iz cerkve, da se doma za jerbas in za vstajenje praznje obleče. Mimo grička, kjer so se utaborili streljavci, je vodila stezica — bližnjica do doma. Kadarkoli bi jo bilo strah iti ponoči po tej stezi mimo krivega hrasta, kjer so trdili, da straše obešnjaki. Toda na sveto jutro strahovi nimajo moči. Tako ji je reklo, ko je krenila na pot. Ali še nekje globlje v srcu pa je kljuvalo: »Ferjan strelja!«

Podvivala se je po strminici. Ob ognju so se gibale črne sence, kladiva so udarjala na iglice, s katerimi so nabijali topiče. Nekoliko od ognja je stala visoka, mirna senca. V temi in ob blešču ognja ni bilo mogoče razločiti lica. Toda Špelici je povedalo srce, da je Ferjan. Prav mimo njega je tekla stezica. Zdelo se ji je, da je tudi senca spoznala njo. Ferjanov glas je veleval: »Proži!«

»Je že! Misli, da se bom prestrašila.«

Ogenj je siknil iz prašnice, nato je zabobnelo. Špelici so zadrgetala kolena.

Mlad fant je pograbil izstreljeni topič in tekkel za Ferjanov hrbet, da nasuje iz vreče smodnika. Tedaj pa je hipoma šinil velikanski steber ognja in dima v Ferjana in ga obliznil, da je zagorel kot plamenica.

»Norec!« je še kriknil Ferjan nad fanta, pa se ves v plamenu zakotalil na tla.

Špelica je kriknila. Nobenega pomisleka, nobenega spoznanja ni bilo v njeni duši. Samo srce je kričalo, da Ferjan gori. Nagonsko je planila k njemu, vrgla nanj ogrinjalko in se še sama zgrudila čezenj. Fantje so se zgrnili krog njega in mu gasili tlečo obleko.

»Saj me boste zadušili! Nehajte, saj ni nič!« je veleval Ferjan in si pomagal izpod žive kope, mimogrede pa si neopazno pritisnil Špelico na srce.

Ferjan se je dvignil, kosci ožgane obleke so viseli od njega, Fantje so ga molče gledali.

»Ali si se opeknel?« je prva izpregovorila Špelica.

»Ferjan, Špelica te je otela!« se je oglasil nekdo.

»Nič mi ni,« je rekel Ferjan in se tipal za vratom, kjer ga je skelel mehur.

»Domov pojdi!« je prosila Špelica in zvijala preluknjano ogrinjalko pod pazduho.

»Ali se je ves smodnik vnel?«

»Ves!« so rekli fantje.

»Le čakaj, Jakec!« je stopil Ferjan k fantetu, ki je pozabil izpihniti topič in vnel smodnik.

Jakec je jokal.

»Pusti ga!« je prosila Špelica. Ferjan se je obrnil proč od njega.

»Pospravite!« je ukazal. »Strela je konec. — Ali greš z mano, Špelica?«

»Grem.«

In sta odšla po stezici v medlo svitanje svetega jutra.

Po vstajenju so se usule dekleta z žegnom skozi vrata. V jasnem solncu so se raztekle te žive rože na vse plati po fari.

Možje so silili v Trdana:

»Kako je s Ferjanom?«

»Nič hudega!«

»Hvala Bogu!«

»Toda,« je povzel sosed Krvinec, »če tukaj ni Bog s prstom pokazal, kako in kaj ukreni, ni še nikjer. Razumeš, Trdan?«

Trdan pa ni črhnil besedice — — —

Doma je družina čakala gospodarja. Tudi Ferjan je bil pri mizi z obvezanim vratom in osmojenimi lasmi. Gospodar je načel kolač, odmeril za vsakega enak kos, dodal gnjati, hrena, pirhov in pogače. Vsi obrazi so bili slovesni.

Ko so zaužili in je vsak svoj delež odnesel shranit, sta ostala v hiši le oče in sin.

Do dna je oče pokadil čedro, preden je izpregovoril:

»Naprosi si može, da stopijo h Koritnikovim in vprašajo za Špelico.«

»Kdaj, oče?« je zastrmel sin.

»Če je tako božja volja, kar jutri.«

Sin je onemel. Vse osrčje mu je vzdrgetalo. Molče je stopil pred očeta in mu podal roko. Oče mu jo je stisnil; pogledala sta si v oči, kamor je obema stopala rosa svetega jutra.

Še enkrat sta si stisnila roke in se razšla — molče.

Naj umolknem še jaz, okorni pripovedač, ko za te tajne še niso vzbrstele besede.

Premišljevanje.

Težka, najtežja vseh cest,
kaže jo tebi in meni — vest:

Reveži gladni hodijo od mene — gladnega,
kdo jih nasiti?

Žejni hodijo od mene — žejnega,
sam nimam piti...

In jaz in reveži jočemo:

»Gladni smo, Oče, kje naša je jed?

Žejni smo, Oče, odpahni nam klet!« —

Oče, Ti daješ, pa nočemo...

Kako bom odgovor dajal?

Imeli smo jed, ni bilo slajše od nje,
pijačo imeli, odklanjali smo jo molče —
Gospod, Gospod, kdo bo obstal?...

Leopold Turšič.

Naš dan.

O, kako je naš dan globok!
v srebrnomodrih molkih drhté nebesa
nad pokrajino spokojno
in skoraj oblijejo zarje večerne
čela in srca.

V devetem kraju je tisti grič:
pred očetovim domom smo stali,
naše nogé so se zmocile od jutranjih ros
in naše oči so široko žarele
tujih sinjin — —

V devetem kraju je tisti grič.
In skoraj oblijejo zarje večerne
čela in srca.

Anton Zužek

Iz življenja rastlin.

Doktorica Angela Piskernik.

2. Barva cvetja, listja in sadja.

Rastlinstvo daje naravi vedno drugačen obraz. Morda naravo vprav radi tega tako ljubimo, ker nas ne dolgočasi z enoličnostjo.

Zlasti barvni učinki rastlinstva so čudoviti. Po turobni belo-rjavi zimi vzbudi pomladi najnežnejše zelenje, pokrije tla in odene grm in drevo. Med zelenimi listi pa se kmalu razpokajo cvetni popki, da se v veselem pričakovanju razgrnejo v bele in rožnate, v rdeče in modre cvete.

Ta slika se pretopi poleti v zlató širnih poljan, v tekoče valove rumenega žita in težkega klasja. V tem zlatem licu se smehljajo rdeče in modre oči svilenega maka in nežne plavice.

Jeseni pa zažari rastlinstvo v nasičenih ognjenih barvah. Prej zeleno listje se je prelilo v krvavordeče, kakor bi bilo omočeno s krvjo. Ali pa je postalo rumeno kakor dozorela citriona in oranžasto in rjavo. Še nedavno nezreli sad gori med listjem v zlatem in rdečem ognju. Jesen je v barvni krasoti lepša od pomladi.

Prej smo stali strme pred temi pojavi in spremembami v naravi in jih nismo razumeli. Zdaj pa že vemo, kako se to dogaja, ker nam je znanost razodela neskončno lepo tajno, odkod barve in kako se v rastlinstvu spreminjajo.

Plazma* v stanicah je brezbarvna. Včasih se uleže prav tesno na mrenice in tvori plazmatičen valj, ki ga napolnjuje brezbarvni stanični sok. V mladih celicah je malo soka; v neznatnih mehurčkih je razposejan v plazmi. Mehurčki se sčasoma večajo in se končno strnejo v večjo prostornino staničnega soka, ki ga obdaja plazma. Postavimo v prazen kozarec manjši kozarec, ki je napolnjen z vodo. Vse skupaj naj nam predstavlja celico. Zunanji kozarec naj je stanična mrenica, notranji plazmatični valj in voda v njem je stanični sok.

V nekaterih rastlinskih organih pa plazma ni brezbarvna, temveč so neki njeni delci barvasti. Zelene delce, ki so navadno okrogli ali lečasti, imenujemo klorofilova zrnca; to so mlinčki, ki jih že poznamo. Drugi delci plazme pa so rumeni, oranžasti in rdeči, to so kromoplasti. Klorofilova zrnca so barvana z listnim zelenilom ali klorofilom, kromoplasti pa z barvilom, ki mu pravimo karotin. Toda ne samo delci protoplazme, tudi stanični sok je večkrat barvast. Najnavadnejši njegovi barvili sta antocijan in njegov sorodnik antoklor. Prvi barva rdeče, vijoličasto in modro, drugi rumeno in oranžasto. Klorofil

in karotini imajo nekaj skupnega v tem, da so navezani na plazmo, na majhna plazmatična zrnca, antocijan in antoklor pa ne prepajata nikdar plazme, temveč stanični sok.

Ta omenjena in še druga, manj razširjena in zato manj važna barvila povzročajo v rastlinstvu barvo cvetja, listja in sadja.

Klorofil.

Listje, mlada stebelca, mlado cvetje in sadje dobiva zeleno barvo od klorofila. V sleherni celici je precejšnje število klorofilovih zrnec, v eni več, tudi nad sto, v drugi manj. V enem samem listu pa štejemo na tisoč celic. To neizmerno število, s klorofilovimi zrci napoljenih celic pod listovo tenčico je vzrok zelene barve listja, in tudi vzrok zelene in zelenkaste barve drugih rastlinskih delov. Najbolj razširjena je v rastlinstvu zelena barva. Klorofilova zrnca so mu tako potrebna kakor človeku rdeča krvna telesca. Če jih je premalo, je to znak bolezni, bledičnosti ali kloroze. Saj je vprav klorofil ona snov, s katero proizvaja rastlina pod vplivom svetlobnih žarkov iz vode in ogljenčevega dvokisa vse one znane snovi, s katerimi gradi sama sebe in hrani živali in človeka. Klorofilova zrnca navadno ne ležijo v tenčici ali površni kožici, temveč v staničju tik pod njo, v parenhimu.

Karotini.

V slehernem klorofilovem zrcu se nahajajo tudi rumena, oranžasta in rdeča barvila, ki imajo skupno ime karotini.

V mladih listih je mnogo klorofila, zato karotini ne pridejo do veljave; listje je vkljub njihovi navzočnosti zeleno. Pozneje pa, ko so v poletnem času klorofilova zrnca svojo nalogo kot mlinčki že dovršila in se prične zelenilo preosnavljati, raste učinek karotinov. Čim manj zelenila je v klorofilovih zrcih, tem bolj izrazito se pojavljajo rumene in rdeče barve. Tako je prvotno zeleno zrnce postalo sčasoma rumenozeleno in slednjč rumeno ali rdeče. Na tisoče klorofilovih zrnec se je spremenilo s tem v kromoplaste, kar nam dokazuje listje v jeseni. — Toda v naravi ne nastajajo vsi kromoplasti iz klorofilovih zrnec s pojemanjem klorofila, temveč se razvijajo predvsem v cvetu in sadu — tudi povsem neodvisno in samostojno. Karotini tičijo v kromoplastih ali v obliki finih kristalov ali pa kot brezoblična snov. Le-ti pričarajo rumeno, oranžasto in rdečo barvo vseh možnih inačic in se nahajajo n. pr. v rumenih cvetnih listih zlatih in košaric, v zlatorumeni odnosno oranžasti korenini korenja, v sadovih kostelicevja, jerebike, divje rože, kapucinske kreše, paradižnikov itd.

* Glej razpravo v »Mladiki« 1925, str. 52.

Zelenkastorumen privenček narcisa je živordeče ali oranžastordeče obrobljen. V njegovih stoterih celicah je vse na gosto karotinov. Zlahtnorumeno barvo zrelih jabolok, hrušk, aprikoz, breskev in marelic ter njih rdeča ličeca, sopovzročajo istotako karotini. Karotini se nahajajo v tenčici, pa tudi v mehkem staničju pod njo.

Antocian.

Stanični sok cvetja rdeče, vijoličaste in modre barve vsebuje antocian. Kakor je doznano, spreminja stanični sok v dobi cvetnega razvoja svoja kemična svojstva: sok, navadno kisel, postane lahko sčasoma celo lugast; vmes pa dostikrat ni ne lugast ne kisel in je torej brez okusa (indiferenten). Antocian pa se glede barve ravna vedno po staničnem soku. V kislem staničnem soku je rdeč, v lugastem moder, v brezokusnem pa vijoličast. Tako je razumljivo, zakaj je isti cvet v raznih razvojnih dobah v barvi različen, najprej rdeč in pozneje vijoličast (kakor pri navadni pljučnici) ali nazadnje celo moder (kakor pri navadnem gadovcu). Če vtaknemo modro gadevčevo cvetje v mravljišče, kakor to delajo prav radi koroški otroci na paši, postane rdeče; mravljinčja kislina je pronikla skozi tenčico in okisala sok, radi česar se je modra barva antociana spremenila v rdečo. Kapljica navadne vode zapusti na modrovijoličastem cvetu vzpenjače ipomeje na mestu, kjer je visela ali ležala eno uro, rdečo liso, kapljica kisle vode pa že v nekaj minutah; očitno je to delo ogljenčeve kisline, ki se nahaja v vodi. Postavimo pod poveznjeno stekleno posodo šopek vijolic in skodelico s salmijakom: vijoličasta barva cvetic se prične spreminjati in zgublja, in cveti postajajo modri in navsezadnje — zeleni. Vsaka prekomerna množina luga (salmijak je lugast) povzroča zeleno barvo. Pod vplivom solne kisline bi se bile vijolice pordečile. Močno lugasto vpliva tudi tobačni dim: nakadimo spominčico in zacvetela bo zeleno. Podobno je z galunom. Hortenzija cvete ob rednih okoliščinah rožnato. Če primešamo zemlji, v koji raste, nekaj galuna (na 1 liter zemlje približno 16 gramov), bo vzcvetela vijoličastomodro ali pa modro. Rastlina je s koreninicami vsesala vlago, v kateri je raztopljen galun in jo vlekla in dvignila do cveta. Rožnati antocian v soku se je radi lugaste vlage spremenil v modrega.

Izmed cvetic, katerih cveti so rdeči, vijoličasti ali modri radi navzočega antociana, so nam najbolj znane mak, nageljček, roža, plavica, rdeča dalija, ostrožnik, begonija, pelargonija, fuksija, astre, potonike, orlice itd. Isto barvilo ima v sebi tudi rdeča pesa in redkvica, sad grozdja, borovnic, brusnic, česenj, listi in stebelca rdečega dreva ter listi višnjevega zelja in krvne (rdeče) bukve. Toda tudi v onih listih in sadovih, ki so rumeno in rdeče barvasti po karotinih, se razvije antocian in povzdigne barvni učinek (sad divje rože, zrelo, rdeče nadahnjeno sadje).

Antocian se nahaja v staničnem soku tenčice in parenhima. Češnja ni rdeča samo v kožici, ampak tudi njeno meso je rdeče. Dokler stanice živijo, so stanične mrenice neprodorne za barvilo. Mi lahko namočimo višnjevo zelje ali pa češnje, brusnice, borovnice in rdečo peso v mrzli vodi, voda se ne bo pobarvala, ker antocian iz stanic ne more prodreti. Ko pa stanice s kuhanjem umorimo, pronica barvilo skozi mrenico na zunaj in pordeči oziroma poplavi vodo. Tekočina češnjevoga kompota je rdeča!

Antoklor

kaže veliko sorodstvo z antocianom, saj sta oba potomca ene in iste snovi — flavona. Medtem ko barva antocian tudi notranje staničje, se nahaja antoklor samo v soku tenčičnih stanic. Barva, ki jo povzroča, je ali rumena ali pa oranžasta. Najbolj znane rastline, ki imajo v cvetu antoklor, so jegličiči, akacije (drevesa ljubljanskih cestnih drevoredov niso akacije, temveč robinije!), rumena resedica, madronščica, lučnik, rumeni mak, kalceolarija in rumene dalije (georgine). V stanicah limonovih in kutinovih olupkov se nahaja tudi antoklor.

Beli cveti.

Mnogo rastlin raste po naših travnikih, tratah in gozdovih, ki cvetejo belo. Marjetica spada sem in kresnica (vica, pekel, nebesa!), zvonček, dremavka, narcis in sto in sto drugih.

Na travniku med narcisi, ki imajo snežnobeke cvete, stojijo mlajši z nežno zelenkastorumenom krono. To sta dve dobi v razvoju rastline. Kdor si vzame z Golice šopek za spomin, si natrga napol odprtih zelenkastorumenih cvetov; doma v čaši se razgrnejo in pobelijo. In potem cvetejo in dehtijo več dni, prijeten odsev so prostranih gorskih trat v tesnobni mestni sobi. Če pa si nagrabiš snop najlepših, snežnobelih cvetov, ti deloma že drugi dan ovenejo.

V mladih še ne razvitih cvetih so stanice in medstanični prostori* zelo majhni in neznatni. V stanicah je nekaj zelenila in karotinov, toda zelo malo. Vseeno pa so cvetni listi radi njih zelenkastorumeni. — Ko pa cvet raste na vse strani in se cvetni listi širijo, večajo in razgrinjajo, so postale v njih večje, daljše in prostornejše najprej stanice in z njimi vred medstanični prostori.

Ker v tej dobi razvoja novo zelenilo in novi karotini ne nastajajo več in se oni že prvotno v stanicah se nahajajoči sčasoma ali razkrojijo ali pa poizgubijo, ko se porazdelijo na mnogo večje stanične prostore, je opaziti na zunaj hitro pojevanje barvnega učinka. Cvet postaja vedno bledejši in svetlejši. Razen tega pa se večajoče se medstaničje napolnjuje z zrakom,

* Stanice se ne dotikajo s celo stranjo drugih stanic, temveč so med njimi včasih majhni prostorčki, napolnjeni z zrakom; to so medstanični prostori.

tako da se ob njem svetloba sčasoma popolnoma odbija. Radi tega polagoma rastočega popolnega svetlobnega odboja na eni strani in na drugi radi pojemanja oziroma razredčenja barvil v stanicah, se spremeni prvotno nežno zelenkastorumen cvet v snežnobelega. Kakor pri narcisu, tako se godi pri vseh belih cvetih.

Jesenske barve listja.

Proti jeseni postaja listje rumeno, oranžasto, rdeče, rjavo. Klorofil je razpadel ali se preosnoval in do veljave so prišli dozdej prikriti rumeni in ognjeno-rdeči karotini. Razen tega se je napolnil stanični sok s krvavordečim antocianom in rumenim antoklorom. Vmes pa se porajajo še druge snovi, ki barvajo mrko, rjavo. Vse to razpadanje, preosnavljanje in razvijanje v listu povzroča bajno sliko rastlinstva tik pred zimskim počitkom. Listi niso nikdar tako lepi kakor zadnje dni pred smrtjo. Spomnimo se naših listnatih gozdov, naših vrtov in vinike ob poslopih in verandah. To je topel dih slovesa, ki pronica iz narave in nem utrinek zaslučenih lepot, ki se je spustil v njeno naročje.

3. Dozorevanje sadja.

Ko je listje delovalo, obnemoglo in umrlo, se je pokazal sad, se večal in dozoreval. Rastlina ne izgine brez spomina, ampak zapusti sad, v katerem se vrše do popolne dozorelosti velika čuda. Nezrelo sadje je trdo, nesočno, zeleno, kislo, trpko in brez vsakega vonja, zrelo pa je mehko, sočno, lepo barvasto, sladko, okusno in dehteče (aromatično). Kaj se je pri dozorevanju sadja zgodilo?

Trdo — mehko.

Sirov krompir je trd. Vse njegove celice so medsebojno zvezane, zlepljene so druga z drugo z neko snovjo, ki jo imenujemo pektin. Z limom ali klejem tudi mi lahko zlepimo n. pr. vžigalice v trd snopiček, v katerem ne moremo več premikati posameznih delov. Če hočemo posamezne žveplenke porivati sem in tja, je treba, da razrešimo zlimani snopiček, bodisi z nožem, bodisi z vročo vodo, ki bo raztopila lim ali klej. — Da bi postal krompir mehak, moramo storiti isto; odstraniti moramo vezne plasti med stanicami, pektinove lamelice. V to svrhu skuhamo krompir, ker vrela voda pektin raztopi. Tako se potem lahko loči celica od celice in vilice, s katerimi poskušamo, je li krompir že kuhan, kaj lahko prodirajo med njimi, ker se jim celice umikajo in jim ne stavijo nikakega odpora. Krompir je postal mehak. To razdiranje oziroma razpadanje rastlinskih delov v posamezne celice imenujemo maceracijo. Krompir in repo maceriramo s kuhanjem. Plasti, ki vežejo celice, se razpustijo in staničje v lupini razpade.

Isti učinek kakor vrela voda na repo in krompir ima slana na jagode trnoljice (črne trnja) in šipka.

Modročrni, okrogli sad trnoljice in škrlatnordeči nepravi plod šipka sta nezrela popolnoma trda. Prva izdatna slana pa ju macerira in notranje staničje razpade v poedine celice. Sadova sta postala mehka. Večini sadov (hruškam, jabolkam, marelicam, češpljam itd.) pa za maceracijo ni treba niti slane. Kar sami si ustvarjajo ob ugodni priliki razkrajalne snovi, takozvane encime, ki planejo na pektinovo plast in jo raztopijo. Trdost sadu mine v trenutku, ko celice medsebojno niso več vezane, temveč so proste in se lahko gibljejo v smeri vnanjega pritiska. Tako postane sad po notranji naravni maceraciji mehak, sad se zmedi.

Nesočno — sočno.

Nesočnost nezrelega sadja povzroča v celicah nakopičen škrob. Ob dozorevanju pa se spreminja škrob polagoma v sladkor. Mnogo sladkorja prihaja tudi še iz listov. Čim več pa je nakopičenega sladkorja v celicah, tem hlastneje iščejo celice vodo in jo ob vsaki priliki vlečejo in sesajo vase. Na ta način se da razložiti dejstvo, da so zreli sadovi tako izredno sočni. — Mogoče bi tudi bilo, da vprav to izredno kupičenje sladkorja v celicah in radi tega nastali veliki razgon v njih povzroča ali vsaj sopovzroča naravno maceracijo s tem, da se napete stanice zaokrožijo in ob tej priliki odtrgajo od sosednih stanic; toda bolj verjetna in priznana je maceracija po encimih. — Kako velik je od pritegnjene vode povzročen notranji razgon dozorevajočega sadja, smemo sklepati že iz znanega pojava, da se v deževnih jesenskih dneh, ko je sladkorni vsebini celic nudena najugodnejša prilika, da si nagrabi vode, kolikor hoče, razkoljejo in razpokajo zrele ali skoraj dozorele češplje. Poleti, ko se škrob še ni spremenil v sladkor in se dotakanje sladkorja v sadove še ni pričelo, se kaj takega nikdar ne zgodi.

Zeleno — lepo barvasto.

Pri dozorevanju se spreminjajo zeleni kloroplasti v drugobarvne (rumenkaste, oranžaste, rdečkaste, rdeče) ali, kakor smo se navadili reči drugače, iz kloroplastov nastajajo kromoplasti. Zelenilo pojema, karotini se kupičijo. V staničnem soku pa se poraja vedno več antociana, odnosno pri kutini in limoni antoklora. Prej skromno zeleno sadje se vedno očitneje odraža, razločuje od zelene podlage listja, da zažori naposled kakor list pred odpadom v najčistejših barvah zlata in granatov.

Kislo — sladko.

Kakor zgoraj omenjeno, se pri dozorevanju spreminja stanični škrob v sladkor. Razen tega prihaja v sad tudi še sladkorni sok iz vejevja. Toda to niso edini viri sadne sladkosti. V nezrelem sadju je več organskih kislin, ki so krive, da je tako kislo in da se nam skremži obraz, ko vgriznemo vanj. Čim bliže

je čas popolne dozoritve, tem bolj pojemajo kisline in tem več se pojavi sladkorja. Ko so znanstveniki to dognali, so prehitro sklepali, da se pretvorijo kisline kratkomalo v razne sladkorje. Kmalu so zapazili, da si ta dva pojava nista vedno vzporedna in da bi navzoče kisline tudi sicer ne zadoščale za postanek tolikih sladkornih množin. — Po mnogih studijah kemičnih pojavov sploh in še posebno onih v rastlini, je postala verjetna podmena, da kisline v zelenem sadu niso nič drugega kakor pri dihanju nastali sladkorni oksidi. Zeleni nezreli sad diha najkrepkeje. Ob tej priliki sežge (okisa) ves sladkor v organske kisline. Zato ima največ kislin. Pozneje pojema močnost (intenziteta) dihanja, in to tem bolj, čim bliže je trenutek popolne zrelosti. Na ta način ostane vedno več sladkorja nesežganega in se tvori vedno manj kislin. One redke pa, ki so še navzoče, izdiha (sežge) organizem v ogljikov dvokis in vodo. Tako izginejo kisline iz sadu in sladkor ostane. Sicer pa to vprašanje še ni končno veljavno rešeno.

Trpko — okusno.

Marsikateri nezreli sad je jako trpek radi navzočih čreslovin (trnoljica), medtem ko ima dozorel kar najprijetnejši okus. Verjetno je, da se prvotno raztopljive in proste čreslovine med dozorevanjem vežejo na neke celične snovi (koloide) in tako postanejo neraztopljive. Trpek okus pa povzročajo samo raztopljive čreslovine, neraztopljive nimajo nobenega grenkobnega priokusa.

Brezvonja — dehteče (aromatično).

Aroma (vonj) povzročajo esterji. To, kar v roži, nageljčku in vijolici tako prijetno diši, kar nam je priljubilo parfume in kar da vinu takozvano rožo, buket, so esterji, ki nastajajo povsod tam, kjer se nahajajo istočasno alkohol in organske kisline. Esterji so namreč spojine teh kislin z alkoholom. Kakor se razvijajo zaradi notranjih dogodiljav v celicah kisline (jabolčna, citronova itd.), tako se pozneje pojavlja tudi alkohol. Kolikor ne razpade na drug način, se spoji z organskimi kislinami v prijetno dehteče esterje, in zato je umljivo, da ima zrelo sadje najplemenitejši vonj.

Nezrelo — zrelo!

Kdo bo oni, ki bo prvi izmed nas imel popolnoma jasen pojem o tem, kar snuje v rastlini mojster vseh mojstrov — božja narava? Dognano je, da se pri dozorevanju vrstijo vzročno medsebojno zavisne spremembe, a prav do dna znanost tem spremembam še ni prodrla. Čim bliže se zdimo cilju, tem daljša postaja pot. Tako se mi zdi kakor trudna hoja po neskončni ravnini v napol jasni noči. Pred seboj gledaš edini hrib, do katerega si namenjen, in vedno si zopet zatrjuješ, da ne more več biti daleč. A hodiš in hodiš, da ne čutiš nog in lega svinčena teža na možgane in pada žgoča boleost v srce — hrib pa je vedno v isti razdalji. To, kar vemo, je nič v primeri s tem, česar ne vemo. In vendar bomo nekoč dosegli hrib in vedeli vse, prav vse. Vprašanje je samo, kako in kedaj...

(Dalje prihodnjič.)

Juda.

Biló je tisti sveti čas,
ko Jezus je učence zbral,
da enega bi izmed njih
v Jeruzalem na pot poslal,
da bi za bližnje praznike
pripravil jim potrebno vse.
Je Judo Učenik odbral:
»Poslušaj, Juda, kaj ti dem,
odpravi se v Jeruzalem,
nakupi, kar potrebno je
za bližnje svete praznike;
poskrbi in pripravi vse,
kot v zavezi bere se.
Le to ti rečem in ti dem,
ko stopiš v mestne ulice,
ne hodi mi na levo stran,
na levo stran, na temno stran;
tam hiša judovska stoji,
se v hiši družba veseli,
ki meče kocke noč in dan.
Joj, ti Juda Iškarjot,
če te zapelje kriva pot

v vinski hram, pregrešni hram!«
Ko Učenik je Judi štel
na roko rdeče zlate tri,
skrit blesk mu sinil je v oči,
sam satan vanj je takrat šel.
V črni plašč se je zavil,
tesno zavil, se poslovil
in šel v Jeruzalem na pot,
kot mu naročil je Gospod. —
In prišel je v Jeruzalem,
pa si dejal: Na levo grem!
In stopil je na levo stran,
na levo stran, na temno stran,
kjer hiša judovska stoji —
zakotni vinski hram —
se v hiši družba veseli,
ki meče kocke noč in dan.
So Judje brž spazili ga
in v družbo so zvalili ga.
Ko prvič kocke vržejo,
gre Judežu že kaj slabo;
ko drugič kocke menjajo,

vse pike zopet kažejo,
da Judež nič zadel ne bo;
ko v tretje kocke vržejo,
za zlate ga oberejo.
Pa je pomislil in dejal:
»Kako sedaj bom kupoval?«
So Judje uganili ga,
z obljubo ukanili ga:
»Izroči Učenika nam,
vse igre ti spregledamo
in zlate tri povrnemo,
še v srebru zanj te plačamo!«
In Juda je na kup pristal,
jim stiskal roke in dejal:
»V Gezemani, na vrtu tam,
s poljubom ga nocoj izdam.« —
In ko je stopil skozi dver,
sramu je potemnel večer.
In dvoje črnih se perot
je zvesilo za njim na pot:
»Gorje ti, Juda Iškarjot!«

Likovič Joža.

Legenda o sv. vitezu Juriju.

Ksaver Meško.

Ze nekaj časa so poganski duhovniki z zavistnimi in sovražnimi očmi opazovali mladega cesarskega častnika in viteza Jurija. Zavistne in sovražne oči pa gledajo skrbno in prodirajo globoko. Tako so se polagoma docela prepričali in dobili jasnih dokazov, da je mladi vitez res kristjan. Pa so takoj šli in ga zatožili sodniku.

Sodnik je poklical Jurija pred svoj sodni stol. Vpričo tožiteljev in množice ljudstva, ki se je rado vedno zbralo na sodišču, je nagovoril Jurija:

»Vitez Jurij, kaj čudnega slišim to o tebi! Da moliš baje boga, ki so ga Judje na križ pribili.«

»Da, prejasni gospod sodnik, tega Boga molim.«

»Nemogoče, vitez Jurij. Ti, najboljši junak v naši vojski, pa bi molil človeka, ki je umrl sramotne smrti puntarskega sužnja — na križu.«

»Mnogo večji junak od mene je bil ta moj Bog, ki ga molim, o prejasni gospod.«

»Kako to, da večji junak?« se je čudil sodnik.

»Glej, jasni gospod, mi vojaki zmagujemo sovražnike, ki nam ogražajo deželo, premoženje, telesa in življenje; ta pa je zmagal peklenskega zmaja, ki ograža ves svet, zapeljuje in uničuje duše. Mi zmagujemo telesa; a moj Gospod Jezus je zmagovavec duš. Duša, ki jo premaša s svojo sladko ljubeznijo, je njegova od trenutka, kar ga spozna in vzljubi.«

Sodnik je zmajeval z glavo.

»Čudne reči mi pripoveduješ, svetli vitez. Ne bi se čudil, ako bi mi tako govoril preprost, navaden vojak; a ti, ki te poznamo in cenimo visoko naobraženega mladega moža in junaka nad junaki, da celo ti —«

»O prejasni gospod sodnik, vsa moja druga modrost je ničeva v primeri z modrostjo, da v Gospoda Jezusa Kristusa verujem in ga iz srca ljubim. In vse moje samó človeško junaštvo je slabotno v primeri z junaštvom, da živim po volji in zapovedih svojega Gospoda Jezusa Kristusa.«

Sodniku je bilo tako govorjenje mladega častnika zelo napak; zakaj rad je imel Jurija in mu ne bi rad storil kaj žalega. Zato ga je resno opomnil:

»A glej, jasni vitez, ukaz našega božanstvenega cesarja pravi, da pod smrtno kaznijo nihče ne sme verovati v tega Kristusa. Morda si premisliš, vitez Jurij, in se odpoveš tej zmoti in zablodi.«

»Če me moj Bog ne bo zapustil, si ne bom premislil, prejasni gospod. Zakaj vem, komu verujem.«

»Škoda, vitez Jurij,« je obžalovaje odvrnil sodnik. »Po ukazu našega božanskega cesarja boš moral umreti.«

»Le daj me umoriti, mogočni gospod, če ti zakon tako veleval. Saj me bo moj Bog spet od mrtvih obudil.«

Kratko in neverno se je zasmel sodnik.

»Od mrtvih obudil?«

In da bi dokazal Juriju, kako sanjarska in neistinita je njegova vera, in bi ga s tem rešil obsodbe, je sodnik zamahnil z roko proti širnim vrtom, ki so se sprostirali ob njegovi palači.

»Poglej to drevje, vitez Jurij. Mrtvo je v tem zimskem času, dasi ne tako mrtvo kakor obglavljeni človek. Če je tvoj Bog res tako mogočen, da mrtve obuja, naj obudi to drevje in vso mrtvo pokrajino v življenje in zelenje.«

»Storil bo moj Gospod to, prejasni gospod sodnik,« je preprosto odgovoril Jurij.

In poln zaupanja je povzdignil vitez Jurij oči k nebesom in je molil: »Gospod Bog, ki si s svojo vse-mogočno voljo nebo in zemljo iz nič ustvaril, in ki je na tvojo besedo tretji dan zemlja pognala iz sebe travo, zelišča in zeleneče drevje, pokaži zdaj svojo moč. Reci, prosim Te, večni moj Gospod, naj ozelene ti vrtovi in vsa krajina.«

Kako se je sodnik zdaj čudil! Zakaj, glej, komaj je Jurij izmolil, že je poganjalo iz vršičkov drevja popje in je pokalo, kakor da s silno močjo vro in kipe skozi veje in vrhove prekipevajoči pomladni sokovi. In zazelenelo je na drevju prelepo sočno listje in vzcvetelo in zadehtelo je cvetje, da mu ni enakega zbudila v življenje s svojo oživljajočo toploto nobena pomlad, kar so jih pomnili vsi navzoči.

»Velik je Bog kristjanov! Edino pravi Bog je Jurijev Bog!« so se dvigali iz množice oduševljeni glasovi.

»Sleparija je to in čarovnija. Ljudstvo zapeljuje ta sleparski vitez. Umre naj!« so divjali Jurijevi nasprotniki.

V silni zadregi je poslušal sodnik nasprotujoče si glasove ljudstva, z velikim vznemirjenjem je gledal valovanje razburjenih množic. Premišljal je, kaj naj stori, da bi pomiril ljudstvo, zakaj skrajno neljub bi mu bil ljudski punt; in da bi rešil Jurija, zakaj zbal se je njegove moči in moči njegovega Boga.

Imel pa je sodnik prekrasno hčerko Psyche (Dušica) po imenu, ki je bila tudi navzoča med poslušavci. Vedel je o njej, da je mlademu vitezu zelo naklonjena. Vendar se ni še nikoli resno bavil z mislijo, da bi mogla kedaj postati Jurijeva žena; zakaj silno ponosen je bil na svoj rod, ki je bil v bližnjem sorodstvu s samim rimskim cesarjem. A zdaj se je v hipu odločil, da hoče bogovom na ljubo, da bi mladega viteza zanje pridobil, in da bi ljudstvo pomiril, žrtvovati ljubljeno hčerko in jo dati Juriju za ženo.

Pa ga je prijazno ogovoril: »Jasni vitez, vedno sem te visoko cenil, tudi moja hčerka Psyche. Glej.

dam ti jo za ženo, samo tem nevarnim blodnjam se odpovej. Kraljevega rodu je, kakor sam veš. Med prvimi mogočniki v vseh pokrajinah našega božanstvenega cesarja bi ji lahko poiskal soproga. Pa jo dam tebi, vitez Jurij.«

»Hvaležen sem ti, mogočni gospod, in visoko cenim devico Psyche. A še više cenim svojo dušo. Ta je še lepša in imenitnejša kraljična. Za to moram skrbeti najbolj, to moram pred vsem rešiti.«

Sodnik nato užaljen: »Zavračaš moje dete? Ali veš, kako s tem žališ mene in Psyche? Umrli boš.«

Tedaj se je zaslíšal iz najdragocenejše lože gledavcev radosten mladosten vzklik:

»Oče, jaz umrem z njim. Vêrujem v njegovega Boga. Z njim hočem biti pri Jezusu. Ne vitez Jurij, njegov Gospod Jezus bo moj ženin.«

Sodnik je prebledel na škrlatnem svojem sedežu. Oprijel se je z obema rokama držajev, da se ne bi zgrudil s prestola. Počasi je okrenil pogled v ložo. Tam je stala njegova Psyche, krasna kakor čudežno cvetje, ki se je bilo razcvetelo naokrog v hladni zimi po vsemogočni volji Nevidnega in Neznanege. Rekel ni besedice, le s široko razprtimi očmi je strmel v hčerko, kakor bi gledal novo, še večje čudo.

Silen nemir je zavaloval med množico.

»Resnično velik je Bog Jurijev. Edino on je pravi Bog! Tudi Psyche ga priznava. Naj živi Psyche! Blagoslovljena bodi, sladka mala Psyche!«

A še hujé nego prej so zablesneli sovražniki in tožniki Jurijevi.

»Umréti morata! Tudi Psyche naj umrje! Zatajila je naše bogove, vitez ji je s čari zmedel srce in dušo, da véruje njegovim blodnjam. Če sledi v ljubezni njegovim blodnjam, sledi naj mu tudi v smrt!«

Sodnik je komaj vidno drhtel.

»Kaj čakaš, jasni gospod? Sodi!« so navalili nani poganski svečeniki in čarovniki.

»Moja kri je, moja edinica,« se je komaj slišno branil sodnik.

»A večne bogove zasramuje. Ker je tvoja kri, ji kaniš prizanesti? Tako spoštuješ ukaze božanskega cesarja? Treba bo torej mogočnemu sporočiti, kakšni sodnik sodijo v njegovi državi in v njegovem imenu.«

Tedaj je sodnik vstal odločno in ponosno. S srditim zaničevanjem je premeril besneče kričače, da so

umolknili in se pred njegovim strašnim pogledom umaknili. In je razsodil mogočno in hladno:

»Vitez Jurij in devica Psyche, po ukazih božanstvenega cesarja sta zapadla smrti, če si v najkrajšem času ne premislita in ne darujeta večnim bogovom. Čakam vajine odločitve.«

Umolknil je.

Tedaj je Psyche radostno vzkliknila:

»Oče moj ljubljeni, molila bom zate pri Bogu, da spoznaš tudi ti Gospoda Jezusa in prideš kmalu za menoj.«

»Hvala ti, prejasni gospod sodnik,« se je razveselil Jurij. »Grem h Gospodu Jezusu, h kateremu si že dolgo želim.«

Obrnil se je k Psychi.

»Kraljična, to je najlepša moja zmagá, da sem tvojo dušo rešil. Ne bi mogel Gospodu Jezusu prinesiti dragocenejšega daru kakor tvojo nedolžno dušo. Hvala ti, kraljična.«

»Bodi blagoslovljen, dragi moj rešitelj,« ga je vsa srečna zahvaljevala deklica. »Kje bi bila lepša sreča zame, kot da grem s teboj h Gospodu Jezusu.«

Mnogi med poslušavci so na glas jokali. »Še mi umrjemo z njima,« so klicali v vznesenem navdušenju.

»Ju li slišiš, kako se norčujeta s teboj, o jasni gospod sodnik, z voljo božanskega cesarja in z večnimi bogovi? Dokončaj svoje delo!« so srdito sikali in silili pogani.

»Ker se vitez Jurij in devica Psyche trdovratno ustavljata posvečenim ukazom božanskega imperatorja, vrši svoj posel, o krvnik!« je s počasnim, lednim glasom razsodil sodnik.

In krvnik jima je odsekal glavi.

Verniki pa so se vsako leto, kadar je drevje začelo brsteti in zeleneti, spominjali čudeža, ki je Gospod pokazal z njim na priprošnje svojega vernega služabnika viteza Jurija svojo moč nevernikom. Slovesno so praznovali spomin mladega mučenca in se priporočali njegovi mogočni priprošnji pri Bogu.

In k nam prihaja še dandanašnji sv. vitez Jurij s prvim zelenjem in prvim cvetjem. In vsi, mladi in stari, z radostjo pozdravljamo »zelenega viteza sv. Jurija«, ki naj tudi za nas Boga prosi, da bo vedno pomladnje živa naša vera, vedno mladostno zeleno naše upanje, vedno živo cvetoča naša ljubezen.

Iz pisma.

Prve so cvetke iz zemlje priklile,
v moje so srčece se nasmehnile.

Tudi iz njega je cvetka pognala,
k zlatemu solnčecu zatrepetala.

Fantič, ti moje si solnčece vroče,
k tebi, le k tebi rožica hoče.

Solnčece zlato, saj veš, kaj ti pravi:
Sanjam presrečna o prvi ljubavi . . .

Leopold Turšič.

»Ščaveto.«

Iz cikla »Rod v okovih«. — Spisal France Bevč.

Ko je bil Štefan Nezgoda pet let star in je tretje hlačice urastel, mu je umrla mlajša teta; ta je bila bleda in je rada molila. Oče je žaloval za njo dva dni manj kot za rajno ženo, Štefan je jokal, ker so mu kuhale tuje ženske in mu dale ime »revček«. Tega ni mogel strpeti. Gnu-sile so se mu debele, mastne roke sosed, ki so ga s pomilovalnimi pogledi božale po laseh.

Nekoč je nalašč razbil skodelico; priletela je v sosedo, ki je kuhala, in jo oškropila s kavo. Sosede ni bilo več. Oče je skuhal nezabeljen močnik, ki je silil iz grla nazaj v skledo, in dejal po kosilu: »V mesto pojdeš, k teti!«

V mestu je živela starejša teta in Štefan je ni poznal. Nikoli jih ni obiskala in tudi govorili niso o njej. Skopa je bila in debela, njen mož pa suh in mol-čeč kot strašilo.

K njej je stopil oče in ji po primernem uvodu potožil, kaj in kako. Ženska ga je poslušala. Prva njena beseda je bila: »Koliko boš dal?« Ko sta se zedinila, je dejala drugo besedo: »Pa ga pripelji!« Ta beseda ni dišala ne po ljubezni ne po usmiljenju, bolj miloščini je bila podobna.

Ko je prišel z očetom Štefan in zagledal na vratih ogromno žensko z umazanim predpasnikom, se je obrnil in hotel zbežati. Oče ga je udržal za roko.

Res mu je teta dala dobre kave in tudi njeni piškoti niso bili slabi in celo smejala se mu je s tolstim obrazom; toda rajna tetica je bila vsa druga. Njen blede obraz se je smejal drugače, njena suha roka je božala mehkeje kot šake starejše tete, ki nosijo v svojih gubicah nikdar izmito črnino pomij in saj...

Oče mu je kupil dvoje reči, ki jih ni imel še nikoli v svojem življenju, samo da ga je osleparil za slovo. Dejal mu je, da gre še v mesto, Štefan pa je vedel, kam gre, in je piskal na orglice..

Ko očeta ni bilo nazaj, je piskal vse mileje, dokler se mu obraz ni razširil v jok in mu niso orglice same od sebe padle iz ust in iz rok.

Prišel je ujec s špičasto brado, črn od dela, in je dejala teta: »Boš tiho, če ne, te bo bav-bav!« Štefan je mislil resno; utihnil je, del prst v usta in gledal moža, ki se mu ni približal, pač pa se smejal in vohal po kuhinji, da bi kaj pojedel, kot paglavec.

Ko se je drugo jutro Štefan prebudil, se je prebudil v novo življenje. Bav-bav ni bil več doma. Stanovanje je imelo balkon; z balkona se je videlo na ulico, ki je padala navzdolž in so starinarji prodajali svoje blago na njej. Na balkonu je Štefan prečepel po ves dan.

S teto nista govorila. Če je preglasno piskal na orglice, je dejala teta: »Bav-bav!« Umolknil je in

posluhnil. Bav-bava ni videl, a menil je, da že mora biti kje skrit.

Postajal je bled in suh, njegove velike oči so hre-penele tja nad hiše... Nekoč mu je padel konjiček na cesto. Zajokal je. Teta pa se je nagnila iz kuhinje: »Pojdi ponj!« Letel je po stopnicah in stopil na ulico. Tam je stal otrok, ki je držal njegovega konjička v rokah in ga ogledoval.

Štefan je zgrabil za konjička, prekucnil otroka in zbežal v vežo. Jok otroka in vpitje neke ženske je slišal za seboj. Razumel ni nič.

Tedaj je prvič stopil na ulico. Z balkona je kajkrat želel med potepajočo se mladež. Oče mu je dejal pred odhodom: »Ne na ulico!« Teta mu ni dejala ničesar.

Ko je stopil prvič na ulico, se ni mogel več pre-magati. Popoldne je bilo, ko je teta zadremala na stolu; Štefan se je splazil iz kuhinje. Vrata so bila priprta. V hipu je bil na ulici. Prišel je v stik z živ-ljenjem in s prvo bridkostjo.

Ta del mesta, v katerem je stanovala teta, je bil zidan v hrib, Starinske, visoke hiše so bile nanizane druga za drugo, ulice so peljale navkreber; tu pa tam so bile pretrgane s stopnicami. Redki vozovi so šli tod skozi. Tu so se igrali otroci in se podili v tolpah iz ulice v ulico.

Štefan je izteknil gručo dečkov. Plašno se jim je približal in se stisnil k zidu. Opazoval je neskončen živžav neznanega jezika in neznane igre. Igre so ga zanimale bolj nego jezik. Iz naglice govora ni mogel razločiti nobene besede.

Počasi je pristopil čisto k njim. Ta in oni ga je pogledal, dejal ni nihče besedice. Čas je potekel, solnce je zlezlo v morje. Ko se je Štefan spomnil na dom, ga je zaskalelo v prsih. Kot plašna miš se je stisnil v kot k vratom in potrkal.

Tetine malomarne oči so ga pogledale in niso videle plašnosti. Ko je povedal, kje je bil, je dejala:

»Glej, da se ne izgubiš!«

Bav-bav je že večerjal in dostavil: »Glej, da te kdo ne povozi!«

Štefanu se je odvalil kamen od srca. Bav-bavu in teti je bil iz duše hvaležen za njuno besedo in ravnanje.

Od tedaj je postala ulica njegov dom. Ves dan do večera se je klatil po ulicah, z ogromnimi ploščami tlakovanih; včasih je pozabil celo na obed. Poprijel se je gruče dečkov, ki se je imenovala z indijanskim imenom »Velika kača«. Drugje ga niso marali. Ko se je prikazal nekoč drugam, so planili po njem kot ptice na tujo pritepenko. Zateči se je moral v temno vežo. V deški družini »Velika kača« pa je imel prijatelja. Pavel mu je bilo ime; skoro nikoli nista govorila, toda štivil ga je. Ker je bil močan, je njegova beseda veljala.

Štefan se je učil deških navad in iger, ujel je posamezne besede njih govora in si jih vtisnil v spomin. Če si je v naglici pomagal z materinim jezikom, so se mu zasmjali. Njegov novi jezikovni zaklad je rasel od dne do dne. Ko je nekoč teti nehote odgovoril v tujem jeziku, je bila ponosna in je dejala:

»Vidiš ga; že zna!«

In od tedaj je tudi teta govorila z njim v jeziku, v katerem je govorila že prej z bav-bavom.

Štefan je zamenjal orglice za bič in vražiča,* ki ga je podil po ulici ljudem v spotiko. Lesen obroč mu je kupil bav-bav. Bil mu je ljubši, odkar je mogel z njim govoriti par besed na teden.

V to srečo divjega življenja je padla le ena sama bridkost. Iz ust razposajenih dečkov je v prepiru z njimi slišal pogosto besedo, ki se je šele polagoma oprijela njegovih ušes. Kadar je popadel igračo drugega dečka, so mu jo vrgli v obraz.

Prijel je za besedo tudi on in ne vedé, kaj pomeni, jo je vrnil: »Ščaveto!«

»Ti si ščaveto!«

Smeh. Spoznal je, da on, Štefan, zanje ni Štefan, kot so drugi Pepčki Pepčki, Tončki Tončki, Ivančki Ivančki; druga beseda se je razpasla od ust do ust vseh dečkov, in ta beseda je bila »Ščaveto«. Tako mu je bilo dano ime.

Občutil je, da tiči bodeč trn v tej besedi. Počemu smeh? Počemu zaničljiv izraz na ustnicah, ki ga je podzavestno občutil? Zakaj so ga krstili s to smešno besedo?

Bridkost se je zlila vanj in mu napolnila dušo in srce. V očeh je čutil ogenj, nekaj mu je stisnilo prste. Še Pavel je stal in ga molče gledal po strani. Besede mu ni razložil.

Od takrat ni več ljubil dečkov »Velike kače«. Ko so zapazili, da ga beseda bode, so jo pomnožili. Kadar je ostal dva dni radi teže bridkosti doma in ga je dolgčas zopet privedel mednje, so ga vprašali:

»Kje si bil, ščaveto?«

Tiste dni ga je obiskal oče. Ko sta šla po ulici, ga je vprašal oče: »Kaj si tak? Ali ti je slabo pri teti?«

Deček je odkimal. Kako naj pove? Kaj on ve, kaj je dobro!

Le eno vprašanje mu je bilo na duši. Grenko je lezlo na jezik in se ga oprijemalo kot osat. Nazadnje je dejal prvo besedo:

»Oče!«

»Kaj hočeš?«

»Kaj je ta beseda... kaj je to... Ščaveto?«

Oče se je ustavil in pogledal sina, ki se je razvil v žilavega, zagorelega otroka s trmo v očeh. V dnu te trme pa je ležala žalost. Očetu je leglo težko na srce.

»Počemu to vprašuješ?«

Na te očetove besede ni bilo mogoče reči ničesar več. Molčal je in požrl čudno grenko čuvstvo, ki je sililo v grlo in v oči.

Dejal je samo in še to komaj slišno: »Nič!«

Oče je odšel, ne da bi mu bil razložil besedo. Rodila pa se je med njima večja ljubezen, s skupno bridkostjo povečana...

Ko je bil nekoč ujec sam doma, se je Štefan vzel na stolu, oprl komolec na mizo in pogledal v črnega moža s špičasto brado.

»Čujte... povejte... kaj pa je tisto... ščaveto?«

Možu je sprva zaigral smeh na obrazu, nato se je zresnil. Gledal mu je v majhne zenice, ki so trepetale v luči. Dejal je:

»Tako ti pravijo? Kaj hodiš na cesto?«

Štefanu se je teža bridkosti prevalila na oči in dvignil je roko, da bi udaril: »Saj Vas tega nisem vprašal.« Nato je udaril v jok.

Ujec bav-bav pa je vstal od mize in stopil po kuhinji. »Saj sem ti dejal. Zato, ker tvoj oče ne govori tako, kot govorimo mi.«

Kako naj otroku razodene. Štefanu je bilo vse nejasno. Razmišljal je; počasi in medlo je razluščil vsebino. Občutil pa je zasramovanje do dna duše in ni mogel spoznati vzroka. Saj se igra tako kot oni, govori kot oni, celo rad jih je imel...

Radi očeta?...

Ko so stali drugi dan na ulici, ga je odrinil vranjelasi deček s komolcem in mu vrgel v obraz besedo, ki je tičala Štefanu kot nož v srcu. Ko so vsi molčali, mu jo je vrgel. Kakor v praznoto je padla. Vsi so se ozrli in zasmjali. Še Pavel je raztegnil obraz v smeh.

Štefan je pobledelel. Mrzlo ga je spreletelo po životu, iz tesnobe in užaljenosti je planilo v glavo kot kup žerjavice.

Zapodil se je v dečka in ga zgrabil za velike, kuštrave lase. Dečki so odstopili in zrlí boj. Vranjelasi deček je bil žilavejši. Štefan je padel na tla, las svojega nasprotnika ni izpustil. Pa mu je pokleknil nasprotnik prvo na noge, potem na prsi. Štefanu so se v grozi razprle oči. Z eno roko je izpustil lase in jo oprl poleg sebe, da bi se pognal kvišku. Otípal je kamen. Zgrabil ga je in udaril po vranji glavi...

Usta vseh dečkov so jeknila, srca so zastala. Čez črne lase se je pocedila kri in okrvavela Štefana. Prost je bil; stal je pred dečkom, ki je zatulil in v hipu pobledelel; ženske so pritekale k njemu. Dečki so ga zrlí in zategovali besedo...

»Zdaj boš videl, zdaj...«

Spustil se je v beg. Ustavil se na koncu ulice nekje in se oprl na kamen. Pritekla je neka ženska in ga obrisala: »Ali si se pobil?« Odkimal je.

Splazil se je domov in legel; večerjati ni hotel. Vso noč je poslušal, če kdo potrka na vrata. Slednji korak na ulici se mu je zdel korak zasledovavca. Še v sanjah so ga lovili...

* Otroška igrača, vrtavki podobna.

Naslednji dan je stal Štefan pred debelim gospodom s črnimi naočniki, ki ga je gledal s prodirajočim pogledom. Teta je sklenila roke nad trebuhom; ni marala ne policajev ne gospode:

»Bogve, gospod, če je bil on. Pretepajo se in lasajo, ti vragi!«

Štefan je bil teti hvaležen za to besedo. Gospod pa je dvignil debel prst, ukrivljen kot paragraf in dejal: »Molčite, gospa! Ti, deček, pa povej, ali si ga udaril s kamnom, ali ga nisi?«

Deček je bil bled kot stena in je prikimal.

Gospod je zapisal, zavrtel svinčnik med prsti in vprašal svečaneje nego prvič:

»Kaj ti je pa storil, da si ga udaril?«

Deček je prišel v zadrego in sprva ni vedel, kaj reči. Nato pa je zini: »Ker me je pehnil... ker mi je dejal... ščaveto!«

Debeli mož zakona ga je pogledal, oslinil svinčnik in počasi se mu je izvila beseda iz ust, kot bi bila s svinčnem obložena:

»Saj to pa nič ni!«

In še na vratih je debeli gospod požugal s prstom, kot paragraf ukrivljenim.

* * *

Ko sta prišla z očetom do domače vasi, je vprašal Štefan: »Kdo bo kuhal?«

»Nova mati. Novo mater imaš.«

Ta pojmu mu je bil medel. Saj svoje prve matere ni poznal.

Ko je udaril krik otrok z vasi na dečkovo uho, je vprašal očeta, ki je vprašanje v mislih preslišal: »Oče, jeli, tu ne bom več...«

Najtežje besede ni izgovoril.

Moj Bog.

»Gospod, govori moji duši, ki Te išče in v silnem hrepenenju Tebe kliče: Kje Te najdem? Kje bi Tvojo roko objel s svojimi rokami, kakor otrok seže po očetovi roki, če je bil sam v temi in ga je izmučila bojazen. Gospod, moja duša potuje. Krog nje so teme in velike pozemske uganke, ki jih ne zna nihče razrešiti — le Ti! Povej, Gospod, kje bi Te našel? Kje bi klečal in bi Te videl in bi bil prepričan, da si Ti zares Ti? Da niso bile le sanje, ki so jih sanjali ljudje, ko so izgovarjali Tvoje ime, ga snovali jecljaje.«

»Otrok človekov, ne vidiš me, ker me nihče ne gleda in bi še živel. Saj bi ga uničilo hrepenenje pekoče, če bi me videl! Jaz sem še presvetal za tvoje oko, ki je ustvarjeno za luč, a še žarkov od luči ne more prenesti, dokler ga ne razsvetli glorijske odsev.

A na vseh potih, ki te po njih vodi tvoje hrepenenje in prirojeno hotenje po Bogu skozi prah in žerjavico, vidiš svetlobo — glej, od mene prihaja in pove naj ti, da se neha tvoje potovanje v luči — in ne v noči!

Vidiš krožeče zvezde? Po večnih potih hodijo, druga druge ne motijo;

jaz sem jim začrtal pot — jaz, reda Bog.

In On, ki je pokazal zvezdam smer,

skrbi, da zrno zagleda luč.

Ptičku vsakemu pokaže pot,

spomladi nasuje cvetja sneg in

pregrne žitna polja z zlatom in v srebrni jesenski dih pomeša žar rdečice na vročična lica, ko izumre življenje: in ga skrrije pod mehko in belo odejo, da si odpočije, dokler ga ne zbudim... In ta Bog reda tudi tebe ne bo vodil po takih cestah, ki se v upanju veselja začenjajo in zamró v smrti in noči! Da, otrok človekov, jaz sem, jaz sem! Ne motiš se, ko kličeš me — jaz sem! Odmev sem tvojega ihtenja, odgovor sem — na vroča ti vprašanja, sem upanja odsev, ko ti oko zamre. Ti si v uboštvu? — O, jaz sem tako bogat! V nadlogi si? — Jaz sem v krasoti! Po domu se ti toži? — Pridi, pri meni si odpočij! Ti ječiš? — Solze ti posušim! V bedi si? — V razkošju jaz! V pregrehah? — Jaz sem odpuščenjel! Ti upaš? — Jaz izpolnim! Tožiš? — Vriskam jaz! Zapuščen si? — Razprostrte imam roke! Hrepeniš? — Glej, jaz sem mir! V tujini si? — Domovje sem ti jaz! Si lačen? — Večni kruh sem jaz! Si žejen? — Jaz večni sem studenec! Ti si noč? — Jaz svetli dan na veke! Si v uganakah? — Vse zagonetke ti razrešim! Ti si... ti si človek — in jaz — tvoj Bog!«

»O Gospod, moj Bog, razprostrl bom roke, peroti daj mi, o Gospod... domov bi rad, domov! Ti si moj Bog za zdaj in vekomaj!«

(Dr. Klug — iz nemščine M. K.)

Ljudje od morja.

Magajna Bogomir.

Križev pot.

Zena tržaškega veletrgovca, Italijanka, se je pripeljala s svojo hčerko Edo na letovišče v naš kraj.

Primorci so po svojem značaju veseli in družabni ljudje. Ni še prišla v našo vas družina, ki je ne bi že drugi dan vsi poznali. Po cestah ustavljajo letoviščarje s pozdravi in kratkimi nagovori. Zelo nerodno je, če gre kdo mimo, ne da bi vedel kaj odgovoriti. Tako se je zgodilo tudi z našo gospo in njeno hčerko. V veliko presenečenje so jo ustavljali po cesti ljudje, jo pozdravljali in vpraševali, kako ji ugaja kraj in drugo. Poleg tega je bila Edina obleka, pravzaprav obleke, ker je bila skoro vsak dan v drugi, že vsa v vseh svojih podrobnostih popisana od vaških deklet v večernih pogovorih; ves stas, obrazek, hoja, značaj pa obdelan od fantov, ki so posedali po podolgovatih vodnjakih.

Jaz sam sem ju opazoval skozi okno, ko sta se igrali z žogo. Gospa je bila še mlada, menda ljubiteljica sporta, hčerki je bilo kakih petnajst let, precej krepko je bila razvita, na obrazu pa je imela popolnoma otroški izraz. Kot sem pozneje zvedel, ni hodila ne v šolo ne v gledališče, ni čitala knjig, ni znala ne glasbe ne telovadbe. Zapazil sem pa, da ima zelo rada otroke. Kar sredi ceste je pobrala samosrajčnika ter ga ujčkala po celo uro v naročju z izrazom, ki je bil podoben dostojanstvenemu izrazu dekletca, ki še pestuje leseno punčko, oblečeno v cunje. Bila je gosposko dete, ki ve, da ji v življenju sploh nikoli ničesar manjkalo ne bo.

Sklenil sem, da jima ne pojdem blizu, da se ne seznanim. Toda že po tednu me je doletela ta stvar. Dirjal sem z veliko naglico s kolesom po ostrem cestnem ovinku in toliko, da ju nisem zadel. Urno sta odskočili, Eda se je zapletla v robido. Moral sem stopiti s kolesa. Predstavil sem se, a gospa je rekla, da me že pozna po videzu in opisu. Malokdo je tako srečen, da ga naše mamice pri miru puste. Naprošen sem bil takoj v pomoč pri igranju tenisa. Moj Bog, naj li jaz bijem s tistim mrežastim loparjem žogo v veliko zabavo in posmeh domačih deklet! Rekel sem, da ne znam, kar je bilo tudi res, a gospa me je potolažila, da se bom že naučil.

Skakal sem tisto nedeljsko popoldne po travi in se zdel prismojen samemu sebi ter zavidal fante, ki so metali težke baline po cesti. Gospa je nejevoljo kmalu opazila, kajti ukazala je končati igro, naprosila me pa je, naj bi jo drugi dan spremil v rove premo govnikarja, ki je v našem kraju. Slišala je, koliko trpe delavci in da imajo zelo majhne plače. Bila je pripravljena dati jim kaj malega podpore.

Pogledal sem jo v obraz in videl, da želi iz samega dolgočasje pod zemljo; in še ta dobrodelnost povrhu! Vedel sem, kako mora biti bednemu in zamazanemu delavcu pri srcu, če ga pridejo lepo oblečeni ljudje gledat kot zverino v kletki. Poleg tega ni nič kaj prijetno hoditi po teh rovih starega sostava, kjer sem se po hodnikih komaj parkrat mogel postaviti pokonci. Vso svojo modrost sem zbral in ji opisal rudnik kot nekaj zelo strašnega, da bi gospo odvrnil od tega; toda z začudenjem me je vprašala, ali me je morda strah, ona pa da zelo ljubi nevarnost, mi je rekla. In Eda je pripomnila, da je šla že pred dvema letoma na Triglav. Celo na Snežniku, kjer so medvedi in volkovi, da je že bila. Kaj sem torej hotel.

Premog so kopali v našem kraju že Francozi. Nato je ostal rudnik zapuščen več desetletij, nakar so razne družbe poskušale z večjim ali manjšim uspehom kopati. Pred vojsko se je rudnik zelo razvil, do tiste nesreče, o kateri še sedaj govorijo. Na Marijin praznik, nekaj dni potem, ko so odkrili velike nove sklade in so radi tega plapolale zastave po poslopih in na jamskem stolpu, je nenadoma udrla voda iz zapuščenega francoskega rova, ko je počila mina, prav iz stropa doli in zalila mnogo ljudi. Kot otrok sem tekal takrat krog rova in se plašil ob neprestanem sopihanju sesaljk, ki so urno dvigale cele sode vode iz rova, nad umazanimi trupli, ki so jih vlačili na dan, nad strašnim vpitjem mater, vdov in sirot. Videl sem tudi tista dva Rumuna, ki so ju rešili strašno sestradana čez devet dni iz nekega stranskega rova. Prišla sta z dvigalom venkaj. Rumuna sta s tako silo tiščala zapestja rešiteljev, da so jim komaj razklenili prste. Blaznost je bila v njunem pogledu. Tudi čevlje, ki sta jih do polovice oglodala, sta prinesla s seboj; kape, samo eden jo je imel v rovu, sta pa snedla vsak polovico. Skoraj vsi delavci so potem ušli. Rudnik ni delal vso vojsko nič. Pred par leti pa ga je kupila nova družba in začela vnovič z obratom.

Inženir je tudi prigovarjal gosposkima, naj ne hodita noter. Pomagalo ni nič. Zato sem jaz pošepetal vodniku v slovenskem jeziku, naj nas ne spusti z dvigalom v jamo, ampak naj nas pelje po starem stranskem vhodu, kar je veliko napornejše. Hotel sem namreč, da bi si gosposki že takoj v začetku premislili.

Šli smo krog majhne gričke in vstopili. Rov je bil nizek, da smo se morali skloniti skoraj do polovice telesa. Pot je vodila strmo navzdol. S sključenim telesom se je bilo treba oprijemati za povprečne stebre na stropu in postavljati noge naprej po mokrih in spolzkih deskah, ki so imele v presledkih zabite prečke, da se je mogla peta vsaj nekoliko upreti.

»Bo li vedno tako umazano?« je vprašala gospodična, ki si je takoj po prvih korakih zamazala roke in krilo s katranom in mokrim premogovim prahom.

»Še vodo in blato boste bredli, gospodična Eda.«

Gospa se je hotela dvigniti, ker jo je v križu zabolelo, a se je takoj udarila z glavo ob strop, kar pa je zamolčala. Videl sem le, kako je stisnila zgornje zobe čez spodnjo ustnico.

»Kako smrde acetilenke,« je rekla nato.

Prišli smo globlje. Gosta vodna sopara se je jela dvigati od obeh sten, od tal in od stropa, da smo bili v tej megli kot strahovi. Vodniku, mlademu, dobremu fantu v črni zamazani srajci in usnatih hlačah, sem dal cigareto, zato smo se ustavili, da sva si prižgala.

»Joj, kako duši ta sopara!« je vzkliknila Eda, »in križ me boli.«

»Naprej!« je ukazala gospa.

Srečali smo prve delavce, ko so šli sključeni po hodniku, ki je križal našega.

»Kaj si pripeljal ti ženščini na sprehod?« me je vprašal znan glas iz ozadja.

»Le prav na dno ju pelji, da bosta videli pekel!«

»V vagonček ju posadi, Mirko, saj vidiš, da nista vajeni hoditi. Kar na trebuh naj se vležeta čez premog. Bom že jaz porinil naprej. Strop je posebno nizek tam doli.«

»Slovenski ne razumete?« sem vprašal gospo.

»Žal, ne razumem. Tako bi se rada kaj pogovorila s temi trpini!«

»Hvala Bogu,« sem zamrmral sam pri sebi in smo šli naprej.

»Sedaj moramo po vseh štirih in nato pridemo nad prepad, čez katerega bomo šli po lestvi. Ali se hočete vrniti, gospa?«

»Ne, naprej!« je rekla, ko je hotela nekoliko pomisliti, pa je videla, da sem se nasmehnil.

Začeli smo lezti po vseh štirih. Gosposkima se ni zdelo škoda obleke, ker sta je imeli dovolj; a jaz sem poltiho zaklel, ko sem zdrsnil in pokleknil v črno blato.

Prešli smo že kakih dvajset metrov po tej ozki zdrki, ko sem zapazil, da se je žica na obeh straneh rova začela premikati.

»Nazaj!« je vzkliknil vodnik pod mano, »ti vragi od zgoraj vlečejo vagonček po rovu navzgor.«

Urno smo se morali pomikati nazaj. V prejšnjem rovu je odbrzel voziček, poln premoga, mimo in začeli smo drsati nazaj. Prišli smo do tistega prepada, ob katerem so stali delavci, vsak s svojo svetiljko, in nakladali. Pod prepadom je šumela voda. Tam je bila večja votlina in luči so se pomikale sem in tja.

»Imaš cigareto, prijatelj?« me je vprašal sosedov fant. »Daj mi, da si z dimom potlačim to prokletto soparo in premogov prah iz grla v pljuča!«

V nižini je zagrmela mina. Nato smo videli luči in temne sence, kako so tekle proti kraju, kjer je počilo.

»Do-bro, dobrooo stor-jeeno,« je bilo slišati glas iz daljave. Začeli smo plezati po katranasti lestvi. Eda je vzklikala od strahu, kajti lestva se je močno zibala in je bila zelo spolzka. Dospeli smo v prostor, kjer je bilo mogoče hoditi pokonci. Vagončki so prihajali in brzeli pred glavni navpični rov. Šli smo tja. Množica cevja in sesaljk. Dvigalo je letalo kvišku z vozički in padalo spet nazaj. Ozrl sem se v ta navpični rov. Daleč, daleč tam visoko se je blestel dan.

Šli smo globlje, prekrizali več hodnikov. Povsod je bilo zelo vlažno. Voda je kapljala kot dež od stropa za vrat. Tekla je ob stenah navzdol v globoko kotanjo, odkoder jo je črpala sesaljka.

Tu pa tam so bile ob rovih stranske votline, kjer so kopali. Na hrbtih so ležali, nekateri v blatu, mižali in klestili s krampom v strop. Drugi so čepeli po kotih. Kupi premoga so bili poleg njih. Oči so jim kalno in strašno sijale v acetilenskem plamenčku. Počasi so obračali glave proti nam in nerazumljivo mrmrali, ko smo odhajali.

»Kako je, Jovo?« sem vprašal ostarelega in onemoglega Bosanca, ki je klečal na tleh in dvigal kramp kot križ kvišku, ko smo prišli.

»Vse za mojo deco in ženko preljubo,« je odgovoril, »vse za moje male, nebojlene, in za ženko, ki me v večerih pričakuje pred kočo. Pa strašno je tu, brat moj! Ne bo treba nam bednim v vice,« se je zasmel.

Ozrl sem se kvišku in zagledal tik nad glavo votlino, strašno, zijajočo, ki je imela robove kot čeljusti hudiča. »Kaj je to?« sem vprašal Bosanca.

»Ej brat, vidiš, od tam je udrla voda takrat, ko jih je zalilo. Tu so bežali bedniki pred strašno vodo kot ovčke pred volkom, dokler jim ni zalilo grl. Vidiš, prav tako se lahko zgodi, da bo mina, ki jo bom jaz nažgal, razklenila čeljusti taki pošasti in zaplakala bo ženka z otročiči, jagnjiči malimi.«

Ozrl sem se na sključeni spremljevalki za seboj. Bledoba jima je krila lica.

»Še nekoliko niže, tja v 'pekel', kjer so našli nove žile, potem nazaj,« sem zašepetal vodniku.

Po dolgi, spolzki strmini smo dospeli v obširno votlino z nizkim stropom. Na več krajev so šli hodniki od tu. Mnogo luči je bilo. Počila je zopet mina. Krampi so udarjali tu in tam. Potok, ki je drevil navzdol in izginjal nekje v globinah, je šumel s čudnim šumom. Bilo je slišati kričanje vsepovsod. Gost premogov prah se je mešal z meglo, ki je radi prepilha valovala pred svetilkami.

»Umeknite se!« je klical delavski paznik. »Vagončki gredo. Tja, tja v oni hodnik stopite in pojdite nazaj k vragu!«

Ko smo stopili v stranski hodnik, smo zaslišali čudno golčanje nad seboj. Dvignil sem luč in posvetil na strop. Skoraj bi bil kriknil sam, ženski sta se stresli. Svetloba je osvetlila strašen obraz, ki se je

tiščal odprtine in gledal na nas. Izza ušes je prihajala luč iz rova, ki je bil nad tem hodnikom. Kot da je mož v ognjeni peči, se je zdelo. In njegove poteze in oči! Pa smejal se je, da so se videli beli zobje in nato zaklical v italijanskem jeziku:

»Mar si pripeljal hudiče semkaj v pekel? Prav! Kjer so pogubljeni in zavrženi, morajo biti tudi hudiči. Saj nas oni spravljajo semkaj.«

Nato je izrekel nekaj hudih kletev v tujem jeziku. Spoznal sem ga. Bil je Mario, delavec, ki se je s svojimi petdesetimi izmozganimi leti povrnil iz Amerike, ker ga tam niso v rudniku več mogli rabiti, in se zadal nato tukaj. Od sedemnajstega leta se je plazil po ameriških rovih.

»Venkaj, venkaj!« je zakričala gospa po teh besedah in tresoče se dekle se je oprijelo njene roke. Šli smo nazaj do dvigala in se vzpeli iz »pekla« pod milo nebo.

»Ali ste videli njih križev pot, gospa? Tristo dni na leto vlečejo vsak dan po osem ur svoj težki križ z vsemj strašnimi postajami po teh strmih, nizkih in blatnih hodnikih. Vlečejo ga nekateri petdeset let. Drugi omagajo prej. In ni je rešilne Kalvarije. Le grob jih čaka za večni počitek. S trudnim, nezavednim nasmehom se smeji tisoče in tisoče teh ljudi po grobovih, tej zemljici naši, ki jim ni dala, razen morda nekaj vina zvečer v gostilni, prav ničesar lepega in višjega vse življenje.«

(Dalje prihodnjič.)

Umetnost koncem osemnajstega stoletja.

(Rokoko in klasicizem.)

Viktor Steska.

Janez Potočnik.

Janez Potočnik⁵ je bil iz Kroke, kjer je bil kot sin premožnih staršev rojen 20. junija 1752. Oče mu je bil Valentin, mati Helena. Hiša ima sedaj številko 32 in je čedno, deloma dvonadstropno poslopje, ki mu senči vhod lopa na dveh stebrih. Potočnik je

Lovro Janša: Pokrajina.

v poznejših letih naslikal na zunanji opažni steni sliko Brezmadežne z Jezuškom, ki prebada s sulico zmaja.

Rojenice pa malemu Janezu niso bile naklonjene; bil je gluhomem. Starše je zato zelo skrbelo, kako bi

sina vzgojili, da bi bil koristen člen človeške družbe. Deček ni kazal nikakih posebnih zmožnosti, samo risal je rad. Zato so ga odmenili za slikarja. Kje se je učil, še ni dognano; nekateri menijo, da je bil v gluhonemnici na Dunaju, drugi, da se je izvežbal morda v Ljubljani pod vodstvom kakega slikarja. Gotovo pa je, da ni bil gojenec akademije upodablajočih umetnosti na Dunaju.

S svojo umetnostjo se je začel udejstvovati v Ljubljani. Ljubljanski Nemci so ga imenovali Stummerl (mutec). Ker v tisti dobi še ni bilo fotografij, so se ljubljanski meščani radi dali slikati. Zato so slikarji najlaže dobili posla kot portretisti. Tako tudi Potočnik. Pri tem delu se je seznanil z vplivnejšimi osebami in je polagoma prejemal naročila tudi za svete podobe in oltarske slike. Za razvedrilo je bil tudi cipar na Ljubljanskem barju. Umrl je v visoki starosti 82 let dne 9. februarja 1834.

Tedanji čas radi neprestanih vojska umetnosti ni bil ugoden. Ljudje so obubožali in tudi umetniško stremljenje je zašlo na napačen tir. Umetnostni pisatelji današnjih dni ne hvalijo tedanjih umetniških šol, češ, da je bil pouk docela zgrešen, ker je bil postavljen na nenaravno podlago. Tedanji šoli očitajo, da učencem ni pustila potrebne svobode, da bi se mogli naravno razvijati. Prirodo so jim zakrili in jih učili posnemati le stare vzorce. Tako so se učenci res pridno vadili v risanju, niso se pa usposobili za izvorna dela. To metodo so deloma zakrivali učenjaki, ki so pisali krasoslovne sestavke ter hvalili le staro grško in rimsko umetnost. Ker je postala ta mladim umetnikom vzor, so pridno kopirali starodavne spomenike, pri tem pa so izgubili čut za samoraslo na-

⁵ Zbornik za umetnostno zgodovino, 1924, 74—83. — Dr. Izidor Cankar: Potočnikove risbe. — Zbornik UZD, 1924, 124—128, 165—175. — Strahl, Die Kunstzustände Krains, 36. — Radics, Letopis M. S., 43. — Wurzbach, Biogr. Lexikon, XXI., 173.

ravno umetnost. Iskali so lepih črt, zatirali pa so osebni čut in zanemarjali barvo.

V tej šoli se je izučil tudi Potočnik. Zato posebne izvirnosti ne smemo pri njem iskati. Upoštevati pa moramo tudi njegovo le zmerno nadarjenost in telesno hibo gluhonemosti. Pri svojih delih je sledil starejšim vzorcem. Čim boljši je bil njegov vzorec, tem lepši je bil tudi njegov posnetek. Najrajši je slikal po starih bakrorezih, zlasti po knjigi Melhiorja Kysela: Slike starega in novega zakona. Augsburg, 1679. Večkrat pa je tudi bakroreze poslikal tako natančno, da bi jih celo vajeno oko smatralo za oljnate slike.

Kjer je posnemal, so njegove slike pravilno risane; manj so se mu posrečile lastne kompozicije. Najbolj čudno pa je, da n. pr. pri postajah istega križevega pota niso vse postaje enakovredno risane in slikane, ampak je med posameznimi velik razloček. To pa nam utrjuje prepričanje, da Potočnik ni vsega sam naslikal, ampak da je moral imeti učence in pomočnike. Zato moramo pripisovati večje napake učencem, njemu pa samo očitati premajhno pazljivost in preneskrbno nadzorstvo.

Barv Potočnik ni mnogo poznal, vendar jih je še dosti dobro uporabljal, zlasti za freske, ki imajo dovolj prikupen videz.

Manjše Potočnikove slike so boljše od večjih, izdelki mlajših let lepši mimo poznejših. Gluhtonemost je brezdvomno slabo vplivala na umetnika.

Posnemal je Potočnik razne slikarje, izmed domačih najbolj Mencingerja, čigar slike je deloma tudi obnavljal.

Njegovi izdelki so zanesljivi. Za slike je jemal dobro domače platno, podsnavljal slike z rdečo barvo in rabil splošno dokaj krepke tone. Manj je gledal na osenčevanje in osvetljevanje. Obrazi njegovih oseb so večinoma naravni, mirni, pri cerkvenih slikah nadahnjeni s pobožnostjo.

Potočnik je slikal oljne slike in freske, oltarne, nabožne slike in portrete. Umljivo je, da njih število radi 60 letnega delovanja ni majhno. Vseh ne moremo naštet, le nekaj naj jih omenimo.

Na Ljubljanskem gradu v kapeli: Sv. Jurij iz l. 1816. — V ljubljanskem muzeju: Cesarica Marija Terezija, 1778, cesar Jožef II., 1778; Frančišek baron smleški (von Flödnik), 1789, kopija po dobrem portretu iz 1765; portreta zakonskih Antona in Frančiške Damian, pastelni slikli na papirju; dr. Josip pl. Potožnik, portret do pasu; ljubljanski nadškof Mihael baron Brigido; ljubljanski škof Avguštin Gruber; Anton Tschernot, portret v kostumu iz dobe mirovnega slavja 1814; sv. Jožef, Marija iz l. 1814, Kajn, Egipčovski Jožef, sv. Avguštin, poslikan bakrorez; sv. Genovefa; provincialna sinoda 1791; Ovní, kopija po Filipu Petru Root (Rosa da Tivoli, 1657—1705).

Društvo za krščansko umetnost: Sv. Kancijan in tovariši, oltarna slika z Ježice iz l. 1801, in sv. Marjeta

iz iste cerkve iz l. 1786; sv. Martin in sv. Jurij, okrogli sliki iz l. 1779; sv. Jernej iz Sostrega iz l. 1827; križev pot z Brezovice iz l. 1798; morda tudi banderska slika iz Grobelj iz l. 1820 in slika Marije, kraljice sv. rožnega venca; v mitvašnici pri Sv. Krištofu: slika sv. Janeza Evang., ki se je prej nahajala v cerkvi; na Rožniku: križev pot iz l. 1802; v Tomačevem: sv. Janez in Pavel, patrona za točo.

Pred leti je bilo v frančiškanski cerkvi osem slik. Ena izmed teh: Jezusov krst iz l. 1809, se nahaja v samostanski knjižnici. Za veliko bandero je napravil Potočnik obe sliki in za obednico vrsto slik iz življenja sv. Frančiška. Teh slik ni več tu.

J. Potočnik: Podoba barona Cozza.

V Nadgorici pri Črnučah na stranskih oltarjih: 1. sv. Lucija, 2. sv. Martin iz l. 1831.

Dobrava pri Bledu: Križev pot iz l. 1809. Nežna slika Marijinega Srca iz l. 1801.

Spodnje Gorje: Kraljica sv. rožnega venca.

Jesenice. V podružnici na Savi: 1. sv. Janez Nepomučan, 2. sv. Družina, 1804.

Koroška Bela: M. B. dobrega sveta in morda tudi križev pot.

Kališče pri Kamniku: Trije oltarni nastenki, slikani na mokri omet iz l. 1772.⁹

Kamnik: Kupola malograjske kapelice. Stenske slike iz življenja sv. Egidija.

⁹ Dr. Stele, Topografija, 157.

Kropa: Za svoj rojstni kraj je naslikal sv. Lenarta za veliki oltar. Sedaj hranijo sliko v župnišču. Na prižnici pri kapelici (podružnici) so štirje evangelisti bržkone njegovo delo. V hiši št. 99 hranijo štiri njegove oljne slike brez posebnosti.

Krka: Oltarni sliki: 1. Janez Nepomučan po Mencingerju, 1806; 2. sv. Francišek Ksaverijan iz l. 1784 poleg dveh manjših slik sv. Florijana in angela varuha. Prej sta bili tu še dve Potočnikovi sliki: Mati božja, ki je sedaj v podružnici pod Bajnekom, in sv. Bernard, ki je sedaj v stiškem samostanu na stopnišču. Razen podobe sv. Bernarda je na tej sliki vse natančno posneto po Mencingerju.

Lesce: Križev pot iz l. 1798. Do l. 1871 je bila tudi stena za glavnim oltarjem s freskami poslikana.

Lipoglav: Križev pot je dobro ohranjen, ker je pod steklom. Barve so sočne, Kristusova obleka je karminasta. L. 1831.

V moravski podružnici Drtiji je križev pot iz l. 1818.

V mengeški podružnici je na velikem oltarju slika sv. Mohorja in Fortunata iz l. 1823.

Sava ob j. ž. V župnišču: Zadnja večerja, 1795. Sostro. V zakristiji: Sv. Lenart z jetniki.

V slavinski podružnici v Kočah: Sv. Marjeta, dokaj čedna slika.

Šent Vid pri Ljubljani: V Dravljah je križev pot Potočnikov; prej je bil v župni cerkvi v Šent Vidu.

Šent Jurij pod Kumom: V podružni cerkvi na Konjsici so imeli Potočnikov križev pot, ki je bil prej pri D. M. v Polju.

Škocijan pri Turjaku: Dobro ohranjen, čeden križev pot.

Tunice: Trije oltarji, slikani na steno: 1. sv. Katarina, 2. sv. Luka, 3. Zveličar na križu. 1775.

Trnovo pri Ilirski Bistrici. V podružnici sv. Florijana: 1. sv. Trije kralji, 2. štirje svetniki: sv. Urban, sv. Gregor, sv. Nikolaj itd.

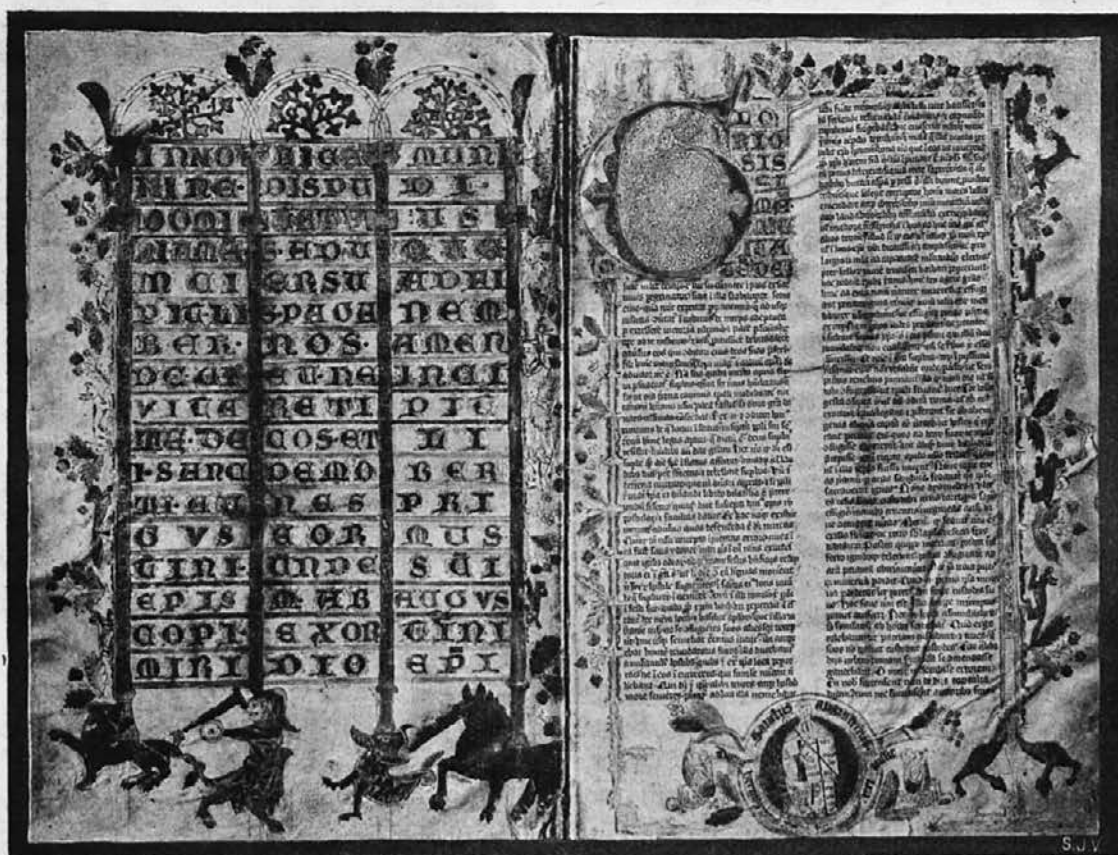
Vače: Križev pot iz l. 1801. L. 1875 ga je obnovil Janez Šubic.

Vodice. V romarski cerkvi na Šmarni gori: Štirinajst pomočnikov v sili. — V podružnici Skaručni banderska slika.

Vrhnika. V podružnici Sv. Trojice: Sv. Lenart, čedna slika iz l. 1793.

Na historični razstavi slik l. 1922 v Ljubljani so bile razpostavljene še sledeče slike: portret Jožefa Benedikta bar. Flödnika iz l. 1799; Obglavljenje sv. Janeza Krstnika; Michelangelo Zois, pastelni portret na papirju; sv. Bernard Ofidski iz l. 1796 iz kapucinskega samostana v Škofji Loki; Jezusa polagajo v grob iz l. 1808; Zadnji večer na vrtu Getzemani.

Ohranjeni sta še dve zbirki Potočnikovih risb; eno hrani Narodna galerija, drugo muzej v Ljubljani. Prvo zbirko (37 risb) je popisal dr. Izidor Cankar v Zborniku za umetnostno zgodovino, 1924, števil. 3. in 4.

Dva lista iz rokopisa kartuzijanskega brata Nikolaja (miniature).

Potočnik je tudi nekaj slik starejših mojstrov prenovil. L. 1822 je popravil veliko Mencingerjevo sliko: »Jezus nasičuje množico v puščavi«, ki je bila prej v jezuitskem samostanu v Ljubljani in je ob požaru l. 1774 zelo trpela. L. 1828 je kopiral ali prenovil Mencingerjevo sliko sv. Florijana v Nazarjih.

Ob ljubljanskem kongresu 1821 je ruski car Aleksander pri Potočniku naročil sliko za svojo domačo kapelo, ni pa znano, ali je slikar delo izvršil in ali je car sliko s seboj vzel.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

Janez Cigler.

Janez Cigler se je rodil 7. maja 1792 »pri Županu« v Udmatu pri Ljubljani. Latinske šole in bogoslovje je studiral v Ljubljani v letih 1804—1814, torej v burnih časih francoskih vojen. Med njegovimi učitelji je bil Valentin Vodnik, čigar pesmi je znal še v poznih letih na pamet in ki je najbrže v mladem dijaku zbudil veselje in ljubezen do slovenščine. Ko je dovršil bogoslovje, je bil še premlad, da bi ga bili posvetili za mašnika, zato so ga poslali za domačega učitelja na neko graščino in ga posvetili leto pozneje (1815). Novo mašo je pel v rojstni župniji pri Sv. Petru v Ljubljani. Prvo službo je dobil na Kolovratu, potem v Dobu in v Škocijanu pri Dobravi. Leta 1820 je prišel k Sv. Petru v Ljubljani in postal l. 1823 kaznilniški kurat na Ljubljanskem gradu, kjer je imel opravka z ujetniki raznih narodnosti, med katerimi so bili včasih prav izobraženi možje. Kot kaznilniški kurat se je zameril vladi, ki je pač po kakem vohunu zvedela, da sočuvstvuje Cigler s svobodnim naziranjem revolucionarcev ali da se veseli kulturnega napredka slovanskih narodov. Sicer pa mu je utegnil že njegov odkritosrčni odgovor na vprašanja cesarja Franca, da ni poboljšal še nobenega ujetnika, nakopati nenaklonjenost vlade. Leta 1832 je bil poslan za župnika v Višnjo goro, kjer si je pridobil s svojo strpljivostjo, neumorno delavnostjo in ljubeznivostjo spoštovanje vseh faranov. Tu je pastiroval do svoje smrti 11. aprila 1867.

Cigler je bil izobražen mož, znal je številne jezike; zraven onih, ki se jih je naučil v šoli, je znal še francoščino, italijanščino, ruščino in srbohrvaščino; v starih letih se je bavil tudi z angleščino. Svoje znanje je širil s potovanji po Nemčiji, Franciji in Italiji, obiskal je Hrvaško, do dobrega pa je poznal domačo deželo.

Leta 1824 je podpisal Cigler z bivšim sošolcem Franč. Ks. Andrijolijem in Ign. Holzapljem

Potočnik je slikal tudi na mokri omet. Omenili smo že stensko sliko v Lescah in fresko v Tunica in na Kališču. Tudi v Ljubljani jih je nekoliko napravil, n. pr. nad stranskim vhodom pri Sv. Florijanu Marijo Pomočnico (od l. 1922 je na istem mestu freska Mat. Sternena, po starem načrtu), v Prešernovi ulici sv. Florijana l. 1807. Njemu se pripisuje tudi že večkrat nekoliko obnovljena freska v Ljubljani, Ulica na grad št. 4, ki predstavlja M. B. z Detetom, sv. Janezom Krstnikom in sv. Janezom Nepomučanom.

(Dalje prihodnjč.)

prošnjo na vlado, da bi smeli izdajati slovenski časopis »Slavinjo«, ki naj bi prinašala poučne in zabavne sestavke. Vlada tej prošnji ni ugodila, ker je dvomil tedanji ljubljanski škof o potrebi takega časnika in o zadostni izobraženosti ter jezikovni zmožnosti omenjene trojice. Prvi neuspeh ni vzel trojici poguma, vsak

Lesorez Miha Maleša.

Janez Cigler.

izmed njih si je pridobil na slovenskem slovstvenem polju lepe zasluge, zlasti pa Cigler, ki je kmalu razvil živahno literarno delovanje in se trudil izpolniti vrzel, ki je nastala po Japljevi in Vodnikovi smrti. Njegove pesmi posvetne vsebine, ki jih je objavljaval v »Slovenski Čbelici« in v Bleiweisovih »Novicah«, kažejo

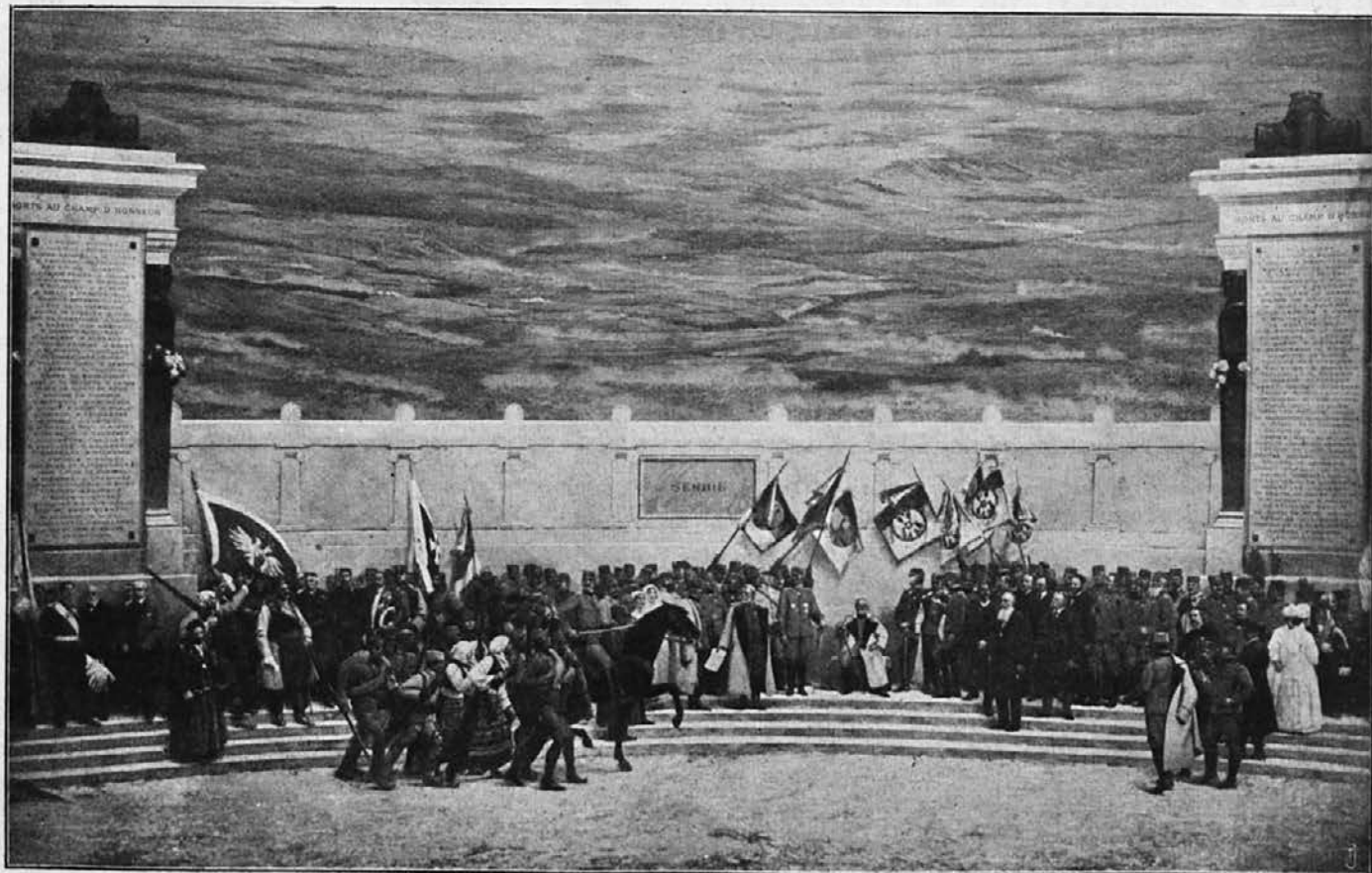
po obliki Vodnikov vpliv, z njimi je hotel poučevati — snov je zajel včasih iz domače zgodovine — ali zabavati, vmes najdemo tudi prav pikre. Napisal je tudi številne nabožne knjige, ki niso samo zgolj molitveniki, temveč vsebujejo tudi nraštvene verske nauke in so bile namenjene, zbuditi v čitateljih pre-mišljevanje o duhovnem življenju, jim dati navodila za krščansko in trezno življenje ter tvorijo tako za Ciglerjevo dobo nov pojav v naši nabožni književnosti. V to vrsto spadajo njegove »Molitve za bolnike«, »Štiri poslednje reči«, »Dober nauk se časne in večne nesreče obvarovati« in prevod pisem znamenitega misijonarja Fr. Barage, s katerim je budil med narodom zanimanje za misijonarsko delo. »Mašnim bukvicam« in »Duhovnemu studentu« je dodal tudi cerkvene pesmi. Nekatere teh nabožnih knjig so se ljudstvu tako priljubile, da so bile ponovno natisnjene; »Duhovni studenec« je doživel sedem natisov, »Mašne bukvice« pa so bile 1885. leta trinajstič natisnjene.

Dolgo vrsto let je bil Cigler sotrudnik Bleiweisovim »Novicam«, od njih početka jih je zalagal s poučnimi in zabavnimi spisi, hoteč ljudstvo odvracati od zastarelih nazorov in škodljivih navad, tudi kmetovavcem je dal marsikatero pobudo.

Na slovstvenem polju si je pridobil Cigler največjo slavo s povestjo »Sreča v nesreči ali popisovanje čudne zgodbe dveh dvojčkov«, ki je izšla leta 1836 in je prva slovenska povest v dobi, ko nismo imeli

na tem polju še drugega nego par prevodov iz nemščine. V njej opisuje doživljanje Svetinove družine; le začetek se godi na Slovenskem, francoska vojna pelje očeta daleč po svetu, revščina prežene njegovo ženo in oba sinova iz domačega kraja, dokler se vsi zopet ne znajdejo v tujini v sreči in blagostanju, kar so si zaslužili z vzornim krščanskim, Bogu ugajajočim življenjem. Ker je bila to prva slovenska povest, se je narodu, ki je bil čtiva željan, silno priljubila, tem bolj, ker je bil v tedanjem rodu pač še živ spomin na francoske vojne; postala je prava ljudska knjiga, in ko je Fr. L e v s t i k l. 1858 razmišljeval, kako in kaj naj bi slovenski pisatelji pisali, jim je postavil Ciglerjevo povest v vzgled. Morebiti je baš Levstikova pohvala podžgala sivolasega Ciglerja, da je napisal še dvoje povesti; l. 1863 je izšla »Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov« in l. 1866 »Kortonica, koroška deklica«. Z njima pa ni več vzbudil toliko zanimanja, slovstvene razmere so se bile spremenile: Josip Jurčič in drugi so že stopali na plan.

Ciglerjevo delovanje nam priča, da je dobro spoznal, kaj je bilo tedaj našemu narodu potrebno. Da bi se bilo njemu, Andrijoliju in Holzapflu posrečilo ustanoviti »Slavinjo« in organizirati slovstveno življenje po Vodnikovi smrti, bi bili v še večji meri pospešili naš kulturni razvoj in se sami bolj razmahnil; tako pa je vsak sam zase delal po svojih močeh.

Svetovna vojna v podobah: Srbija, Grška in Črna gora. (Pariz.)
(Glej zadaj: Naše slike.)

PISANO POLJE

Po okrogli zemlji.

Politični pregled.*

Jugoslavija. Pašić - Pribičevićeva vlada, ki je nastopila za Davidovičevo, ni imela večine v narodni skupščini, Radi tega ji ni bilo mogoče delati. Edini izhod so bile nove volitve. In res je bila narodna skupščina razpuščena ter razpisane nove volitve. Vršile so se 8. februarja. Iz volitev je izšla vlada kot zmagovavka, dasi je jedro opozicije — Davidovičevi demokrati, Radičevci, muslimani in Slovenska ljudska stranka — ostalo skoro docela neokrnjeno. Pridobila pa je vladna radikalna stranka največ na račun džemijeta, ki so razen enega izgubili vse svoje poslance, Nemcev in zemljičarjev. Tako ima vlada sedaj okrog 10 glasov večine, dasi je za obe vladni stranki glasovalo 365.000 volivcev manj kot za celokupno opozicijo. Radi odločb volivnega reda, po katerem pride na gotovo število Srbov več poslancev kot na isto število prečanov, pa je večina mandatov pripadla vladnim strankama. Opozicija očita radikalom in samostojnim demokratom, da so se volitve vršile z velikim nasiljem: da so ustavljali opozicijske časopise, zapirali kandidate protivladnih strank (tu navaja Radičevce), dejansko napadali opozicijske poslance (tu omenja dr. Krafca, dr. Košutića itd.), izrabljali visoko uradništvo v agitacijske namene, da so pri volitvah samih ponarejali volivne zapiske, presipavali kroglice, s silo branili volivcem dohod na volišče itd. Vse te očitke sedaj ponavlja opozicija v verifikacijskem odboru ter jih skuša dokazati, dočim jih samostojni demokrati in radikali skušajo ovreči in opoziciji dokazati nezakonitosti pri volitvah.

Po volitvah so se glavne opozicijske stranke, ki smo jih omenili zgoraj, strnile v enotno fronto, ki se imenuje »Blok narodnega sporazuma

* Letos smo »Politični pregled« izpustili. Ker so pa izjavljali mnogi naročniki, da takega kratkega pregleda potrebujejo, bomo ustregli na ta način, da bo izhajal »Pregled« četrtletno.

in ljudske demokracije«. Program je obsežen v imenu. Predsednik bloka je srbski politik Ljuba Davidović.

Narodna skupščina se je sestala k prvemu zasedanju, pri katerem je Blok narodnega sporazuma napravil demonstracijo radi zaprtih radičevskih poslancev s tem, da je starostni predsednik Arsa Lazić zaključil sejo, preden se je izvolil začasni predsednik.

Verifikacijski odbor ni potrdil 69 radičevskih mandatov, mandate SLS za mariborski okraj pa je izročil posebnemu odboru v presojo. O nadaljnjem razvoju, ko to pišemo, še ne moremo ničesar poročati.

Bolgarija. Cankov, ki se je potom revolucije polastil vladne oblasti, ni več tako trden, kot je bil od početka. Ogromna večina prebivavstva, ki pripada komunistom in zemljičarjem, je morala po nastopu revolucionarne buržujske vlade radi krvavih nasilij, ki so se brezobzirno izvrševala nad njo, za nekaj časa utihniti. Sedaj pa so začele v tej večini delovati tajne sile, ki delajo Cankovu nemajhne preglavice. Kljub temu, da so bili pod vladno Cankova pomorjeni vsi količkaj pomembni in nevarni opozicijski voditelji, da je padla pod svinčenko cela množica komunistov in zemljičarjev, kljub temu so leti začeli nastopati vedno bolj očitno. Politični umori so postali tudi njih sredstvo. V ozadju vsega tega protivladnega gibanja pa se sluti delo ruskih boljševikov, ki bi zlasti radi podminirali povsem protiljudski ter zato silno zasovraženi vladi v Bolgariji in Rumuniji. Cankov se brani z zelo odločnimi protiukrepi, kar pa mu bo najbrž le malo časa pomagalo, zlasti ker tudi v njegovih lastnih vrstah raste odpor proti njemu. Boljševiški vpliv na Balkanu pa se je skušal preprečiti s tem, da bi se osnovala takozvana protiboljševiška fronta, ki bi jo v prvi vrsti tvorile Rumunija, Bolgarija in Jugoslavija. Toda ker velike evropske države niso bile nič kaj navdušene za tako zvezo, je ta stvar padla v vodo, boljševiki pa bodo nemoteno naprej izvajali svoj načrt, da bi uveljavili svoj vpliv v Bolgariji in Rumuniji.

Italija. Mussoliniju se je za nekaj časa posrečilo potlačiti vedno bolj naraščajoči odpor proti fašistom in zlasti proti lastni osebi. Matteottijev umor je prinesel čudne reči na dan; celo to, da niti Mussolini sam ni nedolžen pri tej zadevi. Vihar proti njemu je rasel z veliko silo, večina prebivavstva se je obrnila proti njemu. Ko je bila nevarnost zanj največja, tedaj je zagrozil s silo, s pomočjo »popravljenega« tiskovnega zakona pa je nasprotnikom zamašil usta. Seveda je vse to samo navidezen mir, mir uklenjenih sužnjev, ki škrtajo z zobmi in čakajo, kdaj bodo raztrgali verige. Da bi te verige dlje časa držale, bo nov vojni zakon pripomogel, da bo Mussolinijeva osebna armada, takozvana narodna milica, močnejša kot redna armada, ki z Mussolinijem ni nič kaj zadovoljna. Jasno je, da taki zakoni še bolj podžigajo v nasprotniku upor, ki bo strašen, kadar bo mogel bruhniti na dan. Opozicija ki jo tvorijo ljudska stranka, socialisti in del liberalne stranke, zahteva nove volitve, in sicer na podlagi novega volivnega reda, po katerem naj vsaka stranka dobi mandate po razmerju oddanih glasov. Njena zahteva je nadalje, da Mussolini ne sme voditi volitev, ker pri Matteottijevem umoru ni nedolžen in je po svojih nasilnih metodah nesposoben voditi nepristranske volitve. Mussolini seveda o tem ne mara nič slišati ter vlada s svojo zbornico naprej, in sicer toliko lažje, ker je opozicija naredila to napako, da ne pride v zbornico.

Nemčija. Prvi predsednik nemške republike Ebert je umrl. Pri novih volitvah, ki obetajo biti zelo hude, bodo nemški monarhistični prenapeteži skušali spraviti na predsedniško mesto člana bivše vladarske rodovine, s čimer naj bi se zgradil most do zopetne upostavitve nemškega cesarstva. Ker bi pa mogel ta poizkus biti za mednarodni položaj Nemčije zelo nevaren, bo vlada proti monarhističnim prenapetežem nastopila precej odločno. — Vse ovire za pristop Nemčije v Društvo narodov so odstranjene. Upati je, da bo Nem-

čija kmalu sprejeta kot članica, kar bo mirovno razpoloženje v Evropi gotovo utrdilo.

Francija. Herriotova vlada skuša biti močno demokratična in mirovna, pa tudi čez mero protikatoliška. Iz same kulturobojnosti je vnovič pretrgala diplomatske zveze z Vatikanom, odkoder je odpoklicala svojega zastopnika. Vsi trezni (tudi svobodomiseln) Francozi temu koraku živahno ugovarjajo, ker bo Francija imela radi tega veliko škodo v narodnem oziru, zlasti še v Aziji, kjer so francoski misijonarji pionirji francoske države. Že zdaj sta Anglija in Rusija vedno bolj izpodkopavali francoski vpliv na vzhodu, po ukinitvi francoskega poslanštva v Vatikanu pa izgubi Francija varuštvo nad katoličani na vzhodu, s čimer se seve znatno zmanjša tudi njen vpliv na azijsko politiko. Herriot je skušal svoj korak zagovarjati in omiliti, pa se mu ni posrečilo. — Z Nemčijo še niso dovršeni dogovori o odplačevanju vojne odškodnine, a upati je, da pride do končnoveljavnega sporazuma sedaj, ko stoji Nemčija v Društvo narodov.

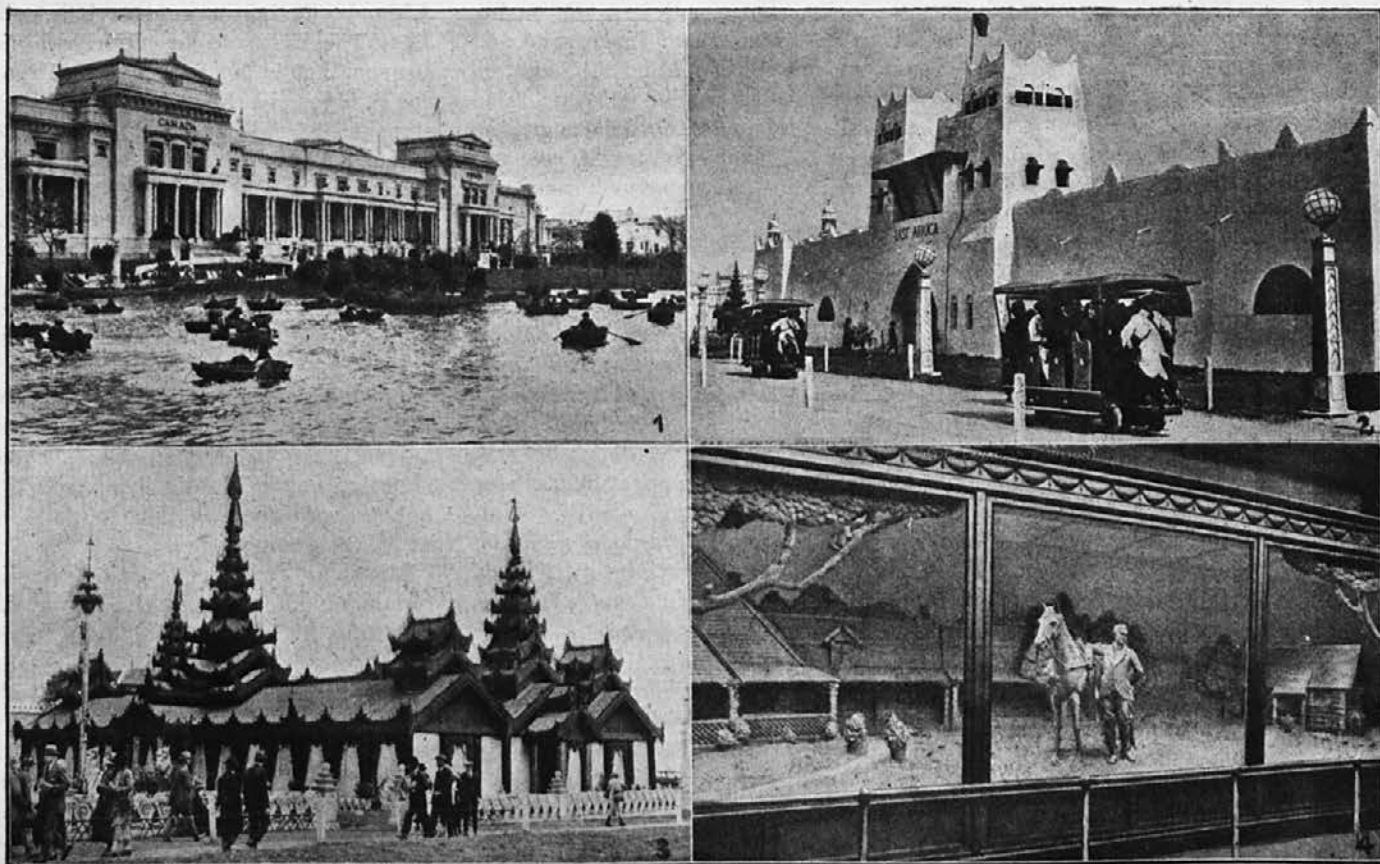
Rusija ustvarja svojo politično moč na Daljnem vzhodu. V iskanju zvez z evropskimi državami nima uspe-

hov, ker bi pač vsaka država rada imela od Rusije čim večje gospodarske koristi, politično pa bi vsaka rada Rusijo čim bolj pritisnila ob steno. Rusija pa ima tudi dobre državnike in ne gre v take kupčije. Zato se je obrnila na Japonsko, s katero je sklenila politično, gospodarsko in vojaško zelo dalekosežne pogodbe. Glavni predmet teh pogodb je organizacija Kitajske, ki bo — kakor se zdi — po mnogih revolucijah vendar končno prišla do rednega dela. Po tem načrtu bosta Rusija in Japonska vzajemno izpeljali veliko gospodarsko in vojaško organizacijo kitajske republike. Če mislimo na ogromne milijone kitajskega prebivalstva, ki bo vojaško izvežbano ter gospodarsko močno, potem si lahko predstavljamo prvo in edino svetovno velesilo, ki jo bo tvorila zveza ruskega, japonskega in kitajskega ljudstva. Nič ni čudnega, da zlasti Anglija in Amerika z veliko skrbjo gledata na to rusko-japonsko vzajemnost, ki bo z lahkoto — kadar izvede svoje načrte — izrinila Anglijo iz Azije, Ameriko pa s Tihega oceana. S to zvezo belega in rumelega plemena se gnili Evropi ne obeta baš prijetna bodočnost.

Amerika.

Prva ženska predsednica v Ameriki.

Dne 4. novembra 1924 je bil izvoljen Coolidge (Kulidž) za predsednika ameriških Zedinjenih držav. Prav istega dne se je pa zgodilo v Ameriki še nekaj, prvič v zgodovini Zedinjenih držav, na kar bi si ženske deset let prej niti v sanjah ne bile upale misliti: gospa Miriam A. Ferguson je bila izvoljena za predsednico oziroma predsednico največje države, države Teksas. Predsednik te države je bil prej več let njen mož. Bil je dober in spreten; a dobili so se ljudje, ki so ga zatožili, da je nekaj poneveril. Proces je dokazal, da ni vse čisto v redu, in Ferguson ni smel biti več predsednik. Kot predsednik je bil Ferguson zmeraj hud nasprotnik ženskih političnih pravic; rekel je: »Ženska spada v kuhinjo in ne v politiko!« Ko pa ni bil več predsednik, je pozabil svoje mnenje glede ženskih političnih pravic, je šel po svojo ženo na njen mirni dom in jo pregovoril, da je nastopila kot kandidat za predsedniško mesto. Še največji nasprotnik odstopivšega predsednika je bila znana organizacija Ku-kluks-klan. Svoje sovraštvo do njega je prenesla na njegovo ženo

Razstava angleških dominionov (držav) v Londonu.

1 Kanadski paviljon. 2. Afriški paviljon. 3. Birmski paviljon. 4. Razstava sirovega masla.
(Glej zadaj: Naše slike.)

in je zatrjevala, da bo ta samo slepo orodje v rokah moža. A gospa je energično izjavila. »Res se prej nisem bavila s politiko; sedaj pa, ko sem notri, bom hodila po svojih potih, brez ozira na svojega moža.« In razložila je svoj načrt: delala bo na vzgojnem in socialnem polju, skrbela bo za red in za notranji mir. Ima čisto svoje izvirne misli. Najbolj bo delovala, pravi, proti omenjeni organizaciji, ki da je nepotrebna in ki je v urejeni državi prav odveč. Ku-kluks-klan so nekakšni fašisti, njih boj gre proti katoličanom, Nemcem, Ircem, črncem, sploh proti vsemu, kar ni čisto ameriško. Prvo delo gospe Ferguson je bila uvedba davka na cigarete, denar bodo uporabili za vzgojne namene.

Država Teksas leži prav na jugu Zedinjenih držav, ima 689.000 km² površine (Jugoslavija 249.000) in pet milijonov prebivavcev (Jugoslavija 12). Je torej še nova dežela. Bodočnost ima velikansko: poljedelstvo (tobak, bombaž), živinoreja, petrolej.

Drobtine.

Moderna ladja.

Pred vojsko so države tekmovala med seboj, katera bo imela večje in hitrejše ladje. Venec zmagala so v tej tekmi odnesli Nemci. Njih ladje »Imperator«, »Vaterland« in »Bismarck« so vsebovale po 55.000 do 60.000 ton prostora. (Tona je malo manj kot tri kubične metre.) Dolge so bile skoraj 300 metrov. Dolžine ladje si pa ne moreš drugače predstavljati, kakor da jo postaviš pokonci. 300 metrov je tedaj toliko, kolikor je sedlo na Šmarni gori nad ljubljansko okolico. Nemci so te ladje morali po vojski oddati, sedaj jih imajo Angleži. Nemci ne gradijo več tako velikih, pravijo, da se ne splačajo; največje njih moderne ladje imajo po 30.000 ton. Njih udobnosti so: brezžični brzojav, vsak dan parkrat izhajajoč časopis z najnovejšimi novicami, radiokonzerti, zimski vrtovi, plavalnice, telovadnice, knjižnice, gledališča itd. Zanima nas pa še nekaj drugega. V najhujšem teku, 50 km na uro, more meriti ladja globino morja. Prejšnji način merjenja je bil zelo zamuden in počasen, sedaj gre pa prav hitro. Novi način so iznašli Američani. Ob ladji sprožijo pod vodno érto patrono. Pok gre skoz vodo na vse strani in pride tudi na morsko dno. Tam se odbije in pride do ladje nazaj. Na drugi strani ladje je nastavljen aparat, ki mu pravimo »sprejemavec« in ki pove, da je pok prišel nazaj. Pok gre torej dvakrat skoz vodo. Hitrost zvoka v mor-

ski vodi znaša skoraj 1500 metrov na sekundo; razlika ene sekunde med odhodom in prihodom poka nam torej pravi, da je zvok premeril pot 1500 metrov, 750 metrov dol in 750 metrov nazaj, da je torej morje tam 750 metrov globoko. Pri razliki 10 sekund je morje globoko 7500 metrov itd. Ker morje tudi v najglobljih globinah ne gre čez 10.000 metrov, je računanje zelo hitro. Sicer se ladja v 10 sekundah tudi pri največji hitrosti ne premakne daleč naprej, pa vzamejo vendar tudi to v račun.

Za manjše globine, do 180 metrov, so napravili Američani drugi aparat, ki ga kar na ušesa pritrdijo; ne meri samo globine, temveč je tudi sicer vsestransko uporabljiv. Z njim sliši poslušavec šum vijaka pri drugi ladji, šum podmorskega čolna, aparat mu prinese na uho odmev od strme obale ali od ledene gore, ki je ne vidi, odmev od pečine v morju itd. S tem aparatom je vožnja po morju postala tako varna kakor vožnja po železnici.

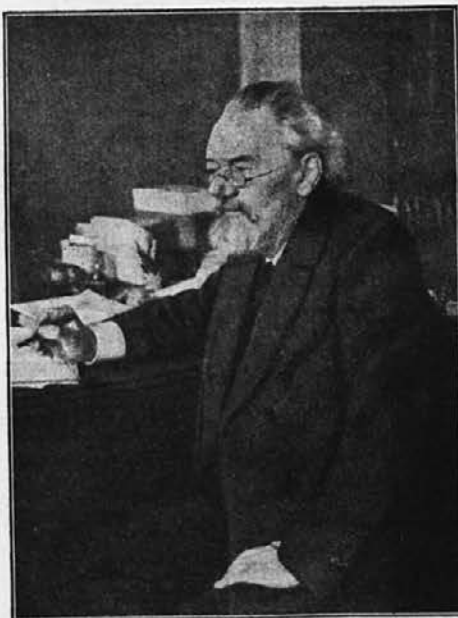
Dr. V. Šarabon.

Življenjepisi.

Naš prijatelj Božidar Krš.

(Ob desetletnici njegove smrti.)

Kdo ga ne pozna? Kdo ga bo spoznal po tej sliki? Deset let je letos, kar ni več med živimi, pa tudi brez te obletnice bi se ga narodič, kate-

Božidar Krš.

rega je tako zaklenil v svoje srce in za katerega se je toliko trudil, moral spominjati.

Dne 22. aprila (po ruskem štetju) l. 1843 se je v Moskvi v hiši vseučiliške tiskarne uredniku »Moskovskih

Vjedomosti«, Evgeniju Korš u, rodil sin, ki so ga krstili na ime Feodorja. Predniki Koršev so bili nemški rudarji, ki so se za Petra Velikega iz Šlezije izselili na Rusko. Evg. Korš pa je bil neleže popoln Rus, ampak tudi osebno znan z največjimi ruskimi učenjaki in pisatelji. Tako je njegov sin Feodor že svoja mlada leta preživel v stalnem občevanju z visoko izobraženimi ljudmi; učil se je z lahkoto in je l. 1865 z izrednim uspehom končal vseučilišče v Moskvi. Ker je kazal izredne sposobnosti, ga je ruska vlada, kakor že marsikoga pred njim in za njim, l. 1869 poslala »črcz mejo«; dobil je državno stipendijo, da bi potoval po Evropi in se tako pripravil za profesorja na vseučilišču. Na Dunaju pa je obolel in moral v bolnico. Tam se je seznanil z zdravnikom Ljudevitom Jenkom in Prešernom, nečakom našega pesnika Franceta Prešerna. Tako je dobil v roke Prešernove pesmi in se je z njih pomočjo kmalu naučil slovenščine. Še trideset let kasneje se je z veseljem spominjal, kako so Jenko, Prešeren, Srb »Hadži Toma« in on prepevali »Luna sije«, in je po spominu točno zapisal napev. Najbrže je že takrat poskusil Prešerna prevajati na rusko. Ko so v poznejših letih začeli tudi Slovenci zahajati na Rusko, se je izvedelo za te njegove prevode; zanimanje, ki so ga zbudili, je Korša napotilo, da je za stoletnico Prešernovega rojstva sklenil prevesti vse Prešernove pesmi na rusko in jih izdati v posebni knjigi. Ker mu je bilo v njih marsikaj nejasno, je vpraševal svoje slovenske znance in prijatelje za svet (M. Murka, Ivana Prijatelja, A. Aškerc). Vsa ta pisana so pisana slovensko in so pred vsem čudovit dokaz za izreden dar, ki ga je Korš imel za jezike. Treba je pomisliti, da ni nikdar živel med Slovenci in da je njegovo znanje slovenščine zajeto pred vsem iz Prešernovih poezij. Njegova slovenščina je zaradi tega Prešernov jezik, iz nje diha nekaj ljubko, prikupljivo starinskega, rodoljubnega v dobrem pomenu besede. Iz njih pa diha tudi njegova izredna ljubezen do Prešerna in do njegovega naroda. Z veseljem poroča Aškercu, da ima tudi v svojem učencu Ščepkinu »gorečega spoštovatelja Prešernove poezije«, imenuje Prešerna »pesnika, ki ga zlasti ljubim,« in pravi, da se s Prešernom po pravici lahko ponaša vse slovanstvo. S posebnim veseljem citira Prešernove besede: »Bog živi ves slovenski svet, brate vse, kar nas je sinov sloveče matere!«

Zaradi svoje slovenščine se opravičuje, naj se mu opraviči, ker se je seznanil s tem »lepim jezikom le iz bukev«, tudi napake njegovega prevoda se naj ne sodijo preostro, saj je to delo prevzel pred vsem zato, da bi njegove »bukvice bile vredne svojega namena in mogle storiti velikega Slovenca, kolikor je mogoče, blizkega Rusom«. Ves ta trud je vzel nase »zaradi slave svojega ljubega Prešerna«, pri tem delu ga je vodila samo »goreča ljubezen do Prešerna«. In da bi pokazal, da tudi sam nekako čuti kot Slovenec, se je v pisnih rad podpisal po slovensko »Božidar Krš«.

Delo, ki je bilo opravljeno s tako ljubeznijo, je tudi nenavadno dobro uspelo: Koršev prevod stoji med Prešernovimi prevodi v prvi vrsti. Koršu je pri tem pomaglo njegovo izredno znanje jezikov in njegov globok čut za poezijo. Saj pa to tudi ni bil njegov prvi prevod: že l. 1885 je bil izdal Puškinove pesmi, prevedene v latinščino in prevode indijskih in perzijskih pesnikov v — grščino! Poleg tega je prevajal v ruščino latinske in perzijske pesnike, v maloruščino pa — Prešerna in Gregorčiča.

Nekoč se je za čast Slovencev potegnil tudi pred sodnijo. V Odesi so se bili sporekli in stepli mornarji in tepež je prišel pred sodišče. Ker se med mornarji nahajajo najrazličnejši narodi, sodnik, ki vseh teh jezikov ni poznal, ni mogel presoditi, v koliko so razne besede, s katerimi so se obkladali, res psovke in žaljivke. Sodišče je pozvalo rusko akademijo znanosti, naj poda o zadevi svoje mnenje, in akademija je naročila svojemu članu Koršu, naj ga napiše. Korš je sedel in napisal veliko razpravo o kletvicah, s katerimi se obkladajo narodi, ki živijo ob Sredozemskem morju. Pri tem je govoril tudi o slovenskih. Ta učena razprava ni nikdar izšla v tisku, pač pa je Korš v veseli prijateljski družbi rad ponovil cele kose iz nje. Pri tem je vedno govoril v jeziku onega naroda, za katerega kletvice je baš šlo, in je vsakikrat — mož je nekoliko pogrkovall — slovensko sklenil tako: »Zdaj pa phridemo do Slovencev! Slovenska kletvica — to je zlomljen ščit celjskih ghrofov! Phreklet hudič! Fhrdamana sthrela! — dhrugega pa nič več!« Po njegovi sodbi Slovenci sploh ne znamo kleti!

Med ruskimi izobraženci predvojne dobe, ki so se zanimali za ostale Slovane, je bil Korš vedno v krogu onih, ki so v nasprotju z oficialnimi slavjanofili (uradnimi prijatelji Slovanov) odklanjali vsako nasilstvo in

priznavali vsaki slovanski narodnosti pravico do individualnega (samolastnega) razvoja. Temu Rusu se ni zdelo za malo, pisati slovenska pisma in napisati v slovenščini članek za »Ljubljanski Zvon«. Jasno se je njegovo načelno stališče do ostalih Slovanov pokazalo tudi na ustanovnem občnem zboru »Društva za slovansko kulturo« v Moskvi aprila l. 1908. Bil je izvoljen za predsednika in je v svojem pozdravnem govoru proti fantazijam raznih panslavistov o političnem ali verskem ujedinjenju vseh Slovanov v eni določeni državi ali veroizpovedi poudarjal potrebo kulturnega bližanja in druženja slovanskih plemen, kar bi pospeševalo razvoj njihovih duševnih lastnosti, ki bi jim dajale samostojno mesto v vrsti delavcev za umski in нравstveni napredek človeštva. Pri tem je poudarjal tudi nujno potrebo vzajemnega gospodarskega zblíževanja, brez katerega se kulturne naloge težavno rešijo.

Dne 1. marca 1915 je umrl; par let po njegovi smrti pa je Rusija dobila državno obliko, v kateri ni več prostora za ljudi Korševega kova.

G. Kifelj.

Nove knjige.

Knjige Goriške Mohorjeve družbe. Družba sv. Mohorja, okoli katere so se zbirali do preloma vsi Slovenci in jim je bila duševna mati, je po letu 1918, ki je razcepilo Slovence, ostala kljub vsemu vendarle naša — učiteljica. Njena zamisel, njena organizacija, dotlej vzorna, je vplivala: ločeni bratje je niso mogli pozabiti in ko niso mogli biti neposredno deležni njenih darov, so začeli misliti, kako bi po njenih načelih mogli vendarle koristiti slovenskemu ljudstvu, odtrganemu od srca naše zemlje in kulture. V Gorici so ustanovili Goriško Mohorjevo družbo, književno bratovščino, prav tako kot je celovško-prevaljska. Upošteva jo državne meje, ki onemogočajo poljuben medsebojen kulturni stik, moramo to našo posestrimo od srca pozdraviti, dasi nam je težko, da ne more biti naša Družba sv. Mohorja zastopnica in predstaviteljica celokupnega slovenskega naroda, kar je bila od svojega početka dalje. Gotovo je to tudi našim bratom onkraj mej težko — a mi kakor oni se moramo za enkrat spoprijazniti s položajem, takšnim kakršen je...

Letos je Goriška Mohorjeva družba izdala četrto knjig: Koledar, zgodovinski roman »Na Indijo«, ki ga je spisal Rus G. P. Danilevski in preložil

v slovenščino »Mladiki« znani prevajavec Al. Benkovič; dalje K. V. Raisove »Prežitkarje« v prevodu dr. Fr. Bradača in pestro in zanimivo »Gospodarsko čitanko«, ki jo je uredil ob sotrudništvu najboljših strokovnjakov agr. inž. Josip Rustja. Poleg teh knjig dobijo udje še poseben seznam naročnikov kakor tudi po posebno znižani ceni lepo vezan molitvenik.

Letošnji prvi dar Goriške Mohorjeve družbe nas je naravnost presenetil. Začudili smo se pogumu, podvzetnosti in žilavosti naših Goričanov, ki nam je sicer tudi že prej vzbujala po svoji delavnosti odkrito spoštovanje. Je to znak zdravega, probujenega ljudstva, ki se zaveda svojih pravic in poslanstva, in smo prepričani, da ne bo klonilo in ne omagalo.

K posameznim knjigam bi omenili na kratko sledeče.

Poseben goriški Koledar je nujno potrebna knjiga za naše rojake tam preko. Imajo svoje posebne potrebe, katerih bi splošno slovenski Koledar ne mogel upoštevati v toliki meri kot lokalni. Tako nam nudi goriški Koledar, ki je, kar se tiče tiska in papirja, naravnost luksuriozen, poleg svetovnega pregleda v prvi vrsti življenjepise treh škofov-domačinov v besedi in sliki, dalje nam govori o goriškem prosvetnem delu v zanimivih člankih »Dijaški zavod Alojzijevišče v Gorici« (dr. Josip Ličan), »Dekliški zavod v Tomaju« in »Naša prosvetna matica«; izobrazbi so dalje posvečeni »Umetniško zgodovinski spomeniki« kakor tudi »Naši možje«, med katerimi beremo o Jos. Pagliaruzziju Krilanu, o Stritarju, Staniču, Gregorčiču, Kokošarju, Šimencu, Pevskem zboru zveze slov. učiteljstva, o Franju Sedlaku ter še o nepoznanem našem rojaku učenjaku Mihaelu Struklu, ki je deloval na Finskem. Pagliaruzzijev življenjepis izpopolnjuje vrsta pesmi iz njegove zapuščine, ki so kaj zanimive, le omeniti moram, da je urednikova opazka glede paralelnosti med Krilanom in Gregorčičem ponesrečena, ker Gregorčičeva pesem »Tone solnce...« je časovno mlajša in se ne da z navedeno Krilanovo vzporejati! Če hočemo iskati paralel in vpliva, ga je itak v drugih pesmih dovolj!

Poleg teh spisov je zanimiv Koledar še po dr. Tumovem spisu: »Rezija«, dalje po Štrukljevem »Iz tolminskega podzemeljskega sveta«, po »Srebrnem jubileju Marijinih družb na Goriškem« in še po Orlovih »Pravnih zadevah«.

Jaroslav Černigoj

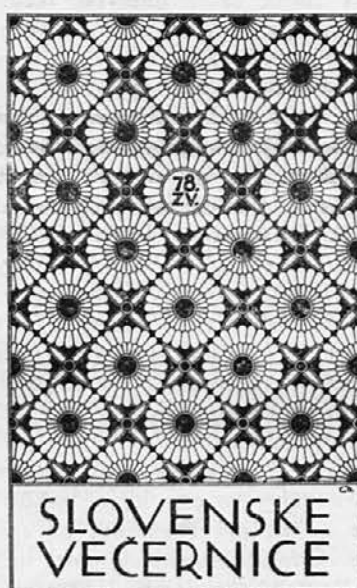
Vinko Lenarčič

Ivan Valentinčič

Boris Kobe

Ciril Tavčar

Emil Navinšek

Tekma akademikov arhitektov ljubljanske univerze za platnice Slovenskih Večernic.

Vsi ti članki so več ali manj poljudno znanstveni. A v Koledarju je tudi nekaj leposlovja. Lovrenčič zastopa epiko, širok mladinsko liriko in V. Antonov (Belè) s povestjo »Dvakrat poročena« lepo prozo. Vobče moremo reči, da je Koledar, kar se tiče opreme in vsebine, prav posrečen!

Glede povestnih knjig »Na Indijo« in »Preužitkarjev« pa je jasno, da je bila Družba v zadregi. Pomagala si je pač, kakor se je dalo. Menimo, da s povestjo »Na Indijo« ni ustregla svojim članom. Kakor je povest zgodovinsko zajemljiva, vendar ni taka, da bi čitatelja navezala nase. To je urednik najbrže tudi sam čutil in je skušal važnost poudariti s tem, da je privzel v knjigo Iv. Rejčevu razpravo o »Najznamenitejših vrhovih slovenske zgodovine«, kar je povsem dobro in hvale vredno. Korektura knjige je bila pomanjkljiva. — Raisovi »Preužitkarji« so vsebinsko bližji in bodo zato gotovo bolj ugajali, dasi niso kako prvovrstno delo ne v prvi ne v drugi idili. Glede prevoda ne vem, če je upravičeno češki svet nadomestiti z našim. Je to že nekako prirejanje, ki utegne preiti v smešne odnošaje.

»Gospodarska čitanka« je naravnost vzorna in bi bila tudi lahko splošno slovenska, dasi upošteva poleg drugega tudi krajevne razmere naših primorskih rojakov.

Želimo goriški Družbi, da uspeva tudi v naprej, in opozarjamo nanjo vse, ki se za naše brate tam onkraj zanimajo in čutijo z njimi. J. L.

Naš panj. Opis in praktičen navod, kako naj čebelarimo v njem. Po lastnih izkušnjah za slovenske čebelarje priredil Anton Žnidaršič, čebelar v Ilirski Bistrici. Pojasnjeno s 107 podobami. Ljubljana, 1925. Samozaložba. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Strani 136. Naročila sprejema M. Humek, Langusova ul. 21, v Ljubljani.

Pri starih čebelarjih smo gledali otročaji, kako so »podirali« panjove ob tem pa z žveplom podušili na milijone čebel. Danes že vsakdo ve, da tako čebelarjenje ni bilo samo kruto, marveč tudi zelo negospodarsko. Še je morda kje kak starček v hribih, ki dela tako, mnogo jih pa ni. Ker je umno čebelarstvo delo, ki zahteva mnogo pouka, zato bo gotovo za vse čebelarje ta knjiga prav posebno razodetje in neločljiva prijateljica čebelarjev. Knjiga se bavi samo z A.-ž. panjem: Opisana je točno velikost in zgradba panja, orodje in druge priprave; za tem sledi opis raznih del in opravkov v panju: pitanje, vsajanje, prevešanje, vzgoja

matic, trčanje, čiščenje in shranjevanje medu. Nadalje je v knjigi navodilo, kako prevažati čebele na pašo, o zgradbi čebelnjaka, razprava o kranjcih itd. Bogata in pregledno urejena tvarina, ki sta jo pregledala še strokovnjaka Humek in Bukovec. Številne podobe v knjigi so jasne in lahko umljive. Spet imamo eno prekoristno knjigo za naše narodno gospodarstvo več in gotovo ne bo nobenega čebelarja, ki ne bi segel po njej, marsikdo pa se bo vnel baš po njej za umno čebelarstvo.

»**Na Kalvarijo!**« Knjiga 23 križevih potov. II. izdaja. Spisal F. S. Šegula, ljudska izdaja, drugi natis. V založbi Tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Dobi se po vseh knjigarnah. — Posebne vrste molitvenik! Rabil bi ga s pridom vsakdo ob postajah ceste križeve. Kakor v kalejdoskopu raznobarni biseri, tako se tu menjavajo misli, občutki, sklepi, vzdih, molitve.

Mladikarjevi odgovori.

Z. C. v M. Vaše črtice »Pri pogrebu« ne moremo natisniti. Med pogrebci vidite same hinavce, lažnike. Tako črn pa svet res ni. Pošljite nam torej kaj boljšega.

Rodja v M. Ugaja.

V. -č v Z. Vaši sestrici se je Marija razodela in jo k sebi vzela, in ste žalostni, da se ni še Vam in tudi Vas vzela. Vobče se prijetno čita; čudno le, zakaj ne poveste, kako se je Marija razodela. Saj to je poglavitno.

A. i. v M. Črtice »Marica« ne moremo objaviti, ker nič ne pove.

Fr. -ar v ? Poslali ste nam tri pesmi: »Kmetiška«, »Siromaki«, in »Starček«. Če nam sporočite naslov, Vam v pismu razložimo hibe.

F. S. v M. Stisnite tistih 96 vrstic »Nezakonske« v par kitic, kakor jih čitate n. pr. pri Prešernu, pa sprejemmo. Gostobesednost je smrt lirike.

V. P. v ? »Umrlemu v spomin« in »Zvon« je oboje brez poezije. Poslali ste rokopis na Prevalje, pa brez svojega naslova; zato Vam ne moremo pismeno odgovoriti, kakor ste želeli in znamko priložili.

D. g. v ? Črtici »Vanda« in »Maenkosti«: prva nejasna, druga neverjetna. Pesmici »Resnična« in »Zimska« ne ganeta; »Noč srebrno prede svilo« — se nekoliko oddaleč bliža poeziji. Povedati še ne znate.

B. r. v C. Niti ena izmed sedmih ni pesem. V slovenščini pa morate začeti s slovnico, pa temeljito!

Podgorski v Lj. Črtica »Utrinek« je preveč vsakdanja snov, pri vrhu gledana. Pošljite kaj močnejšega.

Jur Meglā, Lj. Pišete nam: »Prosim, da kar najhitreje zaslišim odmev glasu, oddane iz...« Ne ustrašite se: odmev pravi, da sta Vaši pesmici za v koš. Hočete vedeti, zakaj? V prvi »pesmi« opevate neko reko (naslov je: »Reka«), morda Ljubljanico? ali Savo? V prvi kitici pravite:

Ko solnce se dviga,
si zlatorumena;
ko pozno se niža,
si temnozelenā.

Pozabili ste povedati, da je rumena, če je ponoči padlo veliko dežja. Pa čujmo dalje:

Veselo šumljajo
tvoji valovi;
podnevi skakljajo,
enako ponoči.

Po Vaši uredbi stavkov bi v četrti vrstici človek pričakoval, da boste rekli: »ponoči pa spe«. No, pa tudi za »novo« dejstvo smo Vam hvaležni; v resnici nismo vedeli, da enako ponoči skakljajo. Nekaj prav novega pa nam razodene zadnja kitica:

Po mrzli višavi
se dvigajo živo
peneči valovi
v nizko dolino.

Pri Vas torej se valovi dvigajo, t. j. teko navkreber? In kakšno razodetje: voda teče v dolino!!! Veste, g. Meglā, Vaša pesem je gola proza, je prozaičen popis, pa še kot tak slab in neresničen. In vendar bi se tudi iz te snovi lahko napravila lepa pesem. Pomislite le, kako Simon Gregorčič opeva reko Sočo! Ampak pesnik mora, ko reko gleda, nekaj čutiti v svojem srcu, žalost ali veselje, srd ali ljubezen itd., potem šele bo kaj novega povedal in tudi bravca zgrabil. — Tudi v drugi pesmici (»Lovec«), hočete, kakor se zdi, v nas napraviti neko »štimumgo«, neko ubranost, češ, kako je v gozdu lepo zjutraj, na vse zgodaj, ko je vse tiho, samo žolna tolče ob deblu. Nič ne rečem, tudi iz tega dejstva se lahko rodi divna pesmica. Toda Vam se ni. Kako leseni ste takoj v prvi kitici:

Ko ob prvem svitu
solnce me pozdravi,
se veselje čuti
v meni i v naravi.

(Ta »i« imate od Jenka, kajne?) Vidite, že tretja vrstica sama Vas izdaja, da niste pesnik, ki si ne upate reči: jaz čutim! Zdite se mi res kot parobek tam v gozdu, ki se ne ve kam djati. Pa nadaljujete:

V gozdu ptiči spijo
in u miru tihem
božja je narava...

Aha, torej najbrž zalezujete divjega petelina, kajne, zdaj v aprilu? Zakaj zgodaj ste na nožah, ko še ptiči spijo. Torej le tiho! Pa kaj slišimo: v četrti

vrstici zvemo: »Ko za zajci stičem.« Tako, na vse zgodaj, ob treh, štirih že stičete za zajci! Pa kar sami? Nimate psa? Skoda! V tretji kitici vprašujete, kdo tako pridno s kljunom tolče? Ne da bi ga videli, že veste, da je kljun. In v četrti kitici pišete:

Bistro moje oko (!)
se še bolj napenja,
toda žolna pridno
z delom še ne jenja.

Kaj pa, če ste se le še premalo napenjali?

Danibor v Lj. Da, upoštevamo, da ste šele začetnik. Začnite kar z abecedo pesništva, ker Vam manjka še prav vsega. Pogum!

-i-o-ič J. Poslali ste nam šest pesmi. Zanimajte se za oglarje in cestarje. Snov bi bila poetična: oglarji v gozdu delajo kope, daleč proč od vrvenja ljudi. Skoda, da tega, kar čutite, še ne znate izraziti. Kaj naj n. pr. rečemo k uvodu Vaših »Oglarjev«:

Tam, kjer telesa rdečestarih smrek
se vabno v dol blišče,
tam pesmi tihožalostne se v breg
iz dneva v noč glase. Itd.

Sestavljeni pridevniki so Vam posebno ljubi; saj so lepi, če so dobro narejeni. Vaši? In ta »telesa« smrek! — Opevate svojo skrinjo, ampak v kakšnem jeziku!

Oj, ti rdečesrca skrinja,
v vogalih belih rdeče risana
in modro vsa popisana,
ostala midva sva sama,
na praču kima
ostra zima.
Oj, ti rdečesrca skrinja,
ti bodi dobra strina
žalosti in meni,
ko sneg zapade trate.

Muzejsko ravnateljstvo bi se morda utegnulo zanimati za to Vašo »rdečesrca« skrinjo; nas pa kar ne more navdušiti. — Opevate tudi »Kraško vas« z istim neuspehom. Vaš skovir v »Jesenski baladi« je čuden mojster, ki neprestano ponavlja: »Hoho, uhu, hoho!« Najboljši bi bil še »Poletni poldan«, ko bi ga človek mogel jezikovno popraviti.

Ljube B. v B. Vaši kraški »Kapniki« so premrzli in nič pristni. Kaj je z njih »nematerinstvom«? In solzijo se »iz dneva v noč«, kakor smo zgoraj čuli. Tudi v »Jesenskih večerih« in v »Pesmi« je skoro vse izposojeno. Govorite svoj jezik! Ne moremo natisniti.

Ljubljanskim pošiljavcem doneskov za Mladiko. Da ne bomo po nepotrebnem tratili dragocenega prostora v Mladiki, bi se z dopisniki iz Ljubljane rajši pogovorili ustno. Saj v par vrsticah ni mogoče nič pravega povedati. Zato naj bi vsak zapisal svoj naslov. — Če žele, pa tudi zunanjam

dovolimo »intervju«, kar pišejo naj nam. Uredništvu je res do tega, da si vzgoji sotrudnikov. Seveda velja to le za spise, ki bodo vredni poprave.

J. Krivogled

Naše slike.

Kristusa polagajo v grob (str. 129). Slika, ki jo prinaša aprilaska številka »Mladike« za Veliko noč, visi v vatikanski galeriji v Rimu in marsikateri Slovenec bo letos tam občudoval moč in lepoto njenih barv. Slika je delo Michelangela Amerighija (1569 do 1605), ki je po svojem rojstnem kraju Caravaggio v Zgornji Italiji dobil priimek »da Caravaggio«. Caravaggio, spočetka zidar, je deloval kesneje kot slikar zlasti v Napoliju, kjer so njegove slike vzbudile veliko pozornost in hkrati izzivale ostro sodbo. Namesto gladkih, vitkih, skoraj nadzemeljsko lepih postav, ki so bile dotlej v italijanskem slikarstvu običajne, namesto vzvišenih obrazov in izbranih kretenj je Caravaggio začel slikati naturalistično, t. j. natančno po vzorcih, ki jih je videl v naravi. Kljub odporu, ki so ga njegova dela spočetka vzbujala, je vzgojil mnogo posnemovavcev in danes je priznan kot eden najboljših mojstrov tiste dobe. Tudi na naši sliki je vidna ona naturalistična težnja Caravaggiava. Možno telo Kristusa, ki ga učenci z Materjo božjo in pobožnimi ženami nosijo v grob, je pač še idealno lepo, toda ostale osebe na sliki so kakor fotografije ljudi, ki jih srečavamo v vsakdanjem življenju: Mati božja je stara, od bolečine strta žena, mladenič pred njo je razmršen in nelep, mož na desni okoren človek težkih stopal. Toda pretresljiva je duševna bolečina teh preprostih in revnih ljudi, ki so s svojim dragocnim bremenom nemo stopili v temno votlino, kjer bo počivalo izmučeno telo Gospodovo do vstajenja.

Svetovna vojna v podobah (Panthéon de la Guerre) (str. 148). V Parizu je v vseučiliški ulici razstavljena svetovna vojna v slikah, ki so velikanske razsežnosti. Ta veleplatna predočujejo posamezne zavezniške države, ki so se borile zoper osrednji: Nemčijo in Avstrijo. Vse pogloblitve osebnosti, ki so kot vojaki ali diplomati sodelovali v vojski, so naslikane po pravih podobah in je na teh platnih nad 6000 portretov v naravni velikosti. Razen tega so naslikana razna bojišča v velikanski razsežnosti, zlasti francoska in belgijska. Naša slika nam predočuje Srbijo, Grško in Črno goro. Prav dobro je spo-

znati kralja Petra (sedi v sredini), kraljeviča Aleksandra (na vrancu), diplomata Pašića, črnogorskega kralja in druge. Vso to panoramo, ki jo je obiskalo lani nad dva milijona ljudi, je kupila neka ameriška družba. Ker pa bi prevoz stal tako ogromne vsote, da bi presegle vrednost panorame, so jo Američani pustili v Parizu.

Londonska razstava (str. 150). Leta 1924 je angleška vlada priredila v Londonu tako velikansko razstavo, kakor je še morda ni bilo na svetu. Velikansko kraljestvo je povabilo vse svoje dominione (države, ki so skoro popolnoma samostojne, a vendar vteležene Angliji in ki jih je krog trideset), da se razstave udeleže in pokážejo svetu, kaj vse prideluje in proizvaja Anglija in njeni. Razstava je obsegala prostor, ki bi ga v dveh urah težko obhodil v krogu (vsaj obseg Ljubljane). Paviljoni posameznih dominionov so bili prave palače, vse pa zgrajene v duhu in slogu dotičnega naroda in zemljepisne lege. (Na naši sliki vidimo tri take paviljone po izvornih slikah.) V razstavi so bila jezera, kjer so se ljudje zabavali z veslanjem (1), so vozili avtobusi od konca do konca, sploh si naletel na vse, kakor v mestu, ki ima najvišjo civilizacijo. V posameznih paviljonih pa si videl vse, kar daje zemlja in kar izdeluje iz sirovin človeški um. Vsi sadeži, od riževega klasa, kavnega zrna, palmovega storža, bombaževega drevesa, cele gore volne pa do najlepše zavitega čaja v zlatih ovojkah, do kot puh tenke tkanine — vse se je gromadilo v nepopisnem izobilju. Obiskovavci so dobivali s seboj za spomin razne malenkosti: riž v klasju, čokoladne oreške itd. Nekaj velikanskega je proizvajanje sirovega masla. Ne imenuje zastonj Anglež »naš vsakdanji kruh« = »maslo na kruhu«. Na naši sliki (4) je kos maslene razstave. Za dvojnimi steklom je hlev, mlekarna, na dvorišču gospodar, ki misli zajahati konja, grmički rasto po dvorišču in drevo pne nad streho veje — a vse to v naravni velikosti je narejeno iz sirovega masla s posesti velekmata iz Kanade. Da se maslo ne stopi, zato je vse za steklom neprodušno zaprto in v tem prostoru proizvajajo stroji mraz, da je toplomer vedno pod ničlo. — Kaj so torej naši velesojmi, če jih primerjamo s tako razstavo?

Tekma za platnice »Večernic« (str. 153). Družba sv. Mohorja je razpisala tekmo med akademiki za platnice »Večernic«. Slike nam kažejo šest lepih risb. Katera se zdi najlepša? Sporočajte nam sodbe! Družba sv. Mohorja jih bo uvaževala.

GOSPODAR IN GOSPODINJA

Vrt.

Sadno drevje ob stenah.

Občutljivejša sadna plemena — zlasti marelice in breskve — pa tudi žlahtne zimske hruške v našem podnebjju ne uspevajo na planem, razen v prav ugodnih vinorodnih legah, pa še tam ne vse. Kljub temu pa lahko z dobrim uspehom gojimo tudi ta plemena in najžlahtnejše sorte, ako jim nudimo umetna zavetja, kakršnih ne najdejo povsod v naravi. Taka zavetja so zatišne, solnčne stene naših hiš in gospodarskih poslopj. Stotisoči kvadratnih metrov toplih, solnčnih sten je praznih, namesto da bi bile obrastle s pestrim zelenjem sadnega drevja, ki bi rodilo leto za letom najkrasnejše sadje, kakršno pri nas nikdar ne bi zrastle na planem niti v najboljših legah. Zidane stene, pa tudi leseni opaži, ne nudijo samo varnega zavetja pred neugodnimi vetrovi, ampak to so tudi prave hranilnice za toploto, ki se je naužijejo podnevi, da jo ponoči oddajajo v svojo bližnjo okolico. Zato pa ob stenah izvrstno uspevajo sadne sorte, katere so doma v Franciji in drugih krajih, ki so s toploto bolj oblagodarjeni nego naši.

Goja in negovanje sadnih rastlin ob stenah ni nikaka posebna umetnost, kakor bi marsikdo sodil. Treba je le nekoliko zmisla in veselja do stvari, nekoliko znanja in vztrajnosti, pa je uspeh zagotovljen. Sadno drevje gojimo ob stenah na ta način, da razpeljavamo veje samo v eni ravnini tik ob steni. Pustiti ne smemo, da bi se divje razraščale tudi od stene na ven. To je temeljno načelo, vse drugo je postranskega pomena.

Glavne veje (ogrodje drevesa) gojimo lahko na dva načina. Ako jih silimo v somerne, pravilne oblike z eno samo, dvema, štirimi ali več vejami, dobimo umetne špalirne oblike. Kadar pa pustimo, da se vejevje razpreza po zidu poljubno v nepravilnih, naravnih oblikah, imamo pa preproste, naravne špalirje.

Važno je dalje, da pri vzgoji strogo ločimo glavne veje in kratek rodni les, ki obrašča vejevje. Pri umetnih oblikah ima vsako drevo že izpočetka svojo natančno določeno obliko in število vej, ki naraščajo

vsako leto le na višino, ne da bi se množile po številu. Zato zavzemajo na širino popolnoma določen prostor na steni. Naravne, nepravilne oblike imajo pa nedoločeno število vej, ki sicer istotako naraščajo na dolžino, pa jih je sčasoma tudi več in več, čim bujnejše raste drevo, čim več ima prostora in čim starejše je drevo. Kdor ima posebno veselje do negovanja špalirnega drevja, nekoliko časa in prilike, da se izvežba v goji in obrezovanju, naj se odloči za pravilne, umetne oblike. V splošnem pa so priporočljive kar navadne naravne oblike. Negovanje takega drevja zadene lahko vsakdo, ako se količkaj drži prej omenjenih načel, po katerih je uravnana vzgoja špalirjev.

Naj pa ima drevje ob stenah to ali ono obliko, obrezavati ga moramo kolikor toliko vsako leto. Vsako pomlad skrajšamo rodni les po vejah tako, da nobena vejica ni čez 15 cm dolga. Pregoste rodne šibice izrežemo tudi popolnoma. Voditeljice (konce glavnih vej) moramo istotako skrajšati tem bolj, čim daljše in čim krepkejše so. Še bolj važno pa je poletno obrezovanje. Voditeljice pustimo rasti po mili volji, samo privezujemo jih v pravo lego. Rodni les pa priščipavamo, ko je 15 do 20 cm dolg. Pregoste poganjke izrezavamo; zlasti pa odstranjujemo že poleti dosledno vse tiste premočne poganjke, ki silijo stran od stene in se hočejo razviti v veje, ki bi štrlele izpod kapa. Kdor na ta način uravnava rast rodnega lesa že poleti med rastjo, bo imel zdravo, rodovitno, pa tudi lepo drevje ob stenah.

Drevje, ki ga gojimo ob stenah, se ne nosi samo. Pripeljati ga moramo z motvozi, rafijevim ličjem ali vrbovimi šibicami (trtami) na primerno ogredje, ki je pritrjeno na steno. Pokončni, 2 cm široki in 1½ cm debeli remeljni, pribiti v medsebojni razdalji po 35 do 40 cm na vodoravne podloge ali privezani na vodoravne napete žice, tvorijo zelo prijavno ogredje, ki ga postavimo navadno prej nego sadimo drevje. Na

lesene stene pripenjamo veje lahko kar k žebliem, ki jih zabijemo po potrebi v steno.

Ob stenah uspeva izvrstno vsako sadno pleme. Vendar pa bomo gojili na takih ugodnih mestih le najžlahtnejša plemena in sorte. Južnoiztočne, južne in jugozapadne stene so kot nalašč za marelice, ki jih gojimo v naravnih oblikah. Breskev je že bolj muhasta. Priporočali bi jo le pogojno prav skrbnim in večjim gojiteljem. Na vseh solnčnih stenah se izvrstno sponašajo hruške, ki morajo biti pa cepljene na kutino. Gojimo jih izvečine v umetnih pravilnih oblikah, ker se prav rade uklonijo v kakršnokoli obliko, so zdrave, čvrste rasti, zelo rodovitne in rode krasne plodove brez hibe. Jablana vobče ni za naše namene. Saj dobro raste in rodi kot visokodebelno drevo povsod na planem. Ob zidu pa prebohotno raste in malo rodi. Ob severnih stenah sade višnje, ki tudi na senčnih krajih rode okusno sadje.

Navadno gojimo ob stenah nizko drevje s 40 do 50 cm visokim deblom. Na dvoriščih, ob hlevskih stenah in povsod ondi, kjer bi bili špalirji v nevarnosti pred živino, pa sadimo visoke špalirje s prilično 2 m visokim deblom. Ta oblika se posebno prilega marelicam in hruškam. Gojimo jo prav tako kakor nizko. Daje obilne pridelke.

Razen ugodne lege ob topli steni moramo preskrbeti vsakemu drevesu tudi najboljšo zemljo. Tla ob steni globoko prekopljemo (rigolamo) meter na široko in 50 cm na globoko in zemljo izboljšamo s kompostom ali z godnim, uležanim gnojem. Ako je le preslaba, jo odstranimo in nadomestimo z dobro vrtno prstjo. Jako potrebno je, da zemlji primešamo cestnega blata ali zdrobljene in presejane zidine, ker sadno drevje, zlasti koščičasto, potrebuje mnogo apna.

Sadne špalirje sadimo spomladi, kakor drugo sadno drevje. Sadike dobimo v večjih drevesnicah, ki goje v te namene potrebne oblike. Preden drevesca posadimo, jih na kratko obrežemo. Prvo leto jih navadno ne privežemo na ogredje niti jih ne obrezujemo. Drugo pomlad jih moramo na privezati in veje naravnati v obliko, ki jo hočemo gojiti.

M.H.

Mati.

Narodna vzgoja.

»Kaj pa se to pravi?« bi utegnila vprašati marsikatera mati. Da moramo otroka vzgojiti za resnicoljubnost, za pokorščino, za vero, za snažnost, mu pregnati trmo, upornost, to pač. Toda narodno ga vzgajati je vendar nepotrebno. Jaz in oče sve Slovenca. Kaj naj bi bil otrok kaj drugega? Žal, da to ni tako. Dokler smo bili Slovenci uklenjeni med tuje, močne in mogočne, nam skozi in skozi sovražne narode in smo bili podaniki tujih držav, je bil res pravi čudež, da nismo izginili. Samo veliki, požrtvovalni in izredno daroviti naši možje so nas vodili in rešili. Možje kakor Trubar, Cojz, Vodnik, Linhart, Prešeren, Čop, Slomšek so bili nositelji, učitelji in buditelji našega naroda. Vsaka doba je imela svoje, ki jih je res na čudovit način vselej priklical v življenje boj za naš obstanek. Priznati pa moramo, da so se široke plasti naroda razgibale le ob posebnih prilikah, sicer pa podrobneja in stalnega narodnostnega dela, zlasti pri vzgoji otrok, niso vršile, kakor bi bilo potreba. Je bilo tudi umljivo. Majhni smo bili, od vseh slovanskih bratov umetno odtrgani, boljši kruh se je rezal z nemškim nožem, ki je marsikoga oplašil, in tisti, ki smo med ljudstvom v tej smeri delovali, smo bridko občutili izgovore: Kaj pa hočemo s slovenstvom? Saj ne prideš do dobrega kruha, če ne znaš nemški. In čudno je bilo to, da so bili ljudje splošno tam, kjer bi bili najlaže navdušeno narodni, manj zavedni kakor na mejah, kjer so čutili tujčev jarem vse bolj živo kot v sredini Slovenije.

Te krivice so sedaj za nami. Mi smo v narodni državi, naš jezik svobodno zveni s stolic vseučilišča. In baš sedaj je napočila doba, ko je treba to, kar je bilo tu in tam zamujenega, popraviti. Dolžnost narodne vzgoje ni postala manj, marveč še bolj pereča zadeva. Morda ti, slovenska mati, naslednji nasveti ne bodo odveč.

Vsaka mati govori z otrokom lepo, čisto materinščino. Ne uči otroka pokvečenih besed. Če otrok še težko izgovarja, ne pomagaj mu s tem, da boš tudi ti besede kvarila. Če otrok reče 'lokca', ne govori ti za njim isto, ampak izgovarjaj 'rokica'. Ne mešaj našega jezika z nepotrebni tujkami. Mi imamo sedaj že tako čist jezik, da je le veselje. Poprej so pri nas znašali kot srake gnezdo razne nemške besede, sedaj pa hodijo uzmat k bratom na meji Otomanov. Le dobro spoznavajmo bratski jezik srbohrva-

ški in naj se ga zlasti mladina nauči. Toda poslušajte jih, kaj vse pouzmajo: Vsak hlapčič, vsaka branjevka in vsak voznik danes šari z besedo: sigurno. Res, da je to v rabi pri Srbih in Hrvatih. Toda beseda je laška in ne slovanska. Mi imamo za to, kar ta sigurno v k a pomeni, celo kopo domačih besedi: n. pr. tako je, prav gotovo, zares, varen, gotov, gotovost itd. Pa tudi drugače se pačijo ljudje. Tale zgled naj pojasni: V krčmo stopi družba iz Ljubljane. Kmetiški oča krčmar hoče biti posebno učen in imeniten, pa jih ogovori: »Molim, gospodje?« (Namesto da bi po slovensko vprašal: Prosim, kaj želite?) Hudušnež izmed družbe mu pa mirno odgovori: »Če molite, kar molite, mi vas ne bomo motili.« — Prav je ime!

Naš denar je dinar in para. Ne smeš reči: deset para, to ni po slovensko, ampak deset par. Ne govori: pet dinara, ampak pet dinarjev. Vse to se zdi, da so malenkosti, toda važne.

Druga, že bolj važna stvar je, da pripoveduješ otroku o našem narodu; otrok mora to zvedeti iz materinih ust. Otrok mora svoj narod ljubiti, mora biti ponosen nanj. Pripoveduj mu o starih časih, ko naša lepa beseda ni imela veljave, ko so nas zaničevali, če smo po slovensko govorili. Ko so nas tujci odrivali od služb, ko otroci v šoli niso slišali materine besede. Povej mu, da so še taki bratci in sestrice po raznih krajih zunaj naše države, ki se ne smejo učiti v materinem jeziku v šoli. Povej mu, kako so preganjani, kake krivice trpe, obudi mu veliko ljubezen do njih in daj mu, naj daruje kaj malega v take namene.

Prevažni so naši stari običaji, zlasti versko-narodni. Jaslice in Miklavž — so naše. Drevešček in božiček sta prišla od Nemcev k nam. Kres je naš, piruhj naši, godovanje in voščila za god — naša. Naj otrok ve, kdaj ima god sam, kdaj oče, mati. Povej mu o bratih Srbih: O božiču natresejo slame po stolih v spomin na jaslice Jezuščkove. To naredijo častniki in kmetje — vsi. Krstno slavo slavj naš kralj prav tako kot nepismeni kmet. (Beri Bezenškovo »Bolgarijoi in Srbijo«, ki jo je izdala Družba sv. Mohorja.)

Ko otrok res že slovensko čustvuje, misli in govori, mu razširi obzorje in ga opozori na našo narodno državo. Trije bratje: Slovenec, Srb, Hrvat, so se zedinili in ustanovili svojo narodno državo, ki je velika, bogata, ima zakladov vse polno, ki jih bodo nekdo otroci dvigali iz gozdov, iz zemlje. V tej državi se bo, ko bo urejena, vsem lahko dobro godilo. Ne bo gospodaril tujec, mi sami bomo v

bratski slogi odločevali. Zato jo bomo branili zoper vsakega sovražnika, se pridno učili in delali, da bodo čimprej dosegli vsi zakladi, ki nas čakajo. Jugoslavijo imenujejo fuji biser, prstan Evrope, kar je že Vodnik o Iliriji trdil. Res so danes še mnoge težave; toda kje jih pa ni? Cel Angleži ne morejo vsega urediti kot bi radi in imajo že več let po en milijon ljudi brez dela in zaslužka ter jih mora država preživljati.

Iz domovine popelji otroka ven — k slovanskim bratom. Povej mu, če govori po slovensko, da ne govori samó v imenu poldruga milijona Slovencev, ampak v imenu 150 in še več milijonov Slovanov, ki so najmočnejši narodi vse Evrope.

To so nekateri migljaji, ki naj bi te, mati, samo opozorili na preveliko važnost narodne vzgoje. Oča.

Moda.

O oblekah za birmanke.

Najlepše obleke za birmanke so bele in tudi ves nakit je najlepši, če je bel: če je bela pentlja v laseh, če so bele rože in je bela tenčica vrh glave. Tudi nogavice naj bodo bele, čeprav so čevlji drugačne barve. Prav do srca te ganejo vrste belo oblečenih deklic z belim cvetjem v laseh, ko jih gledaš v cerkvi pri obhajilni mizi, in če vidiš birmanke, ki so vse majhne in nežne zraven košatih botric v avbah ali pečah, v širokih, nagubanih krilih, z bogatim, zlatim nakitom na prsih, krog pasu in v ušesih.

Ker so naročnice »Mladike« prašale, kako naj bi bile oblečene birmanke, prinašamo kroje za tri oblekce.

Za vse tri oblekce utegneš uporabiti oni navadni kroj, ki ga rabiš vedno za navadni životek in ki ima tri dele: prednji del, zadnji in rokave. Rokav je vшит in ni zgoraj nič nabran. Urežeš ga tako širokega, da je v zapestju malo nabran. Pri 1. in 2. oblekci prišiješ rokavu v zapestju 2 cm široko dvojnato blago in ga zavežeš v pentljo. Namesto blaga pa utegneš vzeti tudi svilo za pentljo, da je bolj praznje, bolj svečanostno in bogato. Oblekca 1. ima tudi 2 cm širok pas, ki utegne biti tudi iz svile. Pas zavežeš na obeh straneh v bokih v pentljo. Oboje, ovratnik in krilce, ki je prišito na oblekco, režeš r a v n o brez vsakršne oblike, le položena sta in ju močno zalikaš, da so prav tenke gube. Za oblekco 1. priporočam voal-dilen blago. Za oblekco 2. pa je najprimernejši eta-min. Tudi ovratnik, ki ga tu (pri

Kuharica.

oblecki 2.) zavežeš na levi strani v pentljo; utegneš napraviti iz etamina. Še lepše je, če je v zapestju svila in če je tudi ovratnik iz svile — posebno pri birmi. Ovratnik napraviš iz dvojnatega blaga in ga ne smeš položiti po nitkah, ampak poševno, da se vleče. Ovratnik urežeš kar ravnoin ne okroglo po obliki vratu. Le ondi, kjer napraviš pentljo, naj bo blago bolj ozko; kakor vidiš na sliki, je to na levi rami. Oblecki 2. in 3. urežeš od pod pazduhe do konca krila v enaki širini; le ondi, kjer se pričinja krilce, naberi. Volance, ki so široke po 10 cm, režeš ravno, jih nabereš in prišiješ drugo pod drugo. Životek pri oblekcah 1. in 2. je precej dolg, pri oblecki 3. pa seže le malo čez pas.

Oblecka 3. je iz batista, krog vratu pa prišiješ v obliki ovratnika čipkasto blago. Isto čipkasto blago deni tudi krog zapestja in ga položi čez krilce. Čipkasto blago bodi iz »tila« in bodi v krilu močno nabrano, čeprav je spodaj že batist.

Če boš okrasila oblekce s svilo, boš morala dati kesneje namesto svile isto blago, iz kakršnega je oblecka, ker svile ne boš prala. Čipke pa pereš kakor vsako drugo blago.

Vse tri oblekce bo nosila deklica tudi sicer v poletju in ob drugih prilikah, ker so vse tri prav pripravne, preproste in vendar praznje in bogate.

Spisala S.

Kako se kuha svinjsko meso?

Praščičevo meso s krpico dobro omij v mlačni vodi. Položi ga za par ur v mrzlo vodo, da vse nepotrebne soli ostanejo v vodi, potem ga daj v lonec in prilij toliko vode, da je meso pokrito. Ko je kuhano, ga postavi z ognjišča in pusti v tej juhi toliko časa, da se ohladi. Shlajeno vzemi iz juhe, po potrebi lepo naloži, obloži z nastrganim hrenom, jajčnimi krlji, rdečo redkvico, drobnimi gobicami, s cvetkami sirovega masla itd.

Kako naj porabimo juho, v kateri se je kuhalo pleče? Lahko jo porabiš, da zaliješ alelujo, ali kislo zelje, repo, ali skuhaj kašo, riž, ječmen, vsukanec itd. — Tudi špeh, ako je pleče mastno, lahko porabiš v izvrsne cmoke, ali ga sesekljaj in deni v ječmenček ali v kislo zelje.

Meso v testu pečeno.

Stegno ali pleče omij v gorki vodi kakor prej in ga namakaj par ur v mrzli vodi, da se zmehča. Nato zamesi testo, če ni pleče veliko, iz $\frac{1}{2}$ kg najcenejše pšenične moke in mlačne vode, ki naj bo mehko kakor vlečeno. Ko se testo nekoliko spočije, ga razvaljaj za prst na debelo in položi v sredo bleka omito in obrisano meso ter ga zavij v testo. Nato ga položi na pekačo in peči v peči s kruhom

ali v pečici. Od shlajenega odloči testeno skorjo ter meso rabi kakor kuhano. Tako pečeno stegno se ohrani dlje časa kakor kuhano. Če je meso mladega prašiča, ga peči 1 uro, staro $1\frac{1}{2}$ do 2 uri.

Skorja, v kateri se je peklo pleče, se porabi za različne juhe.

Juha skorje s karfijolo in rižem.

Deni v lonec 2 litra vode in kos tiste mastne skorje, prideni nekoliko peteršilja in žlico paradižnika; ko dobro prevre, precedi juho in zakuhaj vanjo $\frac{1}{4}$ l riža. Posebej kuhaj v $\frac{1}{2}$ l vode eno pest karfijolnih cvetk ter jih stresi, ko so kuhane, z vodo vred k rižu, prideni še nekoliko soli in ščep popra.

Juha skorje s karfijolo in zdrobom se pripravi kakor riževa, samo zdroba deni manj kakor riža (na 2 litra vode 3 žlice zdroba).

Juha skorje z vsukancem in karfijolo.

Skuhaj v pol litra vode malo na cvetke razrezane karfijole, nato vsukaj iz enega jajca in četrt litra moke močnik, ki ga stresi v 2 dkg razbeljene masti in toliko časa te drobljance mešaj, da se zarumene, prilij drobljancem $1\frac{1}{2}$ l juhe, v kateri se je kuhala mastna skorja; stresi v ta močnik tudi kuhano karfijolo z vodo vred, osoli, premešaj ter kuhaj 10 minut.

Kruhovi cmoki s špehom.

Zreži na majhne kocke 8 starih žemelj in jih polijs polovico litra zavrele juhe od svežega ali prekajenega mesa. Pokrij jih za pol ure, da se napoje, potem pridaj kakih 8 dkg kuhane in na kocke zrezane slanine, nekoliko drobno zrezanega zelenega peteršilja, debelo jajce, zmešano s par žlicami mleka, in veliko žlico moke; vse dobro premešaj in napravi iz tega 7—8 cmokov. Zakuhaj jih v vrelo, osoljeno vodo, da se narahlo pokriti kuhajo 20 minut. Kuhane vzemi iz vode in vsakega zreži na 2—3 kose, polagaj na krožnik, potresi z drobtinami in zabeli z mastjo. Postavi cmoke kot samostojno jed s kislim zeljem na mizo.

Špehovi cmoki z mlekom.

Zreži 8 par dni starih žemelj na majhne kocke in jih polijs z žlico vroče masti, v kateri si zarumenila za eno žlico drobno zrezane čebule in zelenega peteršilja, polij jih tudi s polovico litra zavrelega mleka. Pokrij jih za pol ure, da se napoje, potem pridaj 8 dkg na kocke zrezane slanine, debelo jajce, raztepeno z $\frac{1}{8}$ litra mrzlega mleka, in dve žlici moke. Drugo vse napravi kakor prejšnje cmoke z juho.

M. R.

SALE IN UGANKE

Za smeh.

Zid pred sodiščem.

Zid je tožen, ker je prodajal ponarejena živila.

Strokovnjak, profesor kemije, je razkrojil živila in izjavil, da je uživanje teh živil zdravju škodljivo. Zid prosi za besedo.

»Gospod sodnik, povejte mi, ali ste studirali na univerzi?«

»Da.«

»In razumete kemijo?«

»Ne, sem pravnik, studiral sem postave.«

»Tak. In Vi, gospod profesor, imate vseučiliško izobrazbo?«

»Seveda.«

»In poznate postave?«

»Ne, sem kemik.«

»Tako; tu sta dva človeka. Oba imata vseučiliško izobrazbo. Eden pozna postave, pa se ne razume na kemijo. Drugi se razume na kemijo, a ne pozna postav... In od mene, uboгеga žida, zahtevate, da poznam kemijo in postave...«

Dvomljivo darilo.

Učitelj: »No, Jožek, kaj pa je z gosjo, ki mi jo je hotel poslati tvoj oče?«

Jožek: »Ne vem, gospod učitelj. — Zdi se mi, da je ozdravela in začela zopet jesti.«

Zmagal je.

Na Ruskem so se prepirali pravnik, medicinec, inženjer in komunist, čigava veda je starejša.

Pravnik dokazuje:

»Moja veda je najstarejša. Kajti pravna veda se je rodila že takrat, ko je Kajn ubil Abela.«

Medicinec ugovarja:

»Že takrat, ko je Bog ustvaril Evo iz Adamovega rebra, se je izkazala kirurgija.«

»Dovolite, gospodje,« je rekel inženjer. »Nobeden vaju nima prav. Moja veda je še starejša. Potreba inženjerske vede se je pokazala že takrat, ko je Bog urejal svet iz splošnega kaosa (= zmešnjave).«

»In komunizem ni vendar nič drugega kot kaos,« je zmagoslavno pripomnil komunist.

Dober odjemavec.

Trgovec z galanterijo (novemu pomočniku): »Zdaj prihaja profesor Pozaba; to je naš najboljši odjemavec. Vsakokrat, ko pride, kupi dežnik in ga takoj pri nas pozabi.«

Profesorjeva svoboda v zakonu.

Mož (po večerji): »Milka draga moja, bodi tako dobra in daj mi ključ od hišnih vrat; bi šel rad v konferenčno sobo korigirat zadnjo šolsko nalogo.« (Mislil pa je iti v kavarno na tarok.)

Žena: »Zakaj pa ne, dragec moj; toda tašča ga ima v žepu, pojdi kar sam ponj!«

»Ne pojdem,« je vzdihnil mož in si začel sezuvati čevlje.

Strokovnjak.

Kupec (pri optiku): »Ta operna kukala so vse prevelika. Rad bi kaj majhneга, ljubkega. Ali imate močge kukala za opereto?«

Slaba vest.

Mati: »Tonček, vstani, šola gori.«
Tonček: »Ali je učitelj že zgorrel?«

Ta ve bolje.

Učitelj: »Milče, ali bi mi znal povedati stavek, v katerem bi bilo dopolnilo v roditelniku?«

Milček: »Bolnik potrebuje zdravnik.«

Učitelj: »Prav. No, zakaj pa kažeš na Peterčka?«

Peterček (zdravnikov sin): »Prosim, gospod učitelj, Milčkov stavek je napačen; glasiti se mora: »Zdravnik potrebuje bolnika.«

Varčen sin.

Oče (gospodinji svojega sina dijaka): »Ali je moj sin še v postelji?«

Gospodinja: »Ne, gospod, je zaspal kar zraven.«

Kakor ugled zahteva.

Gost: »Pikolo, en konjak!«

Pikolo (prinese): »Prosim!«

Gost: »Koliko stane?«

Pikolo: »Šest dinarjev!«

Gost: »E, vraga, saj sem vendar dajal zmeraj le tri dinarje!«

Pikolo: »Seveda, ampak včeraj smo postali hôtel.«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen
Zgonik, p. Prosek, Italia.

1. Piruh.

(Domen, Zgonik.)

2. Vraza.

(Ivanka Kralj, Ljubljana.)

Živalca je majhna, po zraku brni in v kožo te zbada, da močno srbi. Zlog prvi odzemi, dodaj ga odzadi: svetnika dobiš, ki v cerkvi praznuje se v dnevih spomladi.

3. Lepak.

(Mila Orehek, Ljubljana.)

Narodno gledališče:

4. Skladanica.

(Št. Jerko, Ježica.)

5. Skrivarica „Lastovica“.

(Stric Jože, Bloke.)

6. Vremenska uganka za april.

Izbiralnica.

(Stric Jože, Bloke.)

Čžo, eil, ste, vot, eso, tkd, iro, Jis, ujt,
rei, ikj, jme, vei, rtn, atp, nii, osj, vte.

7. Številnica.

(Ustran, Selca nad Škofjo Loko.)

501	502	503
504	505	506
507	508	509

Razvrsti številke tako, da bodo dale po tri skupaj (pokončne, vodoravne in obe prekotnici) letnico kmečkega upora.

8. Zdravniški predpis.

(R. F., Sedlo.)

V loncu vode skuhaj 1 ali 2 grama zmletega cimeta, 3 breskve, 2 hruški, 5 limon, 4 jabolka ter prideni 3 ali 4 pesti sladkorja. Dobiš zdravo pijačo. Kako se imenuje?

9. Nadomestilna uganka.

(Vinko, Dravljje.)

Rana, kosa, platina, konec, podlaga, Bagdad, Nanking, Spychov.

Nadomesti prve zloge teh besed z zlogi kitice domače pesmi; nove besede so zemljepisna imena.

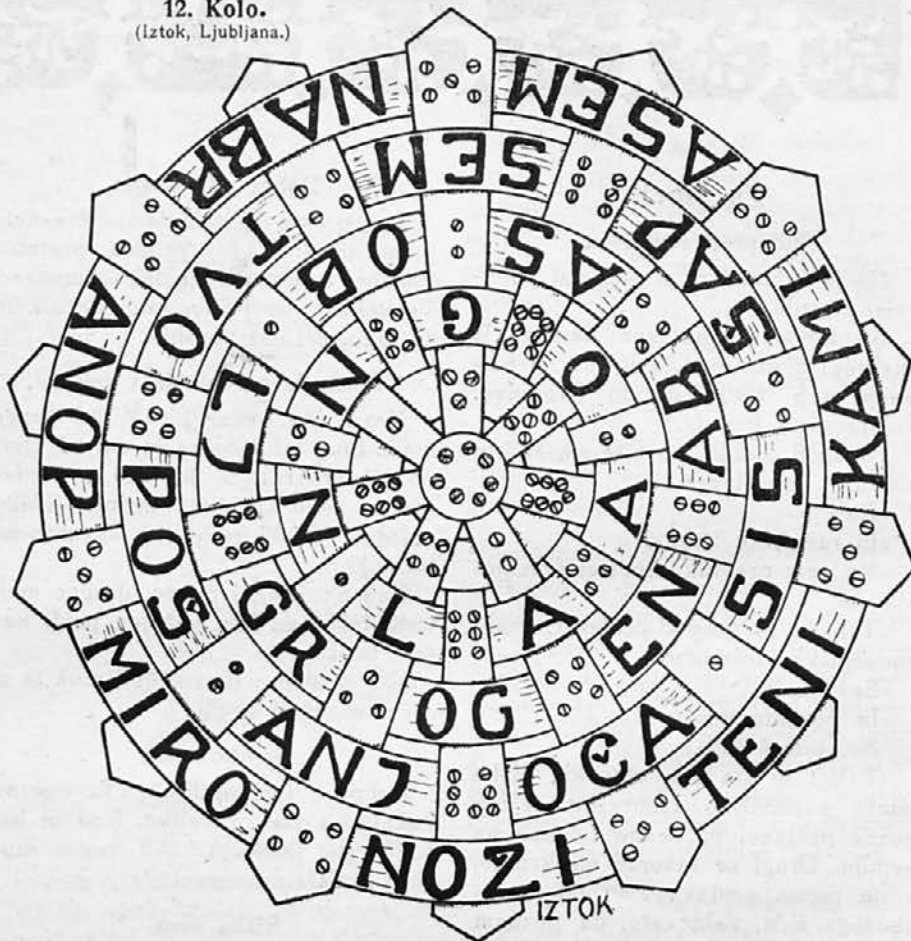
10. Zanka iz računstva.

(Vinko, Dravljje.)

Kmet je prodajal gosi in zajce. Nog je bilo 64, krempljev pa 256; koliko glav je imel?

12. Kolo.

(Iztok, Ljubljana.)

IZTOK

Razpis nagrad.

Za rešitev vseh ugank: vezana „Mladika“, V. letnik; za rešitev 10 ugank (katerihkoli): Francé Prešeren, poet in umetnik (Slovstv. knjižnice 1. zvezek), vez.

Ako bo več rešivcev, določi žreb. Vse rešitve, tudi iz inozemstva, treba poslati vsaj do 20. aprila 1925 v zaprtem pismu na naslov: Uprava „Mladike“, Prevalje.

Rešitev ugank

v 3. številki.

1. Vprašanje: 1. osa, 2. kisik, 3. pljučna, 4. altar, 5. prt, 6. lok, 7. hči, 8. kij, 9. alt, 10. omelo, 11. kletka, 12. tapir, 13. oda:

Ali si naročil „Mladiko“?

2. Grm. Število trnov pove red, po katerem vzameš črke iz gornjih in spodnjih vrstic: Cvetlico varuje trnje, krepost zatajevanje.

3. Četverokotniki:

k	o	s	a	h	r	a	m
o	s	e	l	r	i	b	a
s	e	l	o	a	b	e	l
a	l	o	a	d	a	m	a
d	a	m	a				
a	m	e	n				
s	l	o	m	a	n	a	r
l	e	t	o	r	o	b	a
o	t	o	k	o	b	e	d
m	o	k	a	n	a	d	a

4. Turški oglas. V zrcalu čitaš:

V zrcalu je narobe prav.

5. Vremenska uganka za marec. Ključ: Mdfpgjor = drobnica, člčb = šest, jan = luč; tri črke še h, m, p. Torej:

Če sušec prah pometa,
nam dobro letino obeta.

6. Izkaz darov v časopisu. Števila pri imenih povedo, katero črko vzemi; najprej od leve proti desni: Za sirote, nato od desne proti levi: Hvala Vam!

7. Spremenitev: Črn, črv, brv, brk, bok, bol, bel.

8. Številnica. Ključ: „Mladika“, žajbelj, šestilo, praznik, gaber. Dobiš:

Mladost je za modrost, kot mi za strast, in naša misel gre skoz božja sita: kadar je presejana, kaj ostane?

(Veronika Deseniška, 1. dej. Sida.)

9. Skrivarica „Hiša“. Po ključu na hiši dobiš:

Bog živi vse Slovence
pod streho hiše ene. S. G.

10. Enačba: a = mlatič, b = tič, c die-tika, d = etika, e = kateta, f = teta.

x = „Mladika“.

11. Premikalnici:

I. J	a	r	e	m	II. g	o	s	p	o	d	
p	o	r	a	z	n	a	d	u	t	o	s
b	a	t	i	n	a	k	o	r	e	n	
j	e	z	i	k	p	i	s	a	r		
s	p	r	e	j	e	m	z	a	j	e	c
O	t	m	a	r							

I. Robert, Erazem, Matija.

II. Pariz, Odesa, Dunaj.

12. Cvetlica. Jemlješ zaporedoma venčeve lističe na steblo in na tleh. Dobiš: Rana cvetlica kmalu ovene.

13. Posetnici:

Sodavičar, postajenačelnik.

14. Iz kemije. Kazalec spodaj pove, katero črko moraš vzeti iz vsake spojine. Dobiš: Oljna kislina.

15. Izločevalnica. Ostanejo debelo tiskane črke: Belin, Judje, Odesa, Simeon, nasip, sence, testo, termin. Dobiš:

Danes meni, jutri tebi.

16. Staro pismo. Datum kaže: Vzemi 1., 9., 11., 19., 21. besedo in tako naprej v istem redu (29., 31., 39., 41. . .), pa dobiš Levstikov rek:

Ako se dosti moži jih in ženi o pusti, pride jih dosti na oklic in ljudem v čeljusti.